

**SÜLEYMÂN MİRÂTULLÂH'IN,
ÂDÂBÜ'L-MÜEDDEB ADLI ESERİ
(İNCELEME-METİN)**

Mehmet ŞAHİN

**Yüksek Lisans Tezi
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Yrd. Doç. Dr. Ahmet TOPAL
2016
Her Hakkı Saklıdır**

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Mehmet ŞAHİN

SÜLEYMÂN MİRÂTULLÂH'IN, ÂDÂBÜ'L-MÜEDDEB ADLI
ESERİ
(İNCELEME-METİN)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Yrd. Doç. Dr. Ahmet TOPAL

ERZURUM-2016

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEZ BEYAN FORMU

26/01/2016

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum "Süleyman Miratullah'ın Adabü'l-Müeddeb Adlı Eseri" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun 1 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

26.01.2016

Mehmet ŞAHİN

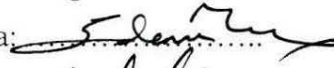
T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yrd. Doç. Dr. Ahmet TOPAL danışmanlığında, Mehmet. SAHİN... tarafından hazırlanan
bu çalışma 26 / 01 / 2016... tarihinde aşağıdaki jüri tarafından. ...Eski... Türk... Edebiyatı
Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Yrd. Doç. Dr. Ahmet TOPAL İmza:
Jüri Üyesi : Prof. Dr. Selami Ece İmza:
Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Serkan Yılmaz İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. / /

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	IV
KISALTMALAR	V
ÖNSÖZ.....	VI

GİRİŞ

I. TASAVVUF	1
II. NAKŞİBENDİLİK.....	3
III. HALİDİYE.....	4
A. Halidiyede Usul ve Adab.....	7
1. Seyr ü Süluk.....	11
2. Rabıta	12
3. Zikir	12

BİRİNCİ BÖLÜM

SÜLEYMAN MİRATULLÂH

1.1. ADI VE MAHLASI.....	15
1.2. TARİKATİ VE ŞEYHİ	17

İKİNCİ BÖLÜM

ÂDÂBÜ'L-MÜEDDEB

2.1. ESERİN ADI	21
2.2 ESERİN YAZILIŞ TARİHİ.....	21
2.3. ESERİN YAZILIŞ SEBEBİ.....	22
2.4. ESERİN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ	23
2.4.1. Nazım Şekilleri.....	23
2.4.2. Eserde Kullanılan Aruz Kalıpları	25
2.5. ESERİN MUHTEVA ÖZELLİKLERİ.....	26
2.5.1. Edebi Türler.....	26
2.5.2. Eserin Konusu	26
2.5.3. Eserdeki Tarih Manzumelerinin Yazılış Nedenleri.....	29

2.5.4. Eserde Yer Alan Tasavvufi Terim ve Tabirler	31
2.5.5. Silsile-i Tarikat-i Nakşibendiye-i Hâlidîye-i Müceddidiye	51
2.6. DİL VE ÜSLÛB.....	52
2.7. İKTİBASLAR.....	56

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METİN

3.1. ESERİN NÜSHASI.....	60
3.2. TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ.....	61
3.3. TRANSKRİPSİYONLU METİN	62
SONUÇ.....	212
KAYNAKÇA	228
ÖZGEÇMİŞ.....	231

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SÜLEYMÂN MİRÂTULLÂH'IN, ÂDÂBÜ'L-MÜEDDEB ADLI ESERİ
(İNCELEME-METİN)

Mehmet ŞAHİN

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Ahmet TOPAL

2016, 231 sayfa

Jüri: Yrd. Doç. Dr. Ahmet TOPAL (Danışman)

Prof. Dr. Selami ECE

Yrd. Doç. Dr. Serkan TÜRKOĞLU

Çalışmada, XIX yüzyıl sufi şâirlerinden Süleyman Miratullâh'ın *Âdâbü'l-Müeddeb* isimli eseri Latin harflerine aktarılmıştır. Eser üzerinde tetkikler yapılabilmesi için müellifin mensub olduğu tasavvuf geleneği, Nakşibendilik ve Halidiye hakkında kısaca bilgi verilmiştir.

Kaynaklarda hakkında herhangi bir bilgiye rastlanmayan Süleyman Miratullâh'ın yaşamı ve edebi kişiliği, *Âdâbü'l-Müeddeb* incelenerek sunulmuştur. Sufi kimliği ön planda olan Süleyman Miratullâh'ın hayatı, bu yönüne ağırlık verilerek aktarılmıştır. Metin, şekil ve muhteva açısından incelenmiştir. Süleyman Miratullâh'ın edebi yönüyle ilgili kaynaklarda bir bilgiye tesadüf edilmediğinden müellifin şiiri üzerinde tetkiklerde bulunulmuştur. Çalışmanın sonucunda Süleyman Miratullâh'ın fikri ve edebi yönüyle, Türk tasavvuf kültüründeki yeri ortaya konulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Süleyman Miratullâh, *Âdâbü'l-Müeddeb* , Divân Edebiyatı, Nakşibendiye, Halidiye

ABSTRACT

MASTER THESIS

**SULEYMÂN MIRÂTULLÂH'S, WORK CALLED ÂDÂBU'L-MUEDDEB
(REVIEW-TEXT)**

Mehmet ŞAHİN

Adviser: Assist. Prof. Dr. Ahmet TOPAL

2016, page: 231

**Jury: Yrd. Doç. Dr. Ahmet TOPAL (Advisor)
Prof. Dr. Selami ECE
Yrd. Doç. Dr. Serkan TÜRKOĞLU**

Working in the nineteenth century Sufi poet of Suleyman Miratullâh's the *Âdâbu'l-Mueddeb* is transferred to modern Turkish work. Sufi tradition that the author belonged to perform tests on the work, naqshbandiyya and khalidiyya has to be examined under separate headings.

Not found any information about the source Suleyman Miratullâh's life and literary personality is presented by examining *Âdâbu'l-Mueddeb* .

Sufi identity at the fore front of the Suleyman Miratullâh's life, was transferred to an emphasis is on this aspect. The text has been examined in terms of form and content. Because not found any information about Suleyman Miratullâh's the literary aspects, there have been tests on the poetry of the author. In conclusion Suleyman Miratullâh's the intellectual and literary aspects it was put forward by Sufi'sm place in Turkish culture.

Keywords: Suleyman Miratullâh, *Âdâbu'l-Mueddeb*, Divan Literature, naqshbandiyya, khalidiyya

KISALTMALAR

AÜİFD : Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi

bk. : bakınız

C. : cilt

çev. : çeviren

DİA : Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

ktp. : kütüphanesi

MÜİFD : Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi

no. : numara

S. : sayı

s. : sayfa

terc. : tercüme

ÖNSÖZ

XIX. yüzyıl tasavvuf kültürü açısından çok farklı tezahürlerin ortaya çıktığı bir yüzyıldır. Artan tekkelerle halkın hemen her kesiminin bir yönüyle tasavvuf kültürüyle ilişkili olduğu görülmektedir. Bu yüzyılda Nakşibendilik ve özellikle Halidiye, dönemin yöneticileri de dahil olmak üzere Osmanlı toplumunun genelinde ciddi anlamda bir muhatap bulmuştur.

Süleyman Miratullāh; XIX. yüzyılda Nakşibendilik kültürünün ciddi manada etkili olduğu Amasya’da uzun bir süre yaşamıştır. Nakşibendilik usul ve adabı, tarikat erkânı hakkında şiirler kaleme alan Süleyman Miratullāh dönemindeki tasavvufi hareketlere, özellikle de Amasya’da muhalif tutum sergileyen kimselere ve bunun yanında tasavvufu, şeyhliği, Nakşiliği hem yanlış anlayan hem de bunu istismar eden kimselere karşı tepkisini de dile getirmiştir. Bunlara rağmen Süleyman Miratullāh yeterince tanınmamış, *Ādābü’l-Müeddeb* üzerinde ilmi bir çalışma yapılmamıştır. Halbuki *Ādābü’l-Müeddeb*, özellikle tasavvufi üslup, muhteva ve tarz olarak gerek tasavvuf tarihi gerekse edebiyat tarihi için kaynak teşkil edecek mahiyettedir.

Çalışmaya Nakşibendilik, Osmanlı toplumunda Halidi Nakşibendilerin usul ve adabı, Halidiye hakkında yapılan bir araştırma ve değerlendirme ortaya konularak başlanmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde kaynaklarda hakkında herhangi bir bilgi bulunmayan Süleyman Miratullāh’ın hayatına ve edebi kimliğine yönelik bilgiler *Ādābü’l-Müeddeb* incelenerek ortaya konulmaya çalışılmıştır. Kaynaklarda hakkında bir bilgiye rastlanılmayan Süleyman Miratullāh’ın hayatı bu yönüyle özel bir dikkati gerektirmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde *Ādābü’l-Müeddeb* şekil ve muhteva yönüyle tetkik edilmiştir. Eserdeki şekil ve dil özellikleri incelenmiştir. *Ādābü’l-Müeddeb* bu bölümde manzum ve mensur olarak iki ayrı kategoriye ayrılarak incelenmiştir. Manzum bölümler içerik olarak incelendikten sonra eserin sonundaki tarih manzumelerinin yazılış nedenleri sırasıyla aktarılmıştır. Ayrıca dini-tasavvufi muhteva kısmen aktarılmıştır. Zira eserin tahlili başlı başına bir araştırma konusu olabilecek mahiyettedir. Bu çalışmada ancak belli başlı mefhumlar tahlil edilmiştir. Özellikle eserin mensur bölümünü şekillendiren hadis ve ayetler genel anlamda incelenmiştir. *Ādābü’l-Müeddeb*’in tasavvufi bir eser olması münasebetiyle içeriğinde barındırdığı tasavvufi terim ve tabirler ayrı bir başlıkta incelenmiştir. Çalışmada manzum bölümdeki iktibaslar “İktibaslar” başlığı altında ayrıca verilmiştir.

Metin, tespit edilebilen tek nüshadan hareketle olarak ortaya konulmuştur.

Çalışmada metinden alınan beytler şiir ve beyt numaralarıyla birlikte verilmiştir.

Çalışmanın “İktibaslar” başlığı altında eserin manzum bölümlerinde yer alan iktibaslar sure ve ayet numaralarıyla birlikte verilmiştir:

Çalışmanın ortaya çıkmasında; her aşamasında, yardım ve desteklerini esirgemeyen metin okuma aşamasındaki katkıları, anlayışı, sabrı, önerileri, rehberliği için Yrd. Doç. Dr. Ahmet Topal Hocama; Farsça metinlerin tercümesinde yardımlarını esirgemeyen İsmail Avcı Bey’e, İngilizce metinlerde ve çevirilerde bana yardımcı olan kardeşim Ömer Şahin’e, manevi destekleri ve çalışma ortamımı oluşturmaları sebebiyle aileme hususen eşim Sema’ya teşekkürlerimi sunuyorum.

GİRİŞ

I. TASAVVUF

Tasavvuf kelimesini ilk kullanan sufi olan Maruf el- Kerhi'ye (ö. 200/815) göre tasavvuf, "hakikatleri almak ve insanların ellerinde olandan ümid kesmektir."¹ Tasavvuf, kul ile Allāh arasında ihsan olayının gerçekleşmesi veya kulun ihsan vasfını kazanmasının yollarını gösteren ilim olarak tarif edilmiştir.² İslām alimleri tasavvufun bir ilim olduğunu ifade etmiş ancak onun bir zahir ilmi değil bir batın ilmi olduğu, bir kāl ilmi değil, bir hāl ilmi olduğunu belirtilmiştir. Tasavvuf kendi mensuplarınca, bir hikmet ilmi sayılır. Diğer ilimler söylenen, nakledilen (ilm-i kāl) dir. Tasavvuf ise yaşanan ilim (ilm-i hāl) dir. Tasavvufa İslāmi ilimlerin özü, kaynağı olarak bakılmaktadır. Bir başka tasnife göre kefenin bir tarafında zahiri ilimler diğer kefesine de batını ilim, yani tasavvuf vardır.³

Tasavvufun konusu insanın kendi nefsini bilmesi, dolayısıyla, Rabb'ını bilmesidir. Zira, bu ilmin gayesi Allāh'a kavuşmaktır. Bu gaye bakımından da tasavvuf, diğer bütün ilimlerin en üstünü ve en şerefliisidir. Gerçek mutasavvuf da sadece Allāh'tan, mutlak varlıktan söz eden değil, Allāh'a, mutlak varlığa kavuşandır; kavuşmanın delili, sadece "Bilmek" değil, fakat bilerek "Olmak"tır.⁴ Tasavvufun konusu genelde insan, özelde onun kalbi ve ruhudur da denebilir.⁵

Tasavvufun bir ilim olarak nasıl ortaya çıktığı ve nasıl bir gelişim süreci geçirdiği ile ilgili olarak şunlar söylenebilir. Her şeyden önce tasavvuf Kur'ân ve hadisten beslenmektedir. Ancak bu ilim mutasavvıflar tarafından genişletilmiş ve belli bir düzene sokulmuştur. Tasavvufî görüş, insanların Allāh karşısındaki durumlarını anlamalarını sağlayan bir âlem haritası ortaya koyar. Bu, hem insanın ne olduğunu hem de ne olmaya çalışması gerektiğini izah eder. Tasavvuf, insanları mevcut fiili durumlarından hayatın nihai gayesine ya da eksiklikten mükemmelliğe götürebilecek bir

¹ Mustafa Kara, *Dervişin Hayatı Sūfînin Kelâmı*, Dergah Yayınları, İstanbul 2005, 13.

² Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, İstanbul 2005, 629.

³ M. Ali Ayni, *İslām Tasavvufu Tarihi*, Akabe Yayınları, İstanbul 1985, 49.

⁴ Cavit Sunar, *Ana Hatlarıyla İslām Tasavvufu Tarihi*, AÜİF Yayınları, Ankara 1978, 8.

⁵ Süleyman Uludağ, *Dört Kapı Kırk Eşik*, Dergah Yayınları, İstanbul 2009, 41.

uygulama ortaya koyar.⁶ Kuran ve sünnette yer alan, insanın ruh yönüne ve gönül terbiyesine işaret eden, maddenin ve dünyanın geçiciliğini işleyen, kalbi davranışları esas alan, bir ahlak ve tefekkür sistemidir.⁷ Tasavvuf eğitiminin verildiği kurumlara ise tarikat adı verilir.

Tasavvufun İslam'ın ruhu ile özdeşleştirilmesi, Hz. Peygamber'in "Cibril Hadisi" olarak bilinen ünlü hadisine dayandırılmaktadır. Hadise göre, Hz. Peygamber, ashabından bir kaç kişi ile otururken bir adam çıkagelir ve ona birkaç soru yöneltir. Önce "İslam nedir?" diye sorar. Hz. Peygamber: "İslam, Allāh'tan başka ilahın olmadığına ve Muhammed'in O'nun resulü olduğuna tereddütsüz şahitlik etmen, namazı dosdoğru kılman, zekatı hakkı ile vermen, Ramazan orucunu tutman ve gücün yettiği zaman da Hacca gitmendir." buyurur. Adam bu kez "İman nedir?" diye sorar. Bu soruya Hz. Peygamber şöyle cevap verir: "İman, Allāh'a, kitaplarına, peygamberlerine, meleklerine, ahirete, hayrı ve şerriyle kadere inanmandır." Daha sonra "İhsan nedir?" diye sorar, Hz. Peygamber, "İhsan Allāh'ı görüyormuş gibi ona ibadet (kulluk) etmendir. Sen O'nu görüyor olmasan da, O seni görmektedir." buyururlar. Adam ayrılınca, Hz. Peygamber ashabına, onun, onlara dinlerini öğretmek üzere gelen Cebrail olduğunu söyler.⁸

Kuruluşunun ilk dönemlerinden itibaren Osmanlı'da devletin siyasi, kültürel ve sosyal yapılanmasındaki en önemli etkenlerden biri tasavvuftur. Osmanlı'nın son döneminde tasavvuf ve tarikatlar, halkın dini ve ahlaki yapısına kaynaklık eden, onları kaynaştırıp olgunlaştıran genel bir öğreti; özellikle büyük şehirlerde yaygın üst kimlik olarak rağbet edilen bir kurum haline gelmiştir.⁹ XIX. yüzyılda bu durum biraz değişikliğe uğrayarak tasavvuf, toplumun her kesiminde etkili bir konuma yükselmiştir.¹⁰ Bu dönemde tarikat ve tekkeler, dernek, sendika, okul, hastane,

⁶ William Chittick, *Tasavvuf Kısa Bir Giriş*, (Çev.: Turan Koç), İz Yayınları, İstanbul 2003, 54.

⁷ Mustafa Kara, *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, Dergah Yayınları, İstanbul 2010, 18.

⁸ Buhari, İman, 37; Müslim, İman, 9-10-11.

⁹ İrfan Gündüz, *Osmanlılarda Devlet Tekke Münasebetleri*, İstanbul 1984, 14-39.

¹⁰ Mustafa Kara, tekkelerin etkilerini araştırırken tasavvufun ve tekkelerin tarih boyunca toplumla her an iç içe bulunduğunu ve günlük hayattaki etkisinin diğer İslâmî ilimlere nazaran daha çok olduğunu vurgulamaktadır. bk. Mustafa Kara, "Madalyonun Bir Yüzü; Tekkeler Kapandı İyi Oldu", *Dergâh, Edebiyat, Sanat, Kültür Dergisi*, S. 10, 14.

misafirhane, belediye gibi birçok kurumun vazifesini üstlenmiş olarak görülür.¹¹ Osmanlı padişahlarından birçoğu tekkelerle ilişki içinde olmuşlar; padişahların çoğu çeşitli tarikatlara intisab etmişlerdir.¹²

II. NAKŞİBENDİLİK

“Nakş-bend” nakış yapan anlamında Farsça bir kelimedir. Seyr ü sülûk ve nefis eğitiminde kalbi işlediği, kalbin üzerine süsler yaptığı için bu adı almıştır.¹³ Nakşibendilik Allâh’ın kitabından ve elçisinin sünnetinden beslenmektedir. Nakşibendilik sünni İslam dünyasının farklı bölgeleri arasında bir birlik unsuru olarak işlev görmüştür. İsmi tarikata adını veren Hacı Bahaeddin Nakşibend (ö. 792/1389)’den alan Nakşibendilik tarikatı İslam dünyasında önemli cereyanlardan biri olagelmıştır. Orta Asya, Türkiye ve Hindistan Nakşibendilik tarikatının en önemli üç yayılma alanını oluşturmaktadır.

Tarikatların çoğunluğu silsilelerini Hz. Ali’ye bağlarken Nakşibendiye Hz. Ebubekir’e bağlanmıştır.¹⁴ Nakşibendiye tarikatı farklı dönemlerde farklı isimler altında varlığını sürdürmüştür. Mesela Hz. Ebubekir’den Bayezid Bistami’ye (ö. 234/848) kadar Bekriye; Bistami’den Abdülhalık Gucdevani’ye (ö. 615/1218) kadar Bistami’nin Tayfur ismine nisbetle Tayfuriye; Gucdevani’den Bahaeddin Nakşibend’in (ö. 791/1389) zamanına kadar Hâcegân tarikatı; Nakşibend’den sonra Nakşibendiye, Ubeydullâh Ahrar (ö. 896/1490)’dan İmam-ı Rabbani’ye kadar olan kısmı Ahrariye, İmam-ı Rabbani’den Şemsüddin-i Habibullâh Can-ı Canan’a kadar olan kısmı Müceddidiye, Mevlana Halid-i Bağdadi’ye kadar ki kısmının Müceddidiye-i Mazhariye, Mevlana Halid-i Bağdadi’den günümüze kadarki kısmının ise Halidiye adıyla anıldığı kaydedilmektedir.¹⁵

¹¹ Ahmet Yücekök, *Türkiye’de Din ve Siyaset*, İstanbul 1976, 34-35.

¹² Padişahların hangi tarikatlara mensup olduğu konusunda bk. Şapolyo, Enver Behnan, *Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi*, İstanbul 1964, 448-449.

¹³ Abdurrahman Memiş, *Hâlid-i Bağdadi ve Anadolu’da Hâlidilik*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2000, 205.

¹⁴ Kasım Kufralı, *Nakşibendiliğin Kuruluş ve Yayılışı*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Ün. Türkiyat Araştırma Merkezi Ktp., no 337, İstanbul 1949, 22-23.

¹⁵ Kadir Özköse, “Nakşibendiye Tarikatı’nın Temel İlkeleri”, *Keşkül Dergisi*, Yıl: 2011, S. 20, 5.

XIX. asırda Osmanlı'da yaygın tarikatlardan biri olan Nakşibendilik , siyasi ve sosyal alanda etkili olmuş bir ekoldür.¹⁶

Nakşibendilik, hem elit zümreye hem de halka hitap etmesi bakımından ikili bir karaktere sahiptir. Ehl-i sünnet akidesine sıkı sıkıya bağlı olduğu için halkın, hilafet hususunda icmaı desteklediği için Sünni hükümdarların ilgisini ve yardımını görmüştür.¹⁷

Bahaeddin Nakşibend'den sonra Nakşibendi silsilesindeki en önemli şahsiyet, hicri ikinci bin yılın müceddidi olarak tanınan Şeyh Ahmed Sirhindi'dir. Sirhindi'nin etkisiyle kendisinden sonra gelenler tarafından İstanbul'da Nakşibendi kollarından olan Nakşibendi-Müceddidi'yi kurmuşlardır. XIX. asrın ilk çeyreğinde Nakşibendi-Müceddidi tarikatının bu ikili yapısının yerini Müceddidiye'den doğmakla beraber bağımsız bir kol olan yeni ve güçlü bir alt-tarikat almıştır: "Halidilik". Nakşibendiliğin bu kolu Mevlana Halid-i Bağdadi (1776-1827) tarafından kurulmuştur.

Diğer tarikatlar ve temsilcileriyle kıyaslandığında Osmanlı Devletinin genelinde Nakşibendiliğin XIX. asırda daha yaygın bir şekilde faaliyet gösterdiği söylenebilir.

III. HALİDİYE

Nakşibendiye tarikatının Halid el-Bağdadi'ye (ö.1242/1827) nispet edilen koludur. Halid el-Bağdadi yetiştirdiği çok sayıda halifeyi İslām dünyasının çeşitli bölgelerine göndererek tarikatının yaygınlık kazanması için büyük gayret göstermiştir.

XIX. yüzyıldan sonra Nakşilik Irak, Suriye, Anadolu ve Balkanlarda Halidiye olarak varlığını devam ettirmiştir.¹⁸ Halidiliğin İdil - Ural bölgesinde XIX. asrın ikinci yarısında yayıldığına dair Sıbgatullina Elfine tarafından yapılan bir çalışma ile geniş izahat yapılmıştır.¹⁹ Halidiye, hemen hemen bütün Arap topraklarında, Türkiye'de ve

¹⁶ Ahmet Cahid Haksever, "Çorum'da Nakşibendiliğin Tarihi Süreci ve Temsilcileri", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2008/1, 7(13), 61.

¹⁷ Haksever, "Çorum'da Nakşibendiliğin Tarihi Süreci ve Temsilcileri", s. 62.

¹⁸ H. Kamil Yılmaz, *Ana Hatları ile Tasavvuf ve Tarikatlar*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2013, 261.

¹⁹ Sıbgatullina Elfine, "İdil-Ural Bölgesinde Hâlidilik", *Moskova Rusya Federasyonu, Uluslararası Mevlana Hâlid-i Bağdadi Sempozyumu Bildirileri Kitabı*, Ankara 2010, 134.

Kürtlerin yoğun olduğu bölgelerde Müceddidiliğin yerini almıştır.²⁰ Sosyolog Şerif Mardin, (XIX. yüzyıl) Bitlis'in Hizan kazası ve çevresi Nakşibendilik ve Müceddidilik (Halidilik, Nakşibendiliğin müceddidi koluna bağlı olduğu için ayrıca zikredilmemiştir.) merkezi haline geldiğini ifade etmiştir.²¹

Nakşibendiye tarikatının Müceddidiye koluna mensup olan Halid el-Bağdadi Nakşibendiliğin özellikle Osmanlı topraklarında yayılmasında etkili olmuştur. Osmanlı topraklarında Halidiye'nin bu kadar yaygın hale gelmesinin sebebi, devletten ve otoriteden tamamen bağımsız hareket etmeleri, bu anlamda herhangi bir çekincelerinin bulunmamasıdır.²² Bağdadi, Nakşibendilik içerisinde İmam-ı Rabbani'den sonra en etkin olan ikinci adam olmuştur. Halidiye'nin İslami esaslara uygun olması ve müşitlerinin ulema sınıfından gelmesi tarikatın İstanbul uleması tarafından kabul görmesinde etkili olmuştur. Kısa zamanda Nakşibendilik ilim ve devlet adamları nezdinde ciddi bir saygınlığa ulaşmıştır. Halidiye'nin Arap dünyasında en yaygın olduğu ülke ise Suriye'dir. Halid el-Bağdadi'nin Mekke'ye gönderdiği halifelerinden Abdullāh Mekki (Erzincani) vasıtasıyla Halidiye İslam coğrafyasının ücra köşelerine kadar ulaşmıştır. Payitaht'ta kurulan tekke, zamanında ve daha sonra muakkıbları tarafından "Daru'l-hadis" gibi çalışmış, derslerine devrin ileri gelen şahsiyetleri iştirak etmiştir.

Nakşi-Halidi geleneğin ehl-i sünnet esaslarına riayeti ve şer'i esaslara dayanan bir tarikat anlayışına sahip olmaları, geleneğin ulema ve medrese çevrelerinde yayılmalarını sağlamıştır. Müntesip ve halifeleri genellikle medrese kökenli olan Halidiye tarikatı ile tarikat erbabıyla ulema arasındaki münasebetleri yumuşatmış, böylelikle Halidiye, devlet eliyle desteklenen bir tarikat haline gelmiştir.²³

²⁰ Hamid Algar, "Nakşibendiyye", *DİA*, İstanbul 2006, XXXII, 340.

²¹ Şerif Mardin, *Türkiyede Din ve Siyaset*, (2. Baskı), İletişim Yayınları, İstanbul 1993, 14.

²² Hür Mahmut Yücer, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (XIX. Yüzyıl)*, İnsan Yayınları, İstanbul 2004, 323.

²³ Gündüz, *Osmanlılarda Devlet Tekke Münasebetleri*, 69.

Her beldeye ayrı bir halife düsturuyla hareket eden Halid-i Bağdadi, İstanbul'a ayrı bir ehemmiyet vererek bu bölgeye birçok halife göndermiştir. İstanbul'a ilk gönderilen halife Muhammed Salih'tir.²⁴

Mevlana Halid-i Bağdadi'nin, Nakşibendi tarikatının Halidi kolu halifelerinden, vekillerinden ve müritlerinden uymasını istediği ve bunlara uymayan bizden değildir dediği Halidiliğin esasını teşkil eden bazı kurallar şunlardır:

- ✓ *Şeriatsız tarikat olmaz.*
- ✓ *Şeriata ve sünnete uymayan hiçbir işimiz, fiilimiz ve amelimiz yoktur, olamaz.*
- ✓ *Gıybetle zinanın farkı yoktur.*
- ✓ *Hiç kimseyi hakir görme.*
- ✓ *Zikr-i kalbiyle ibadetlere devam et.*
- ✓ *Abdestsiz gezme, yeme, içme, uyuma.*
- ✓ *Sünnetleri terk etme.*
- ✓ *Namazlarını kazaya bırakma.*
- ✓ *Şeriata ve sünnete uygun olmayan sohbet etme, edene de yakın durma.*
- ✓ *Mürşidine olan bağlılığını göstermenin en güzel yolu emrini tutmaktır.*
- ✓ *Şeyhinin münkiriyle görüşme.*
- ✓ *Tekkene mal ile ve bedenlen hizmeti ihmal etme.*
- ✓ *Helal kazan, israf etmeden ye iç.*
- ✓ *Zina günahı müridin ihracına sebep olur.*
- ✓ *Tarikata yeni giren kişinin ilk yapacağı iş bütün ibadetlerini eksiksiz yapabilecek kadar Kuran, fıkıh ve ilmihal bilgisini öğrenmektir.*
- ✓ *Teveccühe boy abdestli ve hiçbir yiyecek yemeden gelin.*
- ✓ *Açık zikir bu yolun yolcularına kesinlikle yasaklanmıştır.*
- ✓ *Keramet haktır.*
- ✓ *Boy abesti alınıp tövbe namazı kılınmadıkça tarikata girilmiş sayılmaz.*
- ✓ *Camilere ve cemaate devam ediniz.*
- ✓ *Rüya ile amel bizim tarikatımızda yoktur.*

²⁴ Abdurrahman Memiş, *Halidî Bağdadi ve Anadolu'da Hâlidîlik*, Kitapevi Yayınları, İstanbul 2000, 129.

- ✓ *Sohbet bizim tarikatımızın en önemli unsurlarından birisidir.*
- ✓ *Kalbe doğan şey şeriata uygun değilse itibar etme.*
- ✓ *Mürşidinin sohbetinin olmadığı yere itibar etme.*²⁵

A. Halidiyede Usul ve Adab

XIX. yüzyılın ilk çeyreğinde Halidi kolunun ortaya çıkmasıyla Türkiye'deki Nakşibendi tarihinde yepyeni bir devir başlamıştır. Nakşibendiye'nin Osmanlı toplumunda en fazla kuvvetlendiği devir XIX. yüzyıldır. Bektaşiliğin sarsılması üzerine birçok sahada onun yerini tutmuştur. Anadolu'da bu kadar kuvvetlenmesinin diğer bir sebebi batını bir takım unsurların azlığının yanı sıra medreseye fazla yaklaşan ve sünnilikle en çok uyuşan bir tarikat olmasıdır.²⁶

Şeriata sıkı sıkıya bağlı olan Nakşibendilik'te müslümanlar için farz olan ibadetlerin yerine getirilmesi bu tarikat için her şeyden önce gelmektedir. Nakşibendilik'te sessiz zikir usulü, tarikat uygulamasında gizlilik ve şeriata aşırı bağlılık genel bir kaidedir. Nakşibendi-Müceddidi'nin bir alt kolu olan Halidilik Nakşibendi-Müceddidi geleneğinden miras aldığı her şeyi yeniden tasdik etmiş, manevi yolun ilkelerini öncekilerden biraz farklı şekilde düzenlemiştir.

Halidiler tarikatlarının dört usul üzerine bina edildiğini belirtirler:

- ✓ *Sohbet: Müridin şeyhle ve diğer müridlerle ilişkisini belirli davranış kurallarına uygun olarak sürdürme,*
- ✓ *Rabıta: Belli teknikleri kullanarak Mevlana Halid'in suretinin sürekli bilincinde olmak,*
- ✓ *Murakabe: Şeyhin talimatları ile çeşitli şekillerde sessiz zikir yapmak,*
- ✓ *Tefekkür: Asıl amaç olan benliğin yok olması (fena) ve Allāh'ta baki olma (beka) hallerine ulaşmak için bir köprü olarak İlahi huzurda derin tefekkür.*²⁷

²⁵ <http://beylerbeyibayburdi.blogspot.com.tr/p/Halidilik-ve-esaslari.html> [ET.01.01.2016]

²⁶ Hilmi Ziya Ülken, *İslām Düşüncesi*, Rıza Koşkun Matbaası, İstanbul 1946, 202.

²⁷ Algar, *Nakşibendilik*, 238.

Bu dört usulden rabita ve murakabe ilk kez Nakşibendi geleneğinde öne çıkar. Nakşibendiye’de tasavvufi eğitimin önemli unsuru rabıttır.²⁸

Sohbet usulü, Halidi kaynaklarında “Allāh’a ulaştırın en kolay ve en etkili yol” olarak tanımlanmaktadır.

Şeyh, “kemal-veren” (mükemmil) olmadan önce kendisi “mükemmel” (kamil) olmalıdır.²⁹ Şeyhin mükemmel olması gerekmektedir. Halidi kaynaklarında şeyhlik şartları şunlardır:

- ✓ *Şeyh yaptığı tüm işlerde şöhret ve nüfuz arzusundan uzak olmalıdır.*
- ✓ *Gerçek bir tevazuya sahip olmalı ve bunu her halinde sürdürmelidir.*
- ✓ *Tüm zahir ve batın hallerinin şeriata uygun olmasını sağlamalıdır.*
- ✓ *Müridlerinin mallarını ve hizmetlerini kişisel ve dünyevi amaçlarla kullanmayı düşünmemelidir.*
- ✓ *Yediklerinin, içtiklerinin, giydiklerinin ve oturduğu yerin her bakımdan meşru olmasına özen göstermelidir.*
- ✓ *Müridi bir hata yaptığında onda tam bir hürmet uyandırmak için bu hatayı müsamaha ile karşılamalı; fakat dini vazifeleri yerine getirmesinde sıkı olmalıdır.*
- ✓ *Tüm müridlerine ilgi ve merhametle muamele göstermelidir.*
- ✓ *Müridlerine bilgi gösterisinde bulunmamalı, dikkat ve özenle onların tarıkatta ilerlemelerini sağlamalıdır.³⁰*

Müridin şeyhin sohbetine girmeden önce tarıkata girmeye çalışması gerekir. Müridin bu talebi eğer kabul edilirse, mürid resmi bir törenle şeyhe bağlılık yemini eder.³¹ Bu tören, müridin kabul ediliş ve yemininden sonra şeyhin huzuruna çıkışı ve şeyhinin ona uygun zikir şeklini telkin etmesiyle devam eder.

²⁸ İrfan Gündüz, “Tasavvufi Bir Terim Olarak Rabita”, (MÜİFD), Yıl: 1989-1992, S. 7-10, 247.

²⁹ Algar, *Nakşibendilik*, 238.

³⁰ Algar, *Nakşibendilik*, 238-239.

³¹ Algar, *Nakşibendilik*, 239.

Adab, müridin şeyhine karşı davranışlarını belirleyen davranış kurallarıdır. Halidiliği diğer tarikatlardan ayıran çok az şey vardır. Bunun yanında adab konusu tarikat hayatının esası kabul edilir. Nakşibendi-Halidi tarikatında adab sayısı on beştir:³²

- 1) Müridin şeyhine tam güveni,
- 2) Tarikatta amacına ulaşmasında şeyhine tam inancı,
- 3) Şeyhin faziletlerini takdir etmesi,
- 4) Şeyhine saygılı olması,
- 5) Şeyhiyle konuşurken sesini alçaltması,
- 6) Şeyhinin huzurunda abdest almaması ve nafile namaz kılmaması,
- 7) Müridin tüm arkadaşlarını kardeş görmesi ve onlara saygı duyması,
- 8) Arkadaşlarına kaba konuşmamalı ve onların hatalarını görmezden gelmeli ya da yalnızken arkadaşını kibarca uyarmalı,
- 9) Eğer arkadaşlarının paraya ihtiyacı olursa ona yardım etmeli,
- 10) Kendisine para teklif edildiğinde ya da hediye verildiğinde bunu arkadaşlarıyla paylaşmalı,
- 11) Çok zaruri değilse tek başına yemek yememeli,
- 12) Mübarek vakitlerde arkadaşlarını uyandırma konusunda istekli olmalı ve onlara dua etmeli,
- 13) Kardeşlerinden biri hasta olursa ona yardım etmeli, kardeşlerine yük olmaktan kaçınmalı,
- 14) Tekke hayatının devamı için gerekli tüm vazifeleri, şeyhi kendisine söylemeden yapmaya hazır olmalı,
- 15) Tekkedeki kardeşlerine kaba bir davranışta bulunursa, arkadaşları onu affedinceye kadar ve tekrar tekkeye kabul edilinceye kadar başı önde ve sağ eli sol eline kenetli bir şekilde tekke kapısında beklemelidir.³³

Nakşibendi-Halidi tarikatını diğer tarikatlardan ayıran en önemli özellik; Halidiliğin, Nakşibendiliğin bir alt kolu olarak ortaya çıkmasını sağlayan en önemli etken

³² Algar, *Nakşibendilik*, 240.

³³ Algar, *Nakşibendilik*, 240-242.

rabıtaadır.³⁴ “Rabıta, ilahi-zāti sıfatlarla tahakkuk etmiş ve müşahade makamına varmış bir kamil ve mükemmile kalp bağlayıp huzur ve gıyabında o zatın suretini hayal hazinesinde muhafaza etmekten ibārettir.”³⁵ Mürid rabıtada zikirden daha fazla istifade sağlar; çünkü rabıta esnasında gözünün önüne getirdiği ilahi sıfatların yansıması ya da tezahürü olan zātın manevi nitelikleri, onun Allāh’ı daha iyi bilmesini sağlar. Rabıta esnasında şeyhin kalbinde saklı bulunan ilahi feyzin müridin kalbine akışını sağlayan yol açılır.³⁶

Rabıta uygulaması Nakşibendi tarikatının diğer kollarında ve başka tarikatlarda da mevcuttur. Ancak Halidilerde, rabıta halifeler de dahil olmak üzere Mevlana Halid’den başkasına yapılmaz.³⁷

Nakşibendi-Halidi tarikatında bir diğer esas, sessiz zikirdir. Sessiz zikir de Nakşibendi tarikatını diğer tarikatlardan ayıran önemli bir ibadettir. Sessiz zikrin, sünnilere göre peygamberlerden sonra tüm insanların en hayırlısı olan Hz. Ebubekir kanalıyla Hz. Peygamber’den tevarüs ettiği söylenmektedir.³⁸

Sessiz zikrin bir ön hazırlığı bulunmaktadır. Gusül abdesti alınıp tövbe edilir. Namaz abdesti alınıp karanlık bir odaya çekilerek kibleye doğru oturulur. İstiğfār çekilip, ölümden kaçış olmadığı düşünülür. Fatiha ve İhlas sureleri okunarak şeyhle rabıta kurulur. Dudaklar iyice kapatılıp zikre başlanır. Mürid için uygun olan zikir şekli ne ise mürid bunu sadece kalp diliyle zikreder.³⁹

Nakşibendilerde bir diğer usul murakabedir. Murakabe zikir alanında belli bir ilerlemeyi gerektirir. Manevi kabiliyeti çok olmadıkça murakabe bir mübtedi tarafından uygulanamaz. Halidilerin dini uygulamaları içinde en fazla batınla ilgili olan murakabedir. Teveccüh diye de bilinen murakabe; “kalbin sürekli olarak İsm-i Zat’ın manasını düşünmesi, aynı zamanda dalma ve tükenme yoluyla bu manaya iman etmesi,

³⁴ Algar, *Nakşibendilik*, 242.

³⁵ Es-Seyyid Abdülhakim Arvasi, *Rābıta-i Şerīfe, Mübtediler için tarikat-i āliye-i Nakşibendīye’nin ādābını mübeyyin bir mektüp sureti*, İstanbul 1342-1923, 14’ün arkasında basılmıştır.

³⁶ Arvasi, *Rābıta-i Şerīfe*, 15.

³⁷ Arvasi, *Rābıta-i Şerīfe*, 14, 24.

³⁸ Algar, *Nakşibendilik*, 245.

³⁹ Algar, *Nakşibendilik*, 246.

hangi şartta olursa olsun bu manadan ayrılmamasıdır.” Murākabe kalbin İlahi Zat’ın gerçekliğiyle yalın ve doğrudan karşılaşmasıdır.⁴⁰

Bunların dışında usul arasında yer almayan, Halidilerin namaz haricinde toplu yaptıkları hatm-i haccan ibadeti vardır. Hatm, genellikle karanlık ve kapalı bir odada yapılır. Hatme katılan herkes gözlerini kapatır, sessizce istiğfar eder ve şeyhle rabıta haline girer. Sonrasında 7-14-21 kere (yedinin katları) Fatiha suresi okunur. Hz. Peygamber’e salat ve selam getirilir. Bin bir adet İhlas ve yetmiş dokuz adet İnşirah suresi okunur. Sonra yedi kez yine Fatiha suresi okunup yüz salavat getirilerek hatm tamamlanır.⁴¹

1. Seyr ü Süluk

Allāh yolunda bir mürşidin kılavuzluğunda yapılan yolculuktur. Bu yolculuğa çıkmak için öncelikli şartlar vardır. Bunlar yerine getirilmeden yolculuk başlamış sayılmaz. Nakşibendi tarikatının Halidi koluna göre bu şartlar şunlardır:

- ✓ *Müridin beş vakit namazını kılması.*
- ✓ *Yapacağı bütün ibadetleri doğru ve eksiksiz yapabileceği kadar fıkıh ve ilmihal bilgisi.*
- ✓ *Haftada en az bir gün hatmeye katılması.*
- ✓ *Kendine emredilen günlük dersini eksiksiz yapması.*
- ✓ *Teheccüt ve Evvabin namazını bir farz namazı ciddiyetinde kılması ve farz namazlardan sonra yapılması emredilen virdini yapması.*

İşte bu şartlar tamamlanmadan seyri süluk başlamaz. Ayrıca müridin yolculuğunun kolaylığı açısından da gerekli olan bazı özellikler vardır. Bunların da müritte bulunması hem müridin hem de mürşidin işini kolaylaştırır.⁴² Bunları şöyle sıralayabiliriz: *Muhabbet, Edep, İhlas, Teslimiyet.*

⁴⁰ Algar, *Nakşibendilik*, 247-248.

⁴¹ Algar, *Nakşibendilik*, 248.

⁴² <http://www.candamlalari.com/seyr-i-suluk/> [ET. 01.01.2016]

2. Rabıta

Rabıta, müridin zihni planda tefekkür, hayal gücünü kullanarak mürşidiyle beraberlik halinde olması,⁴³ müridin ruhaniyetinden feyz alacağına inanarak kamil mürşidinin suretini zihninde tasavvur etmesi;⁴⁴ ilahi ve zati sıfatlarla muttasıf şuhud makamına ulaşmış kamil bir mürşide kalbi bağlayıp, huzur ve gıyabında o şeyhin sureti, sireti ve ruhaniyetini hayalde kendisi ile birlikte muhafaza ederek, yanında bulunduğu zamanki edebe bürünmek olarak tanımlanmaktadır.⁴⁵

*“Rabıta, İlâhi-Zati sıfatlarla tahakkuk etmiş ve müşahede makamına varmış bir kamil ve mükemmele kalp bağlayıp, huzur ve gıyabında o zatın suretini hayal hazinesinde muhafaza etmekten ibarettir.”*⁴⁶

Abdülhakim Arvasi’ye (ö.1943) göre rabıtada; “Mürşidi, Allâh ile aranızda vesile ve vasıta mevkiindeki zat olarak düşünecek, onu yanınızda ve karşınızda farz ederek, alnına yani iki kaşı ortasına gözlerinizi dikecek, keskin bir aşk iradesiyle o zatın simasını hayalinizde saklayacak, hayalen onun suretini kalbinizde durdurarak, kendisiyle manevi bir beraberlik tesis edeceksiniz.”⁴⁷

Rabıta müridin mürşidinin suretini hayalinde canlandırmasıdır. Özellikle Nakşibendilik’te rabıtanın önemi zikirden bile daha fazladır. Uygulamada bazı çeşitlilikler olsa da genel olarak gözler kapalı şekilde mürşidin sureti göz önüne getirilir ve ondaki ilahi bir nurun müride aktığı hayal edilir.

Kabiliyeti, vasıtasız olarak Allâh’tan feyz almaya muktedir olan müridlere rabıta tavsiye edilmemiş, aksine terk etmeleri istenmiştir.⁴⁸

3. Zikir

Zikir; hatırlama, anma, gaflet ve unutma halinde olmamak anlamına gelmektedir. Zikrin hakikati, zikredilenden (Allâh) başkasını unutmaktır.⁴⁹ Sufiler zikri

⁴³ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, 584.

⁴⁴ Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2001, 289.

⁴⁵ Gündüz, *Tasavvufi Bir Terim Olarak Rabıta*, 274-275.

⁴⁶ *Rabıta-i Şerife*, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, No. 243435, v.18.

⁴⁷ Arvasi, *Rabıta-i Şerife*, 8.

⁴⁸ Arvasi, *Rabıta-i Şerife*, 2.

riyazetin en önemli esası ve kulun Rabbine yaklaşmasını sağlayan en büyük ibadet olarak görmüşlerdir.⁵⁰ Ancak tasavvufun zaman içerisinde geçirdiği gelişim sürecinde sistemli bir kurum haline gelmesinden sonra zikir de belli esaslar dahilinde icra edilen bir tasavvufi esas olarak kendini göstermiştir. Farklı tasavvufi anlayışlara sahip tarikatların da kendilerine mahsus zikirleri vardır. Zikrin veya virdin esasları genellikle tarikat kurucuları tarafından belirlenir ve zikrin sayısı, şekli⁵¹ de sonraki dönemlerde çok az değişikliklere uğrararak devam eder.⁵²

Hız. Peygamberin dört arkadaşına ayrı ayrı zamanlarda farklı zikirler öğretip telkin ettiğini ve tarikatların da bu usullerden birine mirasçı olarak bu geleneğe göre zikirlerine yön verdiği ileri sürülmektedir.⁵³

Kuran-ı Kerim'in temel kavramlarından biri olarak zikredebileceğimiz zikir Kuran'da, üç yüze yakın yerde geçmektedir. Yüce Allāh bu ayetlerde zikri emretmekte ve zikredenlerden övgüyle söz etmektedir: "Ey iman edenler, Allāh'ı çokca zikrediniz",⁵⁴ "Öyle ise siz beni anın, ben de sizi anayım. Bir de bana şükredin nankörlük etmeyin",⁵⁵ "... Allāh'ı çok zikreden erkeklerle, Allāh'ı çok zikreden kadınlar, işte bunlar için Allāh mağfiret ve pek büyük mükāfat hazırlamıştır."⁵⁶

Mevlana Halid-i Bağdadi'nin Tasavvufi Görüşleri

- ✓ *İnsanların rızası göz önüne alınarak tarikatta herhangi bir değişiklik yapılmamalıdır.*
- ✓ *Tarikat, idarecilerle ünsiyet kurmak ve siyasi istismar aracı olarak kullanılmamalıdır.*

⁴⁹ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, 728.

⁵⁰ Abdürrezzak el-Kaşânî, " *Tasavvuf Sözlüğü*", terc. Ekrem Demirli, İz Yayınları İstanbul 2004, 248.

⁵¹ Her tasavvuf ekolünün kendine mahsus zikri vardır ve o okula intisap eden mürid için de zikir en önemli prensiplerin başında gelmektedir. Bu nedenle müridin zikir dersi alması bir tören icra edilerek verilir. Mürid abdestli olarak تنها bir yerde şeyhi ile karşılıklı oturur, tövbe ve istiğfardan sonra şeyh, müride günlük yapması gereken zikri verir. Bazı tasavvuf okulları "Allāh" lafza-i Celalini zikrederler, bazılarının zikri ise "lailaheillallah" tır. Esmâü'l-Hüsna'yı zikir eden okullar da vardır. Mürid hangi tarikattan zikir almışsa günlük olarak onları yapmak zorundadır. Nakşilerin zikri zikr-i hafî, Kadirilerin zikri ise zikr-i cehrîdir. bk. Süleyman Ateş, "Zikir", *AÜİFD*, S. XIV, 238.

⁵² Ateş, 237.

⁵³ Aynî, *İslām Tasavvufu Tarihi*, 64-65.

⁵⁴ Ahzab, 33/41.

⁵⁵ Bakara 2/152.

⁵⁶ Ahzab 33/35.

- ✓ *Tarikatın ölçüleri içerisinde takvaya göre amel etmeyenler Allāh'ın gazabına uğrarlar.*
- ✓ *Yüksek hal sahibi olduklarını iddia eden kimselerin, bu durumları, onların tarikat esaslarına riayet etmemelerine bir gerekçe olamaz.*
- ✓ *Hiç kimse, ihlas ve itikadi gerekçelerle şeriatin emirlerini ve tarikatın adap ve kurallarını terk edemez.*
- ✓ *Tarikat, dinin emir ve yasaklarını azimet ölçüsünde yaşamaktan ibarettir. Ayrıca tarikat, Allāh rızasını ve Peygamber efendimizin sevgi ve ahlakını kazandırır, yükselmeye vesile olur.*
- ✓ *Tarikat, avam tabakasındaki müslümanların çoğunluğunun içinde, zahirde onlar gibi giyinip, onlar gibi yemeye içmeye, fakat gönül alemi bakımından onlara hiç benzememeye ve gönülde yalnız Allāh'ın olmasına, oraya başka muhalif bir şeyin girmemesine önemle dikkat eder. Kibir, gurur gibi hallere asla iltifat etmemektir tarikat!*
- ✓ *Tarikatta, şeyh, mürit ile Rabbi arasında bir vesiledir. Vesileden yüz çevirmek Allāh'tan yüz çevirmektir. Mürşidi sağ olduğu müddetçe onun kontrolünden çıkmaz. Dünyasını değişmeden önce ona kimi işaret göstermişse onun emrine girip ve mürşidine gösterdiği saygının aynısını ona göstermelidir. Böyle bir işaret verilmemişse ve de kendisi de kemal derecesine henüz erişmemişse işte o zaman kendine bir mürşit arayıp bulmalıdır.*
- ✓ *Şeriatın emirlerini, sünnetin gereklerini ve tarikatın esaslarını bir tarafa bırakarak kendi hal ve rüyalarını, şeriat ve sünnete uymasa dahi ön plana alarak onlarla amel eden kimseler, Allāh'ın aklını aldığı nasipsiz kişilerdir. Bunlara rastlandığında aslandan kaçır gibi bunlardan kaçmalıdır.⁵⁷*

⁵⁷ <http://www.candamlalari.com/mevlana-Hālid-i-bagdadinin-tasavvufi-gorusleri/> [ET.01.01.2016]

BİRİNCİ BÖLÜM

SÜLEYMAN MİRATULLĀH

1.1. ADI VE MAHLASI

Çalışmaya konu olan *Ādābü'l-Müeddeb*'in yazarı Kültür ve Turizm Bakanlığı Türkiye El Yazmaları⁵⁸ bünyesinde Mustafa İsmet olarak belirtilmiştir. Ancak eser incelendiğinde eserin yazarının Süleyman Miratullāh olduğu anlaşılmıştır. Eserde şair, tercüme-i halini verdiği bir şiirin başlığında (92. numaralı şiir) “*Bu bāb tercüme-i hāl-i mü’ellif-i fakir eş-şeyh Süleymān Mirātullāh beyānındadır.*” şeklinde ismini bizzat dile getirmektedir:

Süleyman Miratullāh, kendisi için tasavvuf kültürüne uygun bir mahlas seçmiştir. Şair, mahlas olarak *Mirātnümā*’yı, nadiren de *Mirāt*’ı kullanmıştır.

Bahr-ı ‘aşkıñ içre bir gavvāş⁵⁹ olup **Mirātnümā**
İncü-veş dilden döker kim bī-bahā dürdāneler 3/5

Yā nebī ‘afv et bu **Mirāt** kemteri
Fısk u ‘işyāndan tolupdur defteri 8/19

Süleyman Miratullāh eserinde kendisi için daha az, değersiz anlamındaki “kemter” sıfatını kullanmaktadır. Bunu kullanmasının sebebi bağlı bulunduğu tasavvufi gelenektir.

Yā nebī ‘afv et bu **Mirāt** kemteri
Fısk u ‘işyāndan tolupdur defteri 8/19

Gerçi bir efkar gedā kemter kulum **Mirātnümā**

⁵⁸ http://www.yazmalar.gov.tr/detay_goster.php?k=4742 [ET.02.01.2016]

⁵⁹ Metinde kavvāş şeklinde.

Kem nazarla bakma  alem i re ho  g r kim ba a 72/5

Emr olup kemter Amasya  ehrine

Halkı ter  b ede H k te v  kine 94/18

 airin hayatına dair, biyografik kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlanamamı tır. Ancak eserde belirtilen telif tarihi dikkate alındığında m ellifin XIX. y zyıl  airlerinden oldu u anla ılmaktadır. Do um yeri hakkında bir bilgi bulunmayan S leyman Miratull h eserinden anla ıldığı kadarıyla Amasya'da bulunmu , bu sırada halkı do ru yola sevk etmeye gayret etmi tir. Amasya'da toplumun bozulan y nlerine dikkati  ekmi ,  zellikle de  eyh ve derv  lerin bu bozulmadan ciddi bir  ekilde etkilendiklerine  ahit olmu , bu sebeple de eserini v cuda getirdi ini belirtmi tir.

Var fes d g yet  atı bu beldede

S r -serlik b yle yok bir yerde de 57/1

T  mu arremde t tup m tem beheb

Ehl-i s nnetlen mu  r z r z u  eb 57/4

S leyman Miratull h, Amasya'da bulundu unu a a ıdaki beytlerde   yle dile getirmektedir:

Emr olup kemter **Amasya**  ehrine

Halkı ter  b ede H k te v  kine 94/18

Fehm u idr kden m berr  genc-i esr rım nih n

Ey **Amasya** ehli bir m   kil mu amm yım size 23/4

Ey **Amasya** halkı kim  anma  ziy nım var size

Bir du  c  s f dil t hir deh nım var size 31/1

Kendisinin “ulum-ı zahiri”den azad olduğunu, kendisi için üstadından başka mürşid olmadığını, liyakati olmadığı için güzel bir eser kaleme alamadığını, ilim tahsili için yeterince gayret edemediğini ve Kuran hatmine muvaffak olamadığını belirtir:

‘Ulūm-ı zāhirīden ben ki āzādım
Velī yok mürşidimden gayrı üstādım 92/2

Muvaffak olmadım ben hüsn-i taḥrīre
Liyākat bende yok bir hoşça taḥrīre 92/3

Çü men taḥsīl-i ‘ilme etmedim devrān
Müyesser olmadı bir ḥatm ile Ḳur’ān 92/4

Oḳudum pür ḡalaṭ bir iki cüz taḥḳīḳ
Ki ṭoḡrı tecvīde hem etmedim taṭbīḳ 92/5

Kitābetde aḳallī eyledīm taḥṣīl
Kemāliyle anı hem etmedim tekṡīl 92/6

1.2. TARİKATİ VE ŞEYHİ

Süleyman Miratullāh, Nakşibendi şeyhlerinden Mustafa İsmet’le doğru yolu bulduğunu eğri dinden doğru dine yöneldiğini söyler. Zahidlerin yolunu bir kenara bırakarak kendisi için güzel bir yol bulduğunu ve ister günah ister sevab olsun bu yoldan dönmeyeceğini dile getirir:

Senin ‘aşkıñla ben eğri ṭarīḳi rāst-ı rāh etdim
Dönüp eğri dīnimden ṭoḡrı dīne ‘azm-i rāh etdim 81/1

Ḳoyup zāhidleriñ dīn rāhını buldım güzel bir dīn

Bu dīnden dönmezem ister sevāb ister günāh etdim 81/2

‘Azīzim ‘İşmet’im şāhım imāmım kible-gāhımsın
Delilim mürşidim şeyhim seni öz kible-gāh etdim 81/3

Yine 75 nolu şiirde Süleyman Miratullāh ehl-i aşk olduğunu, başka bir makama rağbet etmeyeceğini fakriyeti seçerek başka bir şaha minnet etmeyeceğini dile getirir. Seyr ü sülükünü şeyhim, imamım, mürşidim, delilim vs. dediği Şeyh Mustafa İsmet Efendi’de tamamladığını bu sebeple başka bir yola ve tarikata ihtiyacı olmadığını belirtir.

Ben ki ehl-i aşkı ey dil rağbet etmem cāha ben
Fakr ile bir pādīşāhım minnet etmem şāha ben 75/1

Ġayra ‘arz et istemem senden serīr-i saltanat
Bes baña kim rāzıyım bāb-ı kanā‘atgāha ben 75/2

İhtiyār etdim bu fakr-ı hāli ben şimden-gerü
Şāh Edhem gibi baş koydum der-i dergāha ben 75/3

Cezbe-i seyr ü sülūk ‘İsmet’de itmām eyledim
İhtiyācım yok tarīkat sormağa hem-rāha ben 75/4

Şairin şeyhi Mustafa İsmet Efendi, Osmanlı Devleti’nin son döneminde İstanbul’daki en meşhur ve etkili Nakşibendi şeyhlerinden, Kutbül-evliya Es-Seyyid Eş-Şeyh Muhammed Mustafa İsmet Garibullāh El-Yanyavi El-Nakşibendi El-Halidi Hazretleri’dir. Mevlana Halid Ziyaeddin hulefasından Abdullāh-ı Mekki’nin halifesidir ve Silsile-i Zeheb (Altın Silsile) denmekle meşhur veliler zincirinin 31. ferd-i

kamilidir. 1223/1808 yılında Yanya’da doğmuş, 16 Zilkade 1289/15 Ocak 1873 tarihinde vefat etmiş ve İstanbul Çarşamba’daki dergahında defnedilmiştir.⁶⁰

Ādābū’l-Müeddeb’de müellif Süleyman Miratullāh “şeyhim-mürşidim-imamım-delilim-şahım-‘azizim” dediği Mustafa İsmet Efendi’yi birçok yerde zikretmiştir. Eserde 80 numaralı şiir Mustafa İsmet Efendi’nin vefatı üzerine yazılmış bir tarih manzumesidir. Bunun dışında 78 numaralı mesnevi de Mustafa İsmet Efendi’nin “Risale-i Kudsiye” adlı eserinin medhi sebebiyle yazılmıştır.

Aşağıda *Ādābū’l-Müeddeb*’de Mustafa İsmet Efendi’nin isminin geçtiği beyt ve yerler şu şekildedir.

Ġavs-ı a‘zam mürşidim ol şāh-ı İsmet hakkı-çün	
Cümle pīrān hakkı-çün terfī-i hālāt gözlerim	47/7
Bir tehī vīrāne şanma sen anı zāhid şakın	
Bir mükemmel hāniḳāh-ı Muṣṭafā ’dır ḳalb-i şeyḩ	50/2
Cezbe-i seyr ü sülūk İsmet ’de itmām eyledim	
İhtiyācım yok tarīkat sormağa hem-rāha ben	75/4
Be-haḳḳ-ı mürşidim şeyḩim imāmım Muṣṭafā İsmet	
Be-haḳḳ-ı şāh-ı pīrān-ı Naḳşibend ğavs-ı Geylānī	77/20
Bil ‘azīz bu ğavs-ı a‘zam İsmet ’i	
Ḩaḳ aña vermişdi bī-ḩad ni‘meti	78/31
Bil hemān maḩşūş o ḳuvvet İsmet ’e	
Bil yakīn Mehdī erer bu nisbete	78/38

⁶⁰ Hüseyin Vassāf, *Sefīne-i Evliyā*, (Haz.: Mehmet Akkuş- Ali Yılmaz), Kitabevi Yayınları, İstanbul 2006, II, 374.

‘Azīzim ‘İsmet’im şāhım imāmım kible-gāhımsın
 Delīlim mürşidim şeyhım seni öz kible-gāh etdim

81/3

Muştafa ‘İsmet benim şeyhım Hudā
 Sen beni haşr et anıñla Kibriyā

94/9

İKİNCİ BÖLÜM

ĀDĀBÜ'L-MÜEDDEB

2.1. ESERİN ADI

Ādābü'l-Müeddeb Kültür ve Turizm Bakanlığı Türkiye El Yazmaları ⁶¹ bünyesinde **Mirātnümā** adıyla kayıtlıdır. Fakat eser incelendiğinde üç ayrı beyitte isminin net bir şekilde *Ādābü'l-Müeddeb* olduğu görülmektedir:

Oldı <i>Ādābü'l-Müeddeb</i> çün temām	
Baħr-ı ʿaşkıñlan vücūd buldı hıtām	94/1
Hamdülillāh oldı <i>Ādābü'l-Müeddeb</i> ihtimām	
Oқuyan ihvānımız olsun hemīşe feyz-yāb	96/1
ʿAşıkāne diñle tārīḥ söyledim Mirātnümā	
Oқu <i>Ādābü'l-Müeddeb</i> elde zībā ḥūb kitāb	96/5

Ayrıca eserin başında müstensih tarafından konulan başlıkta ise eserin tam isminin *Risāle-i Naḳşibendiye-i Ḥālidiye-i Müceddidiye-i Ādābü'l-Müeddeb* şeklinde olduğu görülmektedir. Anlaşılan o ki şairin mahlası eserin ismi gibi algılanmış ve kütüphane kaydında bu şekilde yer almıştır.

2.2 ESERİN YAZILIŞ TARİHİ

Ādābü'l-Müeddeb 1296/1878-1879 tarihinde yazılmıştır. Süleyman Miratullāh bu tarihi eserinde 95 ve 96 numaralı manzumelerin sonunda ebced hesabıyla belirtmiştir.

⁶¹ http://www.yazmalar.gov.tr/detay_goster.php?k=4742 [ET.02.01.2016]

Bi-^ʿavn-i Hāḡ ilen itmām edip Mirāt dedim tārīḡ
 Bu *Ādābū'l-Müeddeb* eñ güzel zībā ḡitām oldı 95/2

1296

ʿĀşıkāne diñle tārīḡ söyledim **Mirātnümā**
 Oḡu *Ādābū'l-Müeddeb* elde zībā ḡüb kitāb 96/5

1296

2.3. ESERİN YAZILIŞ SEBEBİ

Süleyman Miratullāh Amasya'da bulunduḡu sırada eserini yazdığını belirtmektedir. Halkı Hāḡ yola teşvik amacıyla eseri kaleme aldığını kendisi şu şekilde ifade etmektedir:

Emr olup kemter Amasya şehrine
 Halkı terḡīb ede Hāḡ teşvikine 94/18

Eserini okuyan halkın ebedi bir hayata sahip olmasını dileyip Allāh'a talip olan talibanların mutlu olmalarını temenni etmiştir. Mürid ve salikanın nasiplenmesini, Allāh yolundaki dervişlerin kederden uzak olmalarını dilemiştir. *Ādābū'l-Müeddeb*'de, cihanda nadir bulunan nasihatlerin olduğunu, mürid ve mürşidlerin bunlardan hissedar olmalarını dilemiştir.

Oḡuyan bulsun ḡayāt-ı cāvidān
 Zevḡ-yāb olsun ḡudā'ya tālībān 94/19

Behre-mend olsun mürid u sālīkān

Bî-keder bulsun Hudâ'yı dervîşân 94/20

Var naşîhat nâdirâtdan der-cihân
Hişşedâr olsun mürîd u mürşidân 94/22

Bu kitâbın bu sebeb te'lîfine
Hağ diyen sâlik ere Hağ zevkine 94/17

2.4. ESERİN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

2.4.1. Nazım Şekilleri

Süleyman Miratullâh'ın *Âdâbü'l-Müeddeb* isimli eserinde Divan Edebiyatı nazım şekillerine yer verilmiştir. Eserde, gazel, mesnevi, kaside, rubai, murabba, beyt ve kıt'a olmak üzere 7 farklı nazım şekli tercih edilmiştir. Toplam 96 şiirin bulunduğu eserde en fazla gazel (43 gazel, 37 mesnevi, 5 kaside, 1 rubai, 1 murabba, 5 beyt, 4 kıt'a) kullanılmıştır. Bu 7 farklı manzum şeklinde yazılan manzumelerin toplam sayısı 96'dır.

2.4.1.1. Kaside⁶²

Eserde toplam 5 kaside vardır (9-10-21-52-77 numaralı şiirler).

Kasidelerin toplam beyt sayısı 77'dir.

Kasidelerde toplam 2 farklı aruz kalıbı kullanılmıştır.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün: 2 kasidede

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün: 3 kasidede

⁶² Şair tarafından başlıklandırılmayan ve kafiye örgüsü itibarıyla aynı olduğu için gazel mi kaside mi olduğu net olmayan şiirlerin ayrımında Haluk İpekten'in "*Eski Türk Edebiyatı-Nazım Şekilleri ve Aruz*", *Dergah Yayınları*, İstanbul 2002, 38'de kaside için en az 9 beyt olmalı şartından hareketle 9 beytin altındaki şiirler gazel olarak değerlendirilmiştir.

2.4.1.2. Gazel

Eserde toplam 43 gazel vardır (3-5-6-7-12-13-14-15-17-19-23-25-28-31-33-35-39-41-43-45-47-50-54-56-58-60-64-66-68-70-72-74-75-79-81-82-83-86-87-88-90-91-93 numaralı şiirler).

Gazellerin toplam beyt sayısı 281'dir.

Gazellerde 4 ayrı aruz kalıbı kullanılmıştır.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün: 30 gazelde

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fa'lün: 1 gazelde

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün: 10 gazelde

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün: 2 gazelde

2.4.1.3. Mesnevi

Eserde toplam 37 mesnevi vardır (1-2-4-8-11-16-18-20-22-24-26-29-32-34-36-38-40-42-44-46-48-51-53-55-57-59-61-65-67-69-71-73-76-78-84-92-94 numaralı şiirler).

Mesnevilerin toplam beyt sayısı 759'dur.

Mesnevilerde 2 farklı aruz kalıbı kullanılmıştır.

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün: 1 mesnevîde

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün: 36 mesnevîde

2.4.1.4. Rûbai

Eserde 1 rûbai vardır (27 numaralı şiir). Şair tarafından rûbai olarak adlandırılan bu manzume kafiye örgüsü itibariyle xaxa fakat; Remel bahrinin Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün kalıbıyla yazıldığı için aslında Kıt'a'dır.

2.4.1.5. Murabba

Eserde 1 murabba vardır (37 numaralı şiir).

Murabbanın toplam bent sayısı 5'tir.

Murabbada Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün kalıbı kullanılmıştır.

2.4.1.6. Kıt'a

Eserde toplam 4 kıt'a vardır (80-85-95-96 numaralı şiirler).

Kıt'aların toplam beyt sayısı 21'dir.

Kıt'alarda 2 ayrı aruz kalıbı kullanılmıştır.

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün: 2 kıt'ada

Fāʿīlātün Fāʿīlātün Fāʿīlātün Fāʿīlün: 2 kıt'ada

Eserdeki kıt'a'lar tarih manzumesi niteliğindedir.

2.4.1.7. Beyt

Eserde toplam 5 beyt vardır (30-49-62-63-89 numaralı şiirler).

Beytlerde 2 farklı aruz kalıbı kullanılmıştır.

Fāʿīlātün Fāʿīlātün Fāʿīlün: 3 beytte

Fāʿīlātün Fāʿīlātün Fāʿīlātün Fāʿīlün: 2 beytte

2.4.2. Eserde Kullanılan Aruz Kalıpları

Eserde toplam 96 manzumede 6 farklı aruz kalıbı kullanılmıştır. Vezinlerin kullanım sıklığı şu şekildedir:

1. Fāʿīlātün Fāʿīlātün Fāʿīlün: 39 manzumede
2. Fāʿīlātün Fāʿīlātün Fāʿīlātün Fāʿīlün: 37 manzumede
3. Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün: 15 manzumede

4. MefāʿlünMefāʿlün Mefāʿlün: 2 manzumedede
5. Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün:2 manzumedede
6. Mefʿülü Mefāʿlü Mefāʿlü Faʿlün: 1 manzumedede

2.5. ESERİN MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

2.5.1. Edebi Türler

Süleyman Miratullāh'ın *Ādābü'l-Müeddeb* isimli eserinde 9 na't (5-6-7-9-10-12-13-14-15 no'lu şiirler), 2 münacat (41-47 no'lu şiirler) 4 tarih manzumesi (80-85-95-96 numaralı şiirler) bulunmaktadır.

2.5.2. Eserin Konusu

Eser içerik olarak genel olarak iki kategoride incelenebilir: Eserin manzum bölümlerinde Nakşibendiliğin ve bir kolu olan Halidiliğin akideleri, usul ve esasları bütün çerçeveleriyle anlatılmaktadır. Bu yapılırken başta tasavvuf geleneği olmak üzere Nakşibendilik ve Halidiliğin beslendiği esas kaynak olan İslamiyet ve son peygamber Hz. Muhammed hakkında bilgi verilmektedir. “Der-beyān-ı ʿaḳāyid-i Ḥaḳ Sübhānehü ve teʿālā celle celālühü”, “Der beyān-ı ḥaḳīḳat-ı Muḥammediye şallallāhuteʿālāʿaleyhivesellem ve zuhūrāt-ı ervāḥ-ı ʿālem.”, “Der-beyān-ı ḥilḳat-ı Muḥammediye-i zātiye ve zuhūr-ı mebde ez-Ādem sallallāhüteʿālāʿaleyhivesellem.”, “Der-beyān-ı medḥ-i risālet-penāḥ ve aḥvālāt-ı bed-gümrah.” başlıklı şiirlerde bunlar görülmektedir.

Tarikatta istikamet, adab, evrad ve ezkarın müridlerin üzerindeki faziletleri ve terbiyesi üzerinde de durulmaktadır. Şu başlıklarda bu konuları takip etmek mümkündür:

“Bu bāb ṭariḳatde istiḳāmetiñ fāʿideleriyle ekmeliñ ʿalāmetleri ve nāḳışāniñ terbiyetleri beyanındadır.”, “Bu bāb meşāyih-i Nakşibendiniñ sāʿirleriñ üzerine fazīleti ve evrād u ezḳārında olan fāʿide-i keşīre beyanındadır.”

Mürîd-mürşîd ilişkisinde müridin mürşîd-i kamile biatının şart olduğu, ehl-i tarikin şeriata riayetinin, ayrıca müridlerin münkiranla bulunmaktan sakınmasının nefsin ifsadatına karşı bir koruma olacağı gibi beyanlar da “Bu bâb mürşîd-i kamile bi’at şart olduğu ve hâlâ ehlullâhın mevcûdiyetleri beyânındadır.”, “Bu bâb hîkâyet-i ‘aşk ve ezvâk-ı ‘aşkın dilde şiddetü’l-hirâkı beyânındadır.”, “Bu bâb tâlibânî dîn himmet ve tereddüd ve televvünâtı beyânındadır.”, “Bu bâb ehl-i tarîkîñ şerîata ri’âyetleriyle kuvvet-i bâtınları ve nefsiñ ifsâdâtı beyânındadır.”, “Bu bâb bu an ehlullâhîñ keşreti mürşîdin kılleti ve münkirânîñ cahâleti beyânındadır.”, “Bu bâb mürîdânîñ münkirânla ihtilâtdan ve ekl ü şûrbünden perhîz olunması beyânındadır.” başlıklı bölümlerde dile getirilmiştir.

Tarikatta dervîşlik, meşâyihlik iddiasındaki kişilerde bulunması gereken özellikler de “Bu bâb dervîşanlık iddi’asında bulunan a’dâ-yı şerîkîñ beyânındadır.”, “Bu bâb meşâyihlik iddi’asında bulunan sûrh-serlerin revîşâtı beyânındadır.” başlıklı bölümlerde dile getirilmiştir.

Tarikatta rabitanın kemale erişmek için bir şart olduğu, sıdkıyetin önemi, Nakşibendiye büyüklerinin terbiyeleri ve sülukleri, keşif ve keramete ciddi itibar edilmemesi gerekliliği, bir mürşide biatın önemi, başta Hz. Peygamber olmak üzere İslamiyet, dört halife ve İslam büyüklerinin faziletleri, hayatlarının bilinmesi gerekliliği, şeyh ve müridin sohbetlerinin önemi: “Bu bâb rābîta ekmele şart olup nākışāna cā’iz olmadığı ve münkirāna sened beyânındadır.”, “Bu bâb ekābir-i Nakşibendîniñ terbiyet u sulūkleri ve meşâyih-i resmîyenin aḡrāzı ve cehli beyânındadır.”, “Bu bâb kerāmet u keşfe ‘itibār olunmaması beyânındadır.”, “Bu bâb ruhāniyetden istifāde edemiyen sālîke ber-hayāt mürşide bî’at beyânındadır.”, “Bu bâb bu t̄ā’ifenîñ menābî’ine it̄ā’atleriyle fazîletleri ve erba’îniñ adāb u uşûlleri beyânındadır.”, “Bu bâb meşâyihle mürîdānla şöhet-i şer’iye elzem olduğu beyânındadır.” başlıklı bölümlerde izah edilmiştir.

Eserin sonunda tarihler bulunmaktadır. Bu bölümler ileride “Eserdeki Tarih Manzumelerinin Yazılış Nedenleri” başlığı altında ayrıca incelenmiştir.

Eserin mensur bölümünde genel olarak Kuran-ı Kerim’den ayetler ve hadisler bulunmaktadır. Bu ayet ve hadislerde Allāh’a iman ve teslimiyet, Hz. Muhammed’e

iman, kısacası İslâmiyet'in temel inanç prensipleri üzerinde durulmaktadır.

Eserin mensur bölümlerinde (ki bu bölümler eserin sonlarına doğru yazılmıştır) insanın manevi boyutu üzerinde durulmaktadır. Kalp, ruh, sır, hafa, ihfa ve nefsin diğer latifeleri (hissiyat) dile getirilerek insanın mahiyetinden bahsedilmektedir. Zikredilen bu latifelerin her birinin ayrı ayrı halleri görüldükten sonra süluk edenin tarikatta mertebe kat edeceği ifade edilir. Adab ve usule riayet edilerek kalbin tam olarak tatmin edileceği ifade edilir. Bunun için de çok çalışmak gerektiğinden bahsedilir. Nakşibendi tarikatının kalbi tatmin etmeyi, kalbe hakim olmayı esas şart yaptığından bahsedilir. Tüm bunlar için de Allāh'ı çokça zikretmek gerektiği söylenmektedir. Böylece yüce bir makama ulaşılacağı belirtilir. İlahi aşka, hakiki aşka ancak Allāh'tan başka her şeyi inkar etmekle ulaşılacağı dile getirilir. Aşkın şevk, tevhid, çoğunlukla kalbi müşahade ile oluşacağı anlatılır. Tefekkür ve Allāh'ı bilmenin gayet cazip ve tarifi imkansız bir makam olduğu ifade edilir.

Tüm mevcudatı tefekkür ede ede ve Allāh'ı her yer ve her şeyde bariz bir şekilde gördükten sonra Allāh'ın insana ne kadar yakın olduğunun bilineceği ifade edilir. “*Ben ona şahdamarından daha yakınım.*” ayetiyle Allāh'ın insana yakınlığı ve bu yakınlık vesilesiyle insanın Rabb'inin feyzini beklemesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bu bekleme ve gözetme neticesinde salikin daha çok zevk alarak, kendinden geçerek, aşka düşerek nihayetsiz bir şevk ile kalbin zevklerine ve nurlara şahid olup kendinde yok olacağı, gerçek sarhoşluk mertebesine ulaşacağı hakiki İslamiyetle müşerref olarak en büyük velayete varılacağı söylenmektedir. Velayet-i Kübra denilen bu makamlara Kuran okunarak, nafilâ namaz kılınarak, bol bol tefekkür edilerek, tehlil (lâilaheillallāh) edilerek ulaşılacağı ifade edilir. Bunun bir devlet (zenginlik) olduğu ve herkesin buna ulaşamayacağı belirtilir. Bu devlete ulaşmanın ancak Allāh'ın lütuf ve keremiyle olacağı; bu yüce taifeye girenlerin Hz. Peygambere tam ittiba etmeleri gerektiği ifade edilir.

Bundan sonra Allāh'ın sevgisini öğrenme (murakabe) öğrenilir. Bu gözlemde “*Onlar Allāh'ı severler, Allāh da onları sever*” ayeti düşünülerek Feyyaz-ı Mutlak olan Allāh'tan muhabbet feyzinin gelmesi beklenir. Nefis latifesinin feyz alması için nafilâ namaz kılmanın, Kuran okumanın ve dil ile tehlil getirmenin terakki için mucip

olacağından bahsedilmektedir. Salık murakabe halinde ahlak-ı ilahi ile ahlaklanır. “*Allāh’ın ahlakı ve Resūlullāh’ın ahlakı ile ahlaklanın*”. Bu velayete “büyük velayet” adı verildiği ve bu makamın en yüksek makamdaki meleklerin velayeti olduğu belirtilir.

Halktan uzaklaşmanın da terakkide faydalı olacağı söylenmektedir. “*Allāh’tan kula gelen cezbe, insanların ve cinlerin amellerinden bu kimse için daha faydalıdır.*” kaidesi gereğince her iki alemde nefret, Hakk’a muhabbet ve Cenab-ı Hakk’ın davet makamıdır.

Eserde ayrıca, Hz. İbrahim, Hz. Musa, Hz. Muhammed, Kābe, Kuran ve namazın hakikati de konu edinilmiştir.

2.5.3. Eserdeki Tarih Manzumelerinin Yazılış Nedenleri

Tārīḥ-i vefāt-ı ḥazret-i şeyḫ ḳuddise sirrruhu

Toplam 7 beyitten oluşmaktadır. Şeyh Mustafa İsmet Efendi’nin vefatı münasebetiyle yazılmıştır:

Taḥassür āteşiyle yaz oḳu Mirātnümā tārīḥ

Bu Seyyid ‘İşmet’im şimdi beḳāya uçtu Allāh’a 80/7

(Sene 1289)

Şair bu tarihte şeyhi olarak kabul ettiği Mustafa İsmet Efendi’nin vefatından dolayı yaşadığı hüznü anlatmaktadır.

Nola çend sāl daḫı ārām edip mihmānımız olsa

Ḳoyup gitdi bizi feryād u nāle girye vü vāha80/6

Şiirde ayrıca Mustafa İsmet Efendi’nin övgüsüne de yer verilmiştir:

Fenā dehrin ḳoyup gitdi Ḥudā’ya bir velī a‘zam

Cihānda bir ‘aẓīm rahmet idi ger hās u gümrāha 80/1

İmām-ı etḳiyā gavṣ-ı mu‘azzam mişl-i Beşāmī

Vekāl-i enbiyā şahib-taşarruf ma'nevī şāha 80/2

O zāt-ı kadr-i 'ālī muhterem Şeyh Muştafā 'İşmet
Muḥakkak kible-i 'ulyā kulüb-ı ehl-i āgāha 80/3

Qoyup mülk-i ḥarābatı erişdi ol *ev ednāya*
Maḳām-ı *kābe kavseyne* varıp ol 'ālī dergāha 80/4

Çerāğ-ı ehl-i dīn olmuşdı mutlak hādī-i 'ālem
Ḥudā'ya reh-nümā erbāb-ı dil 'uşşāq-ı hemrāha 80/5

Tārīḥ-i vefāt-ı şeyhzāde 'Abdullāh Bahāeddīn ḳuddise sirruhu:

7 beytten oluşmaktadır. Şeyh Mustafa İsmet Efendi'nin oğlu Abdullāh Behaeddin'in vefatı münasebetiyle yazılmıştır:

Düşdi tām tārīḥ Behāeddīn'e **Mirāt** etdi āh
Gitdi yaz güzden Behāeddīn maḳām-ı cennete 85/7

Şeyhzāde Abdullāh Behaeddin'in on altı yaşında vefat ettiği kaydı düşünülmüştür.

Bil bu dünyānıñ beḳāsın bak ki bizden 'ibrete
Eylediñ on altı itmām senemizde rıḫlete 85/2

(Sene 1292)

Tārīḥ başlıklı bir başka manzume 2 beytten oluşmaktadır. Eserin tamamlandığı seneyi göstermektedir.

Bi-'avn-i Ḥaḳ ilen itmām edip **Mirāt** dedim tārīḥ
Bu *Ādābū'l-Müeddeb* eñ güzel zībā ḫitām oldı 95/2

Müellif Allāh'ın inayeti ve yardımıyla eseri tamamladığını ve dünyada bir eserinin olacağını dile getirmiştir.

Cihānda yādigār u bergüzārım olsun ihvāna
 Ğnāyetler edip zāt-ı Hudā pek hoş temām oldu^{95/1}
 (Sene 1296)

Tārīh-i Diğer başlıklı manzume 5 beyitten oluşmaktadır. Bu tarih manzumesinde müellif eserinin Allāh'ın inayetiyle tamamlandığını söyler, bu eseri okuyan kardeşlerinin her daim feyz almaları için dua eder.

Ḥamdülillāh oldu *Ādābū'l-Müeddeb* ihtimām
 Okuyan ihvānımız olsun hemīşe feyz-yāb 96/1

Bu eseri okuyan āşıkların kalplerinin her daim diri ve kederden uzak olacağını, sülūk erbabının ise neşe dolu olacağını anlatır.

İnşirāḥ irāş eder dāim ḳulüb-ı āşıka
 Bī-keder eyler sülūk erbābın eyler neş'e-yāb 96/3

(Sene 1296)

2.5.4. Eserde Yer Alan Tasavvufi Terim ve Tabirler⁶³

Adab: Edeb kelimesinin çoğulu olan bu kelime, izlenmesi gereken esaslar, görgü kuralları gibi manaları ihtiva eder. Sufilerin uymak zorunda olduğu bu görgü kurallarına "adab-ı sufiye", "adab-ı tarikat", "adab ve erkan" gibi isimler verilir.

⁶³ Bu bölümde yer alan tanımlamalar şu eserlerden hareketle yapılmıştır: Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Anka Yayınları, İstanbul 2005; Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2001; Abdürrezzak el-Kaşānī, *Tasavvuf Sözlüğü*, terc. Ekrem Demirli, İz Yayınları, İstanbul 2004.

Erbaʿīn **ādāb**ına pek dikkat et

Zikr-i fillāh ile toğru ğayret et

65/11

Ağyar: Arapça, ğayr kelimesinin çoğulu olup, lügatta yabancı, el, başkası gibi manaları ihtiva eder. Tasavvufta hakikate yabancı olanlar, vākıf olmayanlar makamında kullanılır.

Hem tecelliyāt edip Perverdigār

Gitdi yār u **ađyār** kaldı Kirdigār

73/20

Ahsen-i takvim: Kuran-ı Kerim’de (Tīn, 95/4) insanın en güzel biçimde yaratıldığı belirtilirken insanın sıfatı olarak kullanılmaktadır. Tasavvufta, Allāh’ın her şeyi en mükemmel ve güzel biçimde yaratması. İnsanın en güzel biçimde yaratılması; insana Allāh tarafından verilen en güzel ve en mükemmel biçimi ifade eder.

Ahsen-i takvīme mazhar müctebā

Hem anıñ şānında geldi *ve’đ-duĥā*

8/9

Akayid: İnançlar, akideler. Akayid bahsi eserde (*Der-beyān-ı ʿaķāyid-ı Haķ subĥānehü ve teʿālā celle celālehü*) bir başlık altında ele alınmıştır. Allāh’ın tek ve benzersiz olduğu, sıfatlarının eksikliklerden münezzeħ olduğu ve düşünceye sığmayacağı gibi Allāh’ın zatı ve sıfatlarına dair konular ele alınmıştır:

Bī-şerīk hem bī-naẓīr ol bī-miṣāl

Benzemez maĥlūķa zāt-ı zü’l-celāl

2/4

Her nukūṣātdan şifātullāh berī

Her ĥayālātdan münezzeħ ol celī

2/9

Bil bilā-keyf zāt-ı muṭlaķ bī-cesed

Vaṣfına sığmaz ĥurūf teṣdīd u med

2/16

Akrebiyet: Allāh'a yakınlık. Yine bu bölüm de eserde müstakil olarak işlenen konulardan biridir. Bu kısımdan alınan aşağıdaki beyitlerde akrebiyetle Allāh'ın gönülde yer edineceği, ancak sünnete tabi olmakla gerçekleşeceği ve akrebiyetin nebilerin velayeti olduğu belirtilmektedir. Kurb kelimesi de aynı anlamda kullanılmaktadır.

Akrebiyetde olur kübrā 'ayān

Ḥaḳ ḳalır gönlünde bākī hep yalan 73/15

Bu velāyet-enbiyādır bil hemān

İttibā'-sünnetle ḥāsıl bī-gümān 73/16

Kurb-ı zātıdır ğaraḳ ancak vişāl

Ey Kerīm Kirdigār-ı zü'l-celāl 1/20

Arif: Arapça, irfan sahibi anlamındadır. Allāh'ı gerçek yönüyle bilen kişiye arif denilir. Aşağıdaki beyitte ariflerin peygamberlerin varisleri olduğu belirtilmiştir.

Bi'l-aşāle vāriṣ-i peygamberān

Hep ḥaḳāyık ehli bunlar 'arifān 36/29

Aşk: Arapça, aşırı derecedeki sevgi. Bu da maddi ve manevi şekillerde olur. Tasavvuf dilinde, Allāh'a muhabbet anlamında kullanılır. Aşağıdaki beyitte Divan şiirinde çok kullanılan şem ve pervane mazmunuyla ifade edilmiştir.

Vaṣl-ı dīdārın ḥayāliyle yanıp 'aşḳ içre kim

'Aşḳ odunda kim şehīd olmuş 'aceb pervāneler 3/3

Aşağıdaki beyitlerde ise Hakk'ın sırlarına ermek, marifet sahibi olmak için aşkın gerekliliği belirtilirken aşktan uzak kişiler merkebe benzetilmiştir.

Bilmeyen ey rāh-ı ‘aşkı kıymayan öz cānına
Biz anı merkeb gibi şol bī-şerāfet bilmişiz

Nār-ı ‘aşka yanmayan esrār-ı Hāk’ dan bī-haber
Men ‘aref sırında gāfil ehl-i gāflet bilmişiz 19/7-8

Ayne'l-yakin: Arapça, yakīni görmeyi ifade eder. Gözle görmek yoluyla ulaşılan ilim. Sufilerin ayne’l-yakin ile kastettikleri, gözle görünen hakikatler değil, keşf yolu ile görülen gayba dair hakikatlerdir. Bunların da görülmesi ancak keşf ehli için mümkündür.

Naḥnu aḳreb sırrını fehm eyleyip ‘ayne’l-yakīn
Mülk-i ‘aşk içre demādem zevk-i dīdār etdiler 21/5

Bab: Kapı manasına gelen bab kelimesi aşağıdaki beyitte kendisinden ihsan umulan şeyhin eşiği, huzuru manasında kullanılmıştır.

Baş açık yalın ayak Mirātnümā aḡlar meded
Biz gedāyız şāhımız **bāb**ında ihsān aḡlarız 86/6

Batın: İç mana, açık ve görünür mananın içindeki asıl mana, yalnız kabiliyeti olanların anlayabildiği hakikat. Batın ve karşıtı zahir terimleri Hz. Peygamber’in şahsında şeriat ve tarikat olarak nitelendirilmiştir.

Zāhiri ḡabl-i şerī‘at Aḡmed’iñ
Bātını vaşl-ı tarīḳat Aḡmed’iñ 11/3

Aşağıdaki beyitte ise Şems-i Tebrizi’nin batın ilmine sahip olduğu söylenmiştir.

Şems-i Tebrīzi ‘ulūm-ı zāhirī
Görmeden bulmuşdı ‘ilm-i bātını 71/17

Cezbe: Cezbe, riyazet ve ibadete devamla hislerin yok olmasıdır. Cezbe, Hakk’a vüsuldür. Eserde cezbe geçilmesi gereken bir makam olarak değerlendirilmiş, kendisinde bu halin görüldüğü salıkların cezbeyle aldanmaması gerektiği belirtilmiştir:

Ba‘zı şeyh maḥbūs maḳām-ı cezbede
 Kaldı ol taḥte’l-ḥicāb ol perdede 51/23

Cezbe-i aḳdemle itmām oldu ḳann eyler sulūk
 Rütbe-i bāṭınla fevḳ-i āsumān oldum şandır 56/4

Delil: Tasavvufta, şeyh delil olarak adlandırılır. Zira o, derviş, Allāh yoluna sevk edip, Allāh'a vasıl eden kişidir.

Hem odur maḥbūb-ı muṭlak bir cemāl
 Reh-nümā mürşid anıñ-ḳün bir delil 20/12

Şair kendi şeyhi Mustafa İsmet Efendi’yi vasf ederken de delil teriminden istifade eder:

‘Azīzim ‘İşmet’im şāhım imāmım kible-gāhımsın
 Delīlim mürşidim şeyḫim seni öz kible-gāh etdim 81/3

Dergah: Tarikat mensubu şeyhlerle, dervişlerin ikāmetgāhı olan büyük tekkelere dergāh denilir. Dervişin seyr ü sülukta şeyhin dergahına hizmet etmesi bir adab olarak tebarüz etmiştir. Dergah kelimesi huzur, makam manasına da gelmektedir.

İḥtiyār etdim bu faḳr-ı ḥālī ben şimden-gerü
 Şāh Edhem gibi baş ḳoydum der-i dergāha ben 75/3

Avāre gezip dehrde beyhūde ṭolaşma
 Ezḳār-ı Ḥudā ḥidmet-i dergāhlan olasıñ 90/2

Yā ilāhī kıl kabūl **dergāhıñā**

Sen refiķ eyle ḥabībullāhıñā

94/3

Derviş: Dünyadan yüz çeviren, kendini Allāh'a veren kişi. Tarikat mensublarının çoğu fakir olduğu için, bu isimle anıldığı ileri sürülür. Ancak, hakikī derviş, kimseden bir şey istemez ve istememesi tarikat kuralıdır. Dervişlik güçlü bir irade gerektirdiği için demirden leblebi olarak nitelendirilmiştir:

Ol küşād eyler saña bir mektebi

Dönme **dervīş**lik temürden leblebī

22/20

Destgir: Elinden tutan, yardımcı. Mürşid/Şeyh, Hak yolunda müride rehber olduğu için bu sıfatla anılır. Hz. Peygamber ise bütün ümmetin elinden tutan bir mürşid konumundadır:

Ḥālidī ekmelleridir **dest-gīr**

Bunlara lāyık meşīḥat bī-naẓīr

53/11

Çünkü maḥbūb eyledī zāt-ı penāh

Dest-gīr oldu aña ol Pādişāh

4/3

Ekmel: Arapça, en olgun, en mükemmel anlamında bir kelime. Kendisinde İlāhi isim ve sıfatların daha fazla toplandığı, İlāhi isim ve sıfatlara en fazla mazhar olan kişi ekmel'dir. En olgun insan Hz. Muhammed'dir.

Kāmili var hem ‘azīz **ekmelleri**

Hayy ederler mürde-dil Ādem’leri

78/14

Evliya: Arapça veli kelimesinin çoğulu olup dostlar anlamını ifade eder. Hayatını nefis mücadelesi ile geçirerek, şeriatı takva boyutundaki inceliğiyle yaşayan Allāh dostlarıdır.

Eserde bir şiirlerle (21 numaralı şiir) vasıfları dile getirilen evliyaya hürmet göstermek, onları sevmek tasavvufun gereklerinden biridir.

Kim olur Mirātnümā sen tek muḥibb-i evliyā

Baş koyup dergāhına anlar kim ikrār etdiler 21/9

Evrad: bk. Vird

Ezkar: bk. Zikir

Fakr: Fakirlik, yoksulluk, ihtiyaçlılık gibi manaları ifade eder. Fakrın hakikati, kulun Allāh'tan başka hiçbir şeye ihtiyaç duymamasıdır. Varlıktan kurtulup, Allāh'ta fani olmaktır. Salikin kalbindeki dünyalık sevgilerden kurtulup sadece Allāh'a muhtaç olma bilincine erişmesidir. Bu haldeki salik, her şeyin gerçek sahibinin Allāh olduğunun ve kendisinin daima O'na muhtaç olduğunun farkındadır. *“Ey insanlar, siz fakirsiniz, Allāh'a muhtaçsınız.”*⁶⁴ ayeti de bu duruma işarettir.

Ḳahramān ol nefsiñe meyl etme cāh-ı devlete

Fakr-ı ḥālī ihtiyār et rağbet eyle ḥalvete 85/1

Belh sultanının oğlu iken tacı tahtı bırakıp tasavvuf yolunu tercih eden İbrahim Edhem fakrı şahsında en iyi temsil eden sufilerdendir.

Meslek-i fakrı ḳabūl etmeksizin olmaz velī

Şāh Edhem gibi terk-i taht u tāt etmek gerek 35/2

Fena: Arapça, fani olmak, yok olmak manasına gelir. Nesnelerin, sufinin gözünden silinmesine fena denir. Bir mürşidin gözetiminde müridin nefsin arzu ve isteklerini, kötü sıfatlarını yok ederek bunların yerine Allāh'ın hoşnut olacağı güzel ahlak ve sıfatlarla, Hakk'ın sıfatlarıyla bezenmesidir. Müridin bu süreci tamamlaması birkaç aşamada mümkündür. Bunlar sırasıyla müridin iradesini şeyhin iradesinde fani etmek manasına gelen “fena fişşeyh”, Hz. Peygamber'de fani olmak manasına gelen “fena firrasul” ve

⁶⁴ Fatır 35/15

nihayet Allāh'ta fani olmak manasına gelen “fena fillāh”tır. Fena fillāh da Allāh'ın sıfatlarında ve zatında fani olmak manasına gelen fena fissıfat ve fena fizzāt şeklinde kavramlaştırılmıştır.

Evvelā lāzım **fenā fī'ş-şeyh** huşūl
Şoñra bundan tā fenā hem **fī'r-resūl** 20/9

Bu ikidir sālīke evvel vuşūl
Açılır şoñra **fenā fī'l-lāha** yol 20/10

Bu **fenāfī'z-zāt**dır ancak mu'teber
Kalmadı dünyā vü 'uqbādan haber 76/10

Bu tecellī hālde **fānīfī'ş-şifāt**
Hep fenā **fī'z-zāt**da buldılar necāt 76/5

Fena fillāh: bk. **Fenā**

Fena fişseyh: bk. **Fenā**

Fenā fissıfat: bk. **Fenā**

Fena fizzat: bk. **Fenā**

Feyz: Tasavvufi ıstılahta, kalbe gelen her türlü faydalı bilgiler, hidayet nuru ve zevkli hislere denir. Allāh yolunda istikametle elde edilir.

Rāh-ı Hāk'da istikāmet gerçi kār

Müstaķīm sālīkde feyz-i Kirdigār 24/1

Gafil: Dünyayı veya bütün mahlukatı, Allāh'ın yarattığı ve sıfatlarının tecelli ettiği bir yer olarak düşünmeden, dünyadaki hayatını sürdüren, āleme tefekkür gözü ile bakmayan, ondaki ince ve hikmetli işleri göremeyen kişidir.

Ger seven cānānını taḥķīķ 'ayān

Olmaya **gāfil** rızāsından bir ān 24/4

Gavs: Arapça, yardım etme, imdada yetişme demektir. Bunun yerine "kutub" da kullanılır. En yüksek manevi makamdır. Yaşadığı dönemde en yüksek manevi makama sahip olan zata denir. Tasavvufta, kainatta tasarruf (hidayete erdirme, darda kalanlara yardım etme gibi) sahibi olduğuna inanılan, Allāh katında hatırı en yüksek olan kişi.

Gel bu **ġavş**ın hallerinden al ħaber

Kim buña vāşıl olur kılmaz sefer

Hep anıñ emrinde ʿālem baħr u ber

On sekiz biñ ʿāleme imdād eder

Fehm olunmaz bunlarıñ aħvālleri

Ĥāle taħvīl oldu gitdi kālleri 73/35-37

Be-ħaķķ-ı mürşidim şeyħim imāmım Muşţafā ʿİşmet

Be-ħaķķ-ı şāh u pīrān-ı Naķışbend **ġavş-ı Geylānī** 77/20

Hal: Zikir, hüzün sevinç gibi durumlarda kalbe gelen hisse denir. Tasavvufun en önemli tabirlerinden biri olan hal gelip geçicidir. Kalıcı olunca makam adını alır. Tasavvufi kaynaklarda sayıları, isimleri farklılık gösterebilen ve bazıları makam olarak da anılan hallerin başlıcaları havf, reca, bast, kabz, gaybet, huzur, sekr, sehv, cem, fakr, fena, beka vb.dir.

Ġavs-ı aʿzam mürşidim ol şāh-ı ʿİşmet ħaķķı-çün

Cümle pīrān ħaķķı-çün terfī-i **ħālāt** gözlerim 47/7

Keşf eder bir anda şarķ u maġribi

Yine setr etmekte **ħāl**-i gāibi 55/10

Līk olup başķa beķā keyfiyeti

Yok beḳādan soñra ʿavdet ḥāleti

76-8

Halvet: Tasavvufta, zihinsel konsantrasyonu ve bazı özel zikirlerle riyazetleri gerçekleştirmek üzere, şeyhin müridini, karanlık, dış dünyadan soyutlanmış bir yere, belirli bir süre için koymasına denir. Gerçek halvet kişinin kendi şerrinden halkı emin kılması olarak da değerlendirilir.

Ḳanı mürşide rağbetler ḳanı ḥalvetde zaḥmetler

Ḳanı taḥsīl-i ḥikmetler ḳanı cāsūs-ı pīrānī 52/25

Geç cihān endişesinden ḥalvet et

Zevḳ-i vahdet ile terk-i keşret et 65/12

Havf: Korku, gelecekte elde edilmesi umulan iyi bir şeyden endişe edilen, kötü bir şeyden ileri gelen korku. Kimi cehennemden, kimi Allāh'ın gazabından, kimi de Allāh'ın kendinden korkar. Ariflerin Allāh korkusu ise aşığın maşuğu üzmesinden korkmasına benzer.

Kim yanarsa āteş-i ʿaşḳ içre ger Mirātnüma

Şübhesiz ḳalmaz gönülde ḥavf-ı nīrāndan geçer 43/6

Himmet: Kulun bir şeyi elde etmek gayesiyle veya kendisini ya da başkasını kemale erdirmek için kalben Allāh'a yönelmesidir. Allāh'ın kuluna olan ihsanı, kulun kalben Allāh'a ne kadar yöneldiğiyle irtibatlıdır. Allāh nezdinde kıymeti daha yüce olan mürşidin himmeti ile kastedilen ise, onun müridi için Allāh'a kalben yönelmesi, dua etmesi ve Allāh dilediği takdirde talep edilen şeyin gerçekleşmesidir. Allāh'ın kuluna ihsanı da himmet olarak değerlendirilir.

Gör ne niʿmetler saña verdi Ḥudā Mirātnümā

Bes saña bir ʿālī himmetdir Ṭarīḳ-ı Naḳşibend 17/6

Ol ne verse bil saña ni'metdir ol
Şer görünse şüreti **himmetdir** ol

18/15

İlm-i Ledün: Allāh tarafından öğretilen ilimdir. Şer'i ve zahiri ilimler melek ve resul aracılığıyla gelirken ilham doğrudan Allāh'tan gelir. Bu nedenle ilhama ilm-i ledün denmiştir. Zahiri ilimler, kitapla, istişareyle kalemle, defterle öğrenilirken bu ilim susarak ve dini yaşayarak öğrenilir. Hz. Musa'nın Hz. Hızır'dan bu ilmi öğrenmek istemesi Kehf suresinde (60-82. ayetler) anlatılmaktadır. Eserde de Hz. Hızır ilm-i ledün sahibi olarak gösterilmiştir.

Bilmeyiz fevkinde bir erbāb-ı irşād zü'l-kemāl
Hızır-veş 'ilm-i ledün ehl-i hidāyet bilmişiz

19/3

İstihare: Arapça, hayırlı olanı istemeyi ifade eder. Hakkında tereddüt duyulan, kararsızlık bulunan bazı işlerin hayırlı olup olmadığını anlamak üzere rüyaya yatmaktır.

Olmasa maqbūle şāyān iş bu ya
Kıl yedi kez **istihāre** et du'ā

16/2

Kamil (İnsan-ı kamil): İnsan-ı kamil, tasavvuf felsefesinin temel kavramlarından birisidir. Bu kavram daha önce kamil müminin karşılığı olarak kullanıldığı halde sonradan tasavvuf felsefesinde özel bir anlam alanı kazanmıştır. İnsan-ı kamil, rehber, delil, kılavuz ve yol gösteren anlamına gelmektedir. Ayrıca şeyh, mürşid-i kamil, pîr, eren ve velî kelimeleriyle eşanlamlıdır. İnsan-ı kamil, fenāfillāh mertebesine eren insana denir.

Ger bulursañ yed-şahīh bir **kāmili**
Baş koyup dergāhınıñ ol sā'ili

22/1

Keramet: Tabiattaki sebep-sonuç ilişkilerini aşan harikulade, olağanüstü durumlara denir. Peygamberlerden ortaya çıkan böyle durumlar mucize iken, velilerden zuhur edenler keramet adını alır. Mutasavvıflar keramete inanmakla beraber, her vesileyle uluorta keramet gösterilmesini hoş karşılamamışlardır.

Biz vücūd-ı mürşidi a‘zam **kerāmet** bilmişiz
Her kelām u nuṭkunu ‘ayn-ı reṣādet bilmişiz 19/1

Sen ḥaḳīkatden dilerseñ bir sabak
‘İtibār olmaz **kerāmet** keşfe bak 55/7

Ṭālib-i keşf ü kerāmet şanma ey zāhid bizi
Biz **kerāmet** şāhibin pek ehl-i āfet bilmişiz 19/4

Keşf: Arapça, açığa çıkarma, örtülü olanı açma, sezme, tahmin etme gibi anlamları olan bir kelimedir. Keşf bir şeyi örten perdenin kalkması anlamındadır. Gizli kalmış bir şeyin Allāh tarafından birisine ilham olunması ile o gizli şeyin meydana çıkarılmasıdır.

Sırr-ı vaḥdet zāhir oldı bā-‘ubūr
Kalmadı **keşf** oldı hep esrār-ı nūr 4/10

Naḳşibendīler sülūk indirse yār
Keşf olur nūr-ı velāyet āşikār 53/1

Kurb: bk. Akrebiyet

Makam: Kulun tekrar etmek suretiyle kazandığı ve kendisinde özellik haline getirdiği edebler ve ahlak veya kulun riyazet ve mücehede ile ulaştığı dereceye makam denir. Tasavvufta haller geçici, makam ise kalıcıdır. Tevbe, vera, züht, fakr, sabır, rıza, tevekkül başlıca makamlar olarak kabul edilir.

Her **maḳāmāt**-ı merātib fevḳine iḳdām edip
Kendiñi maḳbūl-ı bāb-ı Pādişāh etmiş misin 25/3

Masiva: Tasavvufta Allāh'ın dışındaki her şey masivadır. Masivaullāh da denir. Allāh’a yakınlık elde etmek için bir mürşid-i kamil yardımıyla māsivā’dan kurtulmak gereklidir.

Ekmele dīl verse bir ṭālib dilā
Yok olur göñlünde külli **māsivā** 24/11

Meclis: Toplantı yeri. Tarikatlerde önemli bir yeri olan sohbet toplantıları meclis adıyla anılır.

Sen müeddeb ol huzûrda bî-zebân

İstifāza kıl o **meclisde** hemân

18/10

Mey: Bade, şarap. Aşkın galebe çalması, heyecanı ve coşkusu anlamında kullanılır. Mutasavvıflar için söz konusu olan İlâhi aşk olduğu için mey, bade gibi kelimelerle bezm-i elest (elest meclisi) sık sık beraber kullanılmaktadır.

Vech-i dîdârîñla ‘uşşâkıñ bütün mestânerler

Kim **mey**-i mest-i elest olmuş bütün dîvâneler 3/1

Öyle mest etdi **meyi** ‘aşkıñ ezelden kim beni

Senden özge kıymadı gönlümde hayrân eyledi 33/2

Meyhane: Kulun aşk ve şevkle Rabbine münacat yeri. Tasavvufi şiirde genellikle tekke karşılığında kullanılır. Aşağıdaki beyitte ise aşk meyhaneye benzetilmiştir.

‘Aşk olup ‘aşk ehlinin sermâyesi

‘Aşk olup ‘aşk ehlinin **meyhânesi**

32/7

Murakabe: Kendi iç dünyasına dalma. Kulun, Allâh Tealâ’nın her an ve her yerde hazır ve nazır olduğu ve kendisini görüp işittiği şuurunda olması, her an Allâh’ın huzurundaymışcasına edeple hareket etmesidir. Murakabe bahsi eserde mensur bölümlerde ele alınmıştır. (bk. 40a)

Mürîd: Arapça, isteyen demektir. Allâh’a vuslatı arzu eden, bir başka deyişle, Allâh’ın ahlakıyla ahlaklanmak isteyen ve bu olgunluğun eğitimini verecek bir şeyhe (veya mürşide) bağlanan (öğrenci olarak kaydını yaptıran, bey’at eden) kişiye mürîd denir. Hakk’ı arzulayan, talep eden kimsedir. Hakk’ın rızasını elde etmek için bir mürşide

intisap edip yola revan olmayı işaret etmektedir. Eserde mürid ve mürşidde olması gereken hasletler ve bu ikisinin birbirine yaklaşımı sık sık söz konusu edilmiştir. Bunlardan müridle ilgili iki beyt şu şekildedir.

Bir mürīd olsa eğer cāndan pezīr
Bil ‘azīz tahkīk olur Hāk’dan habīr 53/12

Bir mürīd ister āña gāyet dakīk
Her ne iş işlerse lāzım müttefīk 76/27

Mürşid-Mürşid-i kamil: Arapça, doğru yolu gösteren, uyaran, irşad eden demektir. Tarikat lideri anlamına da gelir. Sırat-ı müstakimi (dosdoğru yol, yani İslam’ı) gösteren, dalaletten hidayete sevkeden kişidir. Mürşid kavramı eserde toplam 50 yerde geçmektedir. Müellif eserin pek çok yerinde mürşidi; şeyhim, mürşidim dediği Mustafa İsmet Efendi için kullanmaktadır. Ayrıca yine eserde mürşid kavramının, kapsamı ve bir mürşidde bulunması gereken sıfatlardan bahsetmekte, mürşidin önemi üzerinde durmaktadır. Mutlaka bir mürşide bağlılıktan bahsedilip ona bağlılığın önemi vurgulanmıştır. Yine mürşidin veli kavramıyla mukayesesine değinilmiş ve mürşidin veliden farklı ve daha önemli olduğu vurgulanmıştır.

Ġavs-ı a‘zam **mürşidim** ol şāh-ı ‘İşmet hākı-çün
Cümle pīrān hākı-çün terfī‘-i hālāt gözlerim 47/7

Bu tarīk-i Hāk’da yā Hū **mürşid-i kāmīl** gerek
Feyz-i rūhānī taşarruf ‘ālemi şāmīl gerek 28/1

Her ne derse **mürşidiñ** tūt emrini
Mürde bil gassāl elinde sen seni 65/13

Emr-i **mürşid** üzre ol olmak senin
İş budur ādāb ‘azīz tūrmak senin 18/22

Nefs: Tasavvufi manasıyla, kulun iradesine tesir edebilen ve sıfatları değişebilen latif bir cevherdir. Tasavvufta nefsin de mertebeleri vardır. İnsana kötülüğü emreden nefis nefis-i emmare olarak adlandırılır.

Nefsilen hubb istedi etmek cihād

Hubba tābi^c oldu pes ʿaql-i meʿād

4/15

Nūr-ı Muhammedî: Hakikat-i Muhammed de denir. Allāh'ın yarattığı ilk şey Hz. Peygamber'in nurudur. Bütün varlıklar onun nurundan yaratılmıştır. Terim eserde Nur-ı Mustafa şeklinde yer alır:

Evvelā halk oldu nūr-ı Muṣṭafā

Şoñra nūrundan bu eşyā enbiyā

8/1

Pir: Tarikat büyüğüne pir adı verilmiştir. Bu kelime üstad, mütehassıs gibi anlamları da ihtiva eder. Istılahta şeyh ve mürşidle aynı anlamdadır.

Çün varıp bir pīre olduñ bende-yār

Sen anıñ emrinde her dem kıl qarār

18/1

Rabıta: Tasavvufi olarak, müridin zihni planda, tefekkür ve muhayyile gücünü kullanarak mürşidiyle "beraberlik" halinde olmasını ifade eder. Allāh'ın nuru ve edebiyle süslenmiş kamil bir mürşide kalbi bağlamaktır. Nakşibendilikte rabıta tarikatın en önemli unsurlarından biri olarak kabul edilir.

Zıkırdan evvelce ʿādet oldu şol

Rābıta ile müyesser feyze ol

73/8

İste şāh-ı pīrden imdād ol zamān

Rābıta kıl şeyhiñe ol demde cān

20/2

Riyazet: Nefsi eğitmek üzere onu aç, susuz ve istediği şeylerden mahrum bırakmaya denir. Nefsi ibadete alıştırmak suretiyle eğitmek de riyazet olarak kabul edilir. Aşağıdaki beyitte ise riyazetin sonunda hikmet elde edileceği söylenmektedir.

İlm-i hikmet dersin isterseñ eğer **Mirātnümā**

Çok **riyāzet** üzre batnıñ pekçe ac etmek gerek 35/5

Salik: Mana olgunluğunu elde etmek üzere, tasavvuf yoluna giren kişiye, salik denir. Mürid ve derviş ile aynı anlamda kullanılır.

Behre-mend olsun mürīd u **sālikān**

Bī-keder bulsun Hūdā'yı dervīşān 94/20

Seyr: Yürümek, gezmek, gitmek manasındaki kelime ıstılahta Allāh'a ulaşmak üzere yapılan manevi yolculuğu ifade eder. İki türlü seyir vardır. 1. Seyr-i Nüzuli: Mukayyed vücudun (varlığın) ortaya çıkması için Mutlak vücudun seyri. 2. Seyr-i Uruci: mukayyed'in Mutlak Vücud'da yok olmak için yaptığı seyir. Bu seyir insan mertebesinde Mutlak'a olan seyirdir. Allāh'ta seyir anlamına gelen seyri anillāh, Allāh'ta seyir manasına gelen seyri fillāh, Allāh'a doğru yolculuk manasına gelen seyri illallāh ve Allāh ile seyretmek manasındaki seyri maallāh şeklinde tasnif edilir. Bunların yanında eşyanın sırrına vakıf olmak manasına gelen seyri fileşya tabiri ve Allāh'ta baki olma durumunu arz eden beka billāh terimleri de eserde yer alır:

Dīd ü dānişden berī bī-iştibāh

Seyr-i fi'l-eşyāda bunlar ehl-i cāh 36/35

Seyr-i 'anillāhda bu zātlar pādīşāh

Hem bekā billāhda meşhūdān nigāh 36/34

Evveli seyri-i ilallāhdır makām

Seyr-i fillāh oldu bundan muntāzam

Oldı hem seyr-i ‘anillāhda kıyām

Seyr-i fi’l-eşyāda hem ğavṣü’l-‘izām

73/39-40

Seyr-i anillāh: bk. Seyr.

Seyr-i fileşya: bk. Seyr.

Seyr-i fillāh: bk. Seyr.

Seyr-i illallāh: bk. Seyr.

Seyr ü süluk: Hakk’a ermek için mürşidinin öncülüğünde ve denetiminde çıkılan manevi ve ruhi yolculuk. Seyr ü sülükün gayesi salikin kişisel arzu ve isteklerini yok edip tam anlamıyla kendisini ilahi iradenin hakimiyeti altına sokması ve bu suretle diğer insanlara rehberlik yapmasına imkan veren kamil insan mertebesine yükselmektir.

Cezbe-i **seyr ü sülük** ‘İşmet’de itmām eyledim

İhtiyācım yok tarikat sormağa hemrāhe ben

75/4

Sır: Kul ile Rab’i arasında gizli kalan hallere denir. Bu manada sır, gönül ehlinde ve keşf sahiplerinden başkasının idrak edemediği manevi bilgiler ve duygulardır.

‘Aşk olup **sırr**-ı Hudā kudret-i kuvvetde girān

Küh-ı kâf billāh anın zerresini kaldıramaz

88/7

Sohbet: Tasavvufi manası itibariyle kamil mürşidin müridine veya ehil bir kimsenin müridlere yapmış olduğu vaaz ve nasihat sohbet olduğu gibi, mürşidin huzurunda bulunmak veya onunla kalbi beraberlik de sohbettir. Allāh’a ulaştıran tasavvuf okullarının her biri, "hizmet" ve "sohbet" gibi iki temele dayanır.

Bā-edeb oldı tarīk-i kāmīlīn

Şohbet üzre oldı ğavṣü’l-vāşılīn

69/3

Şeyh: Arapça, önder, kabile başkanı, yaşlı adam anlamına gelen bir kelimedir. Tasavvuf okulu liderlerine şeyh denir. Şeyhler, kulu Allāh’a, Allāh’ı kula sevdirmek isteyen kişidir. Mürşid ve pir de denilir. Fenā fillāh mertebesine varmak amacındaki müridin

ilkin kendi iradesini şeyhinin iradesinde yok etmesi gerekmektedir ki buna fena fîş-şeyh denir. **bk. Fenā**

Şeyhine rabṭ ile ol Allāh ilen

Ṭut lisānıñ kalb-i zıkrullāh ilen 20/5

Talib: Arapça, taleb eden, isteyen demektir. Tasavvuf okuluna kaydını yaptırma durumundakilere tālib denir. Mürid, derviş, salık gibi kelimelerle aynı anlamı ifade eder.

Şeyh aña olmazsa gerçi yār-ı gār

Tālibi maḳḥūr eder bir rüzigār 24/16

Tarikat: Arapça, yol demektir. Bu kelime bir bakıma metot, usul anlamına gelir. Şeyh denilen bir öğretmen nezāretinde, istekli (mürid veya tālib) nin, Allāh'a ulaşma, yani sürekli Allāh tefekkür ve bilincini (ihsan) kazanma konusunda takip ettiği usule veya metoda, tarikat adı verilir. Şeriatle birlikte tarikat asıl amaç olan hakikat ve marifet için gerekli iki unsurdur.

Ḳıl şer'atlen ṭarīkatde muḳīm

Ḳıl ḥaḳīkat ma'rifetde mustaḳīm 1/23

Maḥzen-i feyz-i **ṭarīkat**dır bu ḥub

Menşe-i vaşl-ı ḥaḳīkatdır bu ḥub 4/22

Tefekkür: Arapça, düşünmek demektir. Tefekkür, hikmeti yakalayan bir ağ olarak da tanımlanır. Kulun kainatı ve içindekileri düşünerek bunların ardındaki hakiki kuvveti, Allāh Teala'nın hikmet ve kudretini fark ederek kalben O'nu anmasıdır.

Bir **tefekür**den ḡibāret zāt-ı Ḥaḳ

Bilme Ḥaḳ'dan ḡayrı yok elden bırak 73/4

Terakki: Bir halden bir başka hale, bir makamdan diğerine, bir marifetten diğerine geçme. Mürid, nefsin terbiye edip günahattan ve kötü ahlâklardan uzaklaştığı ölçüde terakki eder. Nefsin ilk mertebesinde başlayarak mürşidinin Kuran ve sünnet çerçevesinde takip ettirdiği yöntemle son mertebeye kadar çıkarak Allâh'ın razı olduğu kullar zümresine dahil olur.

Bu **terakkî**den tenezzül hâleti

Eyledi tahşîl çü maḥbûbiyeti 76/22

Teveccüh: Tarikat yolunda giden bir kimsenin sadece Allâh'a yönelmesi. Şeyhin özel bir himmet ve irade ile müridine yönelmesi, ona nazar etmesi.

Rabṭ-ı ḳalb etse eğer muḥliş mürid

Bir **teveccühde** olur ḳalbi cedîd 53/7

Velayet: Arapça, birine yaklaşma, yakınlık, akrabalık, imaret, sultanlık, hüküm, valilik, vb. anlamları ihtiva eden bir kelime. Velâyet-i kübrâ(velayeti enbiya): Bu mertebede salık, “bekabillâh”ı bulup, mükemmelliğe erişir. Bu mertebede bulunan veli “seyr-i ma allâh'ta sonuca ulaşır, bu mertebeden daha yukarı çıkamaz. *Velâyet-i ulyâ*: meleklerin taayyun ilkeleri. Velayet-i kübrada Zahir isminde, Velayet-i ulyada Batın isminde seyr vaki olur. Velayetin dereceleri eserin mensur bölümlerinde ele alınmıştır (bk. 39b-40a).

Bu **velâyet** gâyet oldu ‘âliyât

Ḥaḳ'ıla Ḥaḳ oldu buldı feyz-i zât 73/29

Vird: Arapça, su payı, ordu, gece ibadete ayrılan zaman dilimi, çok sayıda kuş, Kuran' da her bir cüz, her gün rutin olarak okunması görev haline getirilen dua veya zikirler gibi çeşitli anlamları içeren bir kelimedir. Müride mürşidi tarafından ders olarak verilen ve müridin günlük vazifesini oluşturan dua ve zikirlerin tümüdür. Kelimenin çoğulu evraddır. Evrad bahsi de eserde müstakil bir şiir halinde (26 numaralı şiir) işlenen konulardan biridir.

Sāde hizmetlen ele girmez bu iş

Dāimā **evrād** u ezkāriñ çalış

22/9

Lā mekân şehrinde kim ʿaql-ı meʿād şāhibleri

Dāimā Allāh'ı dilde **vird** u ezkār etdiler

21/1

Zahid: Arapça, takdir ve tahmin eden rağbet etmeyen gibi çeşitli anlamları olan bir kelime. Kendisini dünyadan çeken ve dini hayata veren, ahirete yönelen kişiler için kullanılır bir tabirdir. Eserde rind karşıtı olarak kaba sofı anlamında da kullanılmıştır.

Oldı çün irsāl ki cümle ʿābide

Bildire Allāh'ı cümle **zāhide**

4/18

Zahir: Bir şeyin görünen, izlenebilen, ölçülebilen tarafı manalarına gelir. Batın ile zıt anlam. Zahir kelimesi tasavvufta şeriatı ve şer'i hükümleri ihtiva eder.

Zāhiri ḥabl-i şerʿat Aḥmed'in

Bātını vaşl-ı tarīkat Aḥmed'in

11/3

Zakir: Arapça; anan, hatırlayan, zikreden demektir. Tekkelerde ayin esnasında, dervişlerin zikirlerini hareketlendirmek için, ilahi okuyan kişilere de zakir denir.

Kāmilānı bildiler kim *naḥnu ākreḥ* sırrını

Zıkr-i ḳalbile muḳayyed **zākir**ān-ı Nakşibend

66/2

Zikir: “Anma, hatırlama, dile getirme” gibi anlamlara gelir. Çeşitli ilāhī isimlerin anılması, zikir olarak tanımlanır. Çoğulu ezkārdır. Nakşibendilikte hafı (gizli) zikir kabul görmüş, cehri (aşıkâr) zikir benimsenmemiştir.

Oldı şiddīḳa ḥafī ezkār yār

Böyle emr etdi ḥabīb-i Kirdigār

Zıkr-i cehri yok bizim-çün etme kār

Nakşta ihfā bu sırrı bil a yār

65/5-6

Zühd: Arapça, rağbetsiz olmak yüz çevirmek demektir. Tasavvufta dünyaya dolu dizgin dalmamak esastır. Zahirde zühd sahibi görünüp batını ihmal eden kişiler kuru sofu, zahid olarak değerlendirilmiştir.

Pāk-i ebdān u buṭūn etmek gerekdir zāhidā

Şūretā **zühd** ehlini biz bī-ṭehāret bilmişiz

19/9

2.5.5. Silsile-i Tarikat-i Nakşibendiye-i Hālidiye-i Müceddidiye⁶⁵

سلسله منظومه طريقت عليہ نقشبنديه مجدديه خالديه رفع الله درجاتهم وقدسنا لله باسرارهم⁶⁶

Muhammed: Hz. Muhammed

Sıddik: Ebubekir es-Sıddik

Selman: Selman-ı Farisi

Kasım: Kasım b. Muhammed b. Ebi Bekir es-Sıddik

Cafer: İmam Cafer es-Sadık

Tayfur: Şeyh Bayezid-i Bistami

Ali: Emirtü'l-Müminin Ali

Hasan: İmam Hasan

Yusuf: Şeyh Hacı Yusuf-ı Hemedani

Abdulhalık: Şeyh Hacı Abdulhalık el-Gucdüvani

Arif: Şeyh Hacı Arif-i Rivgiri

Mahmud: Şeyh Hacı Mahmud İncir-i Fağnevi

Ali Baba: Hacı Aliyy-i Ramiteni

Emir: Şeyh Seyyid Emir Gülal b. Hamza

Nakşibend: Hacı-i Bozorg Şah Muhammed Bahaeddin Nakşibendî el-

Üveysi el-Buhari

Şeyh Alaeddin: Hacı Alaeddin-i Attar

Yakub: Hacı Mevlana Yakub-ı Çerhi

⁶⁵ Bu silsile eserde bulunan 91 nolu şiir esas alınarak oluşturulmuştur. Bu şiirde müellif silsileyi kendisi vermiştir.

⁶⁶Yüce tarikatı Nakşibendiye-i Halidiye-i Müceddidiye silsilesinin, Allâh dercelerini yüceltsin ve onların sırlarıyla bizleri kutsasın, manzumesidir.

Hace-iAhrar Ubeydullāh: Hace Abdullāh-ı Ahrar

Ahmed: (Ahmed el-Faruki)Mevlana Ahmed el-Faruki es-Serhendi
Müceddid-i Elf-i Sani İmam Rabbani

Masum: Mevlana Muhammed el-Masum

Seyfeddin: Mevlana Seyfeddin

Nurullāh: Mevlana Seyyid Muhammed Nuru'l-Bedvani

Şah-ı Dihlevi: Mevlana Abdullāh-ı Dihlevi

HalidZiyaeddin: Şeyh Muhammed Halid Ziyaeddin-i Nakşibendi

İsmet: Mustafa İsmet (Şeyh Mustafa İsmet Efendi)

Abdullāh: Abdullāh Behaeddin (Şeyh Mustafa İsmet Efendi'nin Oğlu)

2.6. DİL VE ÜSLŪB

Eserde şairin Arapça ve özellikle Farsça bilgisini gösteren Arapça ibareler ve Farsça şiirler yer almaktadır. Arapça bölümler genellikle ayet ve hadis iktibasları, din ve tarikat büyüklerinin sözlerinden alıntılar şeklindedir. Şair Farsça bilgisini ise yazdığı Farsça şiirlerle ortaya koymuştur.

Ādābü'l-Müeddeb'de Süleyman Miratullāh kimi bölümlerde sade, kimi bölümlerde ise süslü bir dil kullanmıştır. Şairin Nakşibendiye tarikatına bağlı olması, doğal olarak, üslubu ve diline de yansımış tasavvufi kavramların metinde çokça zikredilmesini kaçınılmaz kılmıştır. Eser, bu kavramlarla fikri ve felsefi yoğunluk kazanmıştır.

Mensur bölümlerde dil ve üslup, hem süslü hem de didaktiktir. Bu bölümlerde müellif öğreticiliği ön plana çıkarmıştır. Başta Cenāb-ı Hak olmak üzere Hz. Peygamber, enbiyalardan bazıları, dört halife ve din büyükleri tanıtılmıştır. Özellikle eserin sonlarında yer alan Türkçe mensur bölümlerde müellifin dili tasavvufi kelimeler ve tamlamalarla yoğrulmuş külfetli bir dil halini almıştır.

Ḳalb-ı rūḥ u sır u ḥafī vü aḥfā vü latīfe-i nefis ü letā'if-i küll ki mecmūc-ı bedenden 'ibāretidir. Bu latīfelerin her birerleriniñ başka başka aḥvālleri müşāhede olunduktan sonra sālīke nefy ü işbāt ta'līm ederler ādāb u uşūlüne ḡāyet ri'āyetle vuḳūf-ı ḳalbi üzre sa'y u ḡayret etmek lāzımdır. Bu ṭarīḳat-ı 'aliye-i Nakşibendiyede vuḳūf-ı ḳalbiyeyi şart-ı a'zam tutmuşlardır. Zīrā keşret-i ezḳār-ı Ḥudā celle şānuhudan cem'iyet-i ḳalb ve ḥuzūr-ı āḡāhī a'lādır. Bu nefy ü işbāt ve muḳaddime-i cezb-e-i ilāhī celle şānuhu ve 'āşḳ-ı ḥaḳīḳī ibtidāsıdır. Nefy ü işbāt ve murāḳabe-i eḥadiyet ve murāḳabe-i ma'şiyet ve murāḳabe-i aḳrebiyet ḡāyet-i cezbāt ve müşāhede-i hālāt ve bī keyfiyāt mücellīdir. 'Aşḳ u şevḳ u istiḡrāḳ u bī-ḥodī vü tevhīd-i vüçüdī ve ḡalebāt-ı ḥālāt u müşāhedesinden 'ibāretidir.

(Kalp, ruh, sır, hafa, ihfa ve nefsin diğer külli latifeleri (hissiyat) dile getirilerek insanın mahiyetinden bahsedilmektedir. Zikredilen bu latifelerin her birinin ayrı ayrı halleri görüldükten sonra süluk edenin tarikatta mertebe kat edeceği ifade edilir. Adab ve usule riayet edilerek kalbin tam olarak tatmin edileceği ifade edilir. Bunun için de çok çalışmak gerektiğinden bahsedilir. Nakşibendi tarikatının kalbi tatmin etmenin, kalbe hakim olmayı esas şart yaptığından bahsedilir. Tüm bunlar için de Allāh'ı çokça zikretmek gerektiği söylenmektedir. Böylece yüce bir makama ulaşılacağı belirtilir. İlahi aşka, hakiki aşka ancak Allāh'tan başka her şeyi inkar etmekle ulaşılacağı dile getirilir. Ki aşkın şevk, tevhid, çoğunlukla kalbi müşahede ile oluşacağı anlatılır. Tefekkür ve Allāh'ı bilmenin gayet cazip ve tarifî imkansız bir makam olduğu ifade edilir.)

Manzum bölümlerde ise şiirlerin konuları şairin üslubunu da belirlemiştir. Nasihat içeren mesnevilerde asıl amaç okuyucuyu etkileyip yönlendirmek olduğu için tabiatıyla sanat endişesinden sıyrılmış, Türkçe emir kipleriyle oluşturulmuş fillerle örülü bir dil tercih edilmiştir.

Ṭālib-i şādık koma sen adın

Sil çıkar dilden 'ıyāl evlādını

34/1

Bî-ğaraẓ ‘arz eyle mürşid soḥbetiñ

Feyz-i Ḥaḳ taḥsîli olsun niyetiñ

34/13

Var hediye almanıñ çok ḥaşleti

Vermek almakdır eñ ‘azam sünneti

51/7

Şairin, Hz. Peygambere karşı duyduğu sevgiyi anlattığı aşağıdaki örnekte ise mana kadar ahenk de gözetilmiş, Arapça ve Farsça kelimelerin çoğunlukta olduğu nisbeten külfetli bir dil kullanılmıştır.

Nâ't-ı şerîf⁶⁷

Ḥabîb-i zât-ı Ḥaḳ nûr-ı Ḥudâ'sıñ yâ Resûlullâh

Resûl-ı sırr-ı zât-ı Kibriyâsıñ yâ Resûlullâh

Zuhûr-ı mebd-i ‘âlem olupsun maẓhar-ı Subḥân

Emîn ü mûnis-i Ḥaḳ Muştafâ'sıñ yâ Resûlullâh

Yedullâhdır yediñ ḥükmüñdedir zîr-i zemîn eflâk

Reîs-i nüh felek arz u semâsıñ yâ Resûlullâh

Olup ser çeşme-i-şâh-ı risâlet zât-ı pâkiñ kim

Ḥaḳîkatde imâm-ı enbiyâsıñ yâ Resûlullâh

Seniñ vaşfıñda ‘âcizdir kalem izḥâr-ı şerm eyler

Kelâmullâh ilen sen müctebâsıñ yâ Resûlullâh

Sezâdır zâtıña *inne feteḥnâ şanıña Levlâk*

⁶⁷ 6 numaralı şiir.

Olup *ve ş-şems* vechiñ meħliķāsıñ yā Resūlullāh

Çerāğ-ı māh-rūyun āfitāb-ı ʿālem olmuşdur
Cemāliñ ħurşīd-āsā pūr ziyāsıñ yā Resūlullāh

Şefāʿat kıl şu gün **Mirātnümā** nāçār olup bī-kes
Şefīʿ-i ʿāşiyān rūz-i cezāsıñ yā Resūlullāh

2.7. İKTİBASLAR

1. “Ve : وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ أَنْبِئُونِي بِأَسْمَاءِ هَؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ
Adem'e bütün isimleri öğretti, sonra eşyayı meleklerle gösterdi. 'Eğer sözünüzde samimi iseniz bunların isimlerini bana söyleyin' dedi.” Bakara, 2/31

Ol ne ni‘metdir ki verdiñ ‘āleme

Alleme’l- esmāe ta‘līm Ādem’e 1/7

2. : إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ
sadece, o şeye 'Ol' demektir, hemen olur.”, Yāsın, 36/82

Nūr-ı Aḥmed’den bi-küllü mümkünāt

Kün ḥiṭābıyla bulup sırr-ı necāt 1/9

Kün ḥiṭābıyla cemī‘ ervāḥ heman

Halk olup tekmil bütün ‘ālem o ān 2/17

3. : لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَمَا تَحْتَ الثَّرَى
arasında ve toprağın altında bulunanlar O'nundur.”, Tāhā, 20/6

Kendi hem zātı şifātıyla beḳā

Hāl-ı ‘arz u semā *taḥte’ş- serā* 2/6

4. **Lī ma‘allāh**: “Allāhla beraber olduğum öyle anlar var ki, ona en yakın melekler ve hatta gönderilen nebīler dahi erişemez.”⁶⁸

Eyledi ‘arz-ı kemālātın ilāh

Lī ma‘allāh bildi zātullāhı şāh 4/4

⁶⁸ Aclunī, *Keşfu’l Hāfā*, Kahire 1351, II, 173, Hadis no: 2159

5. إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا : “Biz sana doğrusu apaçık bir fetih ihsan ettik.”, Fetih, 48/1

Sezâdır zâtıña *inne feteḥnâ* şanıña *Levlāk*

Olup *ve's-şems* vechiñ meḥlikâsıñ yâ Resûlullâh 6/6

Ḥaḳ añı irsâl edip dîn fethine

Sûre-i *innâ feteḥnâ* medḥine 8/7

6. levlāke levlāke lema halaktü'l-eḫlāk: “Sen olmasaydın, sen olmasaydın, Ben âlemi yaratmazdım.”

Sezâdır zâtıña *inne feteḥnâ* şanıña *Levlāk*

Olup *ve's-şems* vechiñ meḥlikâsıñ yâ Resûlullâh 6/6

7. وَضَحَاهَا وَالشَّمْسُ : “Güneşe ve onun ışığına, andolsun.”, Şems 91/1

Sezâdır zâtıña *inne feteḥnâ* şanıña *Levlāk*

Olup *ve's-şems* vechiñ meḥlikâsıñ yâ Resûlullâh 6/6

8. عَلِيمٌ سَمِيعٌ وَاللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ اسْمُكَ قَدِيرٌ الْهُيُوتُ مِنْ يَدِ الْغَاوِي كَفَرُ فَمَنْ لَعِمِنْ لُرْ شُدْ تَبَيَّنَقَدِ الدِّينِ فَيَا كِرَاهَلَا : “Dinde zorlama yoktur. Çünkü doğruluk sapıklıktan iyice ayrılmıştır. O hâlde, kim tâğûtu tanımayıp Allâh’a inanırsa, kopmak bilmeyen sapasağlam bir kulpa yapışmıştır. Allâh, hakkıyla iştendir, hakkıyla bilendir.” Bakara, 2/256

Urvetü'l-vuşkā buyurdu şanına

Geldi Cebraîl hem istibşârına 8/8

9. لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ : “Biz insanı en güzel şekilde yarattık.”, Tîn, 98/4

Aḥsen-i takvīme mazhar müctebā

Hem anıñ şānında geldi *ve 'd-duḥā* 8/9

10. وَالصَّحَى : “Kuşluk vaktine andolsun.”, Duḥā, 98/1

Aḥsen-i takvīme mazhar müctebā

Hem anıñ şānında geldi *ve 'd-duḥā* 8/9

11. لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ : “Biz insanı en güzel şekilde yarattık.”, Tīn, 98/4

Aḥsen-i takvīm yazılmış levḥa-i pīşānīña

Ve 'd-duḥāve 'ş-şems rüyuñ bedr-i māh olmuş bana 14/4

12. el-fakru fahrī: “Fakirlik övüncümdür.”

Ḥamdulillāh bilmişiz e'l-fakru fahrī sırrını

Rütbe-i fakrı hemān fevku'ş-şadāret bilmişiz 19/5

13. men 'aref (*Men arefe nefsehu fekad arefe Rabbehu*) “Kendini tanıyan Rabbini tanır.”

Nār-ı 'aşka yanmayan esrār-ı Ḥaḳ'dan bī-ḥaber

Men 'aref sırrında gāfil ehl-i gāflet bilmişiz 19/8

14. وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ بِهِ نَفْسُهُ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ : “And olsun ki insanı Biz yarattık; nefsinin kendisine fısıldadıklarını biliriz; Biz ona şah damarından daha yakınız.”, Kāf, 50/16

Naḥnu akreb sırrını fehm eyleyip 'ayne'l-yakīn

Mülk-i 'aşk içre demādem zevḳ-i dīdār etdiler 21/5

15. “Ey inananlar! Bir toplulukla karşılaşırsanız dayanın; başarıya erişebilmeniz için Allāh'ı çok anın.”, Enfāl, 8/45

Ve'zkurullāh sırrını bildiñ a cān

Zākirān mezkūra etmek terk-i cān 24/3

16. “(Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı, yahut daha az oldu.” Necm 53/9.

Ka'be-i sırr-ı ḥaḳīkī mülkine miḥmān olup

Kābe kavseymi maḳāmın ḥāniḳāh etmiş misiñ 25/2

17. “De ki: O Allāh tektir.”, İhlās, 112/1

Ḳul hüvallāhu aḥed Vāḥid ‘Alīm

Ḥayy u Ḳayyūm e’ş-Şamed Allāh ḳādīm 26/6

18. “Sen, beraberindeki tevbe edenlerle birlikte emrolunduğun gibi dosdoğru ol. Aşırı gitmeyin, doğrusu Allāh yaptıklarınızı görür.”, Hūd, 11/112

Festeḳim sırrında gāfil olma ey ṭālib şaḳın

İstiḳāmet ‘āleminde imtizāc etmek gerek 35/3

19. “Rahman arşa hükmetmektedir.”, Tāhā, 20/5

Bes murādullāh saña red et sivā

Ol bu demde tā *‘ale'l-arşi’s-tevā* 36/6

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METİN

3.1. ESERİN NÜSHASI

Eserin tespit edilebilen tek nüshası Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesinde 05 Ba 1286 numarada kayıtlıdır.

Eser 242-153/175-110 mm. ebadındadır. Siyah renkte plastik kaplı yeni bir cildi vardır. Toplam 43 yaprak olan eserde ortalama 17 satır bulunmaktadır. Kağıt türü esmer cediddir. Eser talik hatla istinsah edilmiştir. Eserin istinsah tarihi 1296/1877 olarak kayıtlıdır. Eserde söz başları kırmızı mürekkeplidir.⁶⁹

Nüshanın Başı:

Risāle-i Nakşibendiye-i Hālidiye-i Müceddidiye-i Ādābü'l-Müeddeb

Ḥamd-i bī-ḥadd ey Ḥudā aʿzām-penāh

Sensiñ ol aʿzam muʿazzam Pādişāh

Nüshanın Sonu:

ʿĀşıkāne diñle tārīḥ söyledim **Mirātnümā**

Oḡu Ādābü'l-Müeddeb elde zībā ḥüb kitāb

⁶⁹ Nüsha tavsif bilgileri http://www.yazmalar.gov.tr/detay_goster.php?k=4742) [ET.03.01.2016] adresinden alınmıştır.

3.2. TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ

ث	: S, s
ح	: H, h
خ	: Ĥ, ĥ
ذ	: Z, z
ص	: Ş, ş
ض	: Ž, ž
ض	: Đ, đ
ط	: Ṭ, ṭ
ظ	: Ẓ, ẓ
ع	: ˢ
ء	: ˠ
وا	: ˡ
غ	: Ğ, ğ
ق	: Ḳ, ḳ
گ	: Ń, ń
ی	: Ī, ī

3.3. TRANSKRİPSİYONLU METİN

1^b

Risāle-i Nakşibendiye-i Hālidiye-i Müceddidiye-i
Ādābü'l-Müeddeb

Bismillāhirrahmānirrahīm

1

Fāilātün/ Fāilātün/Fāilün

- 1 Hāmd-i bī-ḥadd ey Hūdā a'zām-penāh
Sensiñ ol a'zam mu'azzam Pādişāh
- 2 Vaḥdet-i zātıñla her ḥikmet nigāh
Kim olur her ḥikmetiñ bir 'ālī-rāh
- 3 Öyle kāimdir şıfātıñ yok fenā
Tā seniñ zātıñdadır sırr-ı beḳā
- 4 Hep seniñ ḥükmüñdedir eşyā Hūdā
Fā'il-i mutlak ki sensiñ Kibriyā
- 5 Hākdan izhār kıldın ḳudretiñ
Ḳudretiñ bildirdi şun'-i ḥikmetiñ
- 6 Kim olur eşyāda zāhir vaḥdetiñ
Fehm olur her zerrelereñ ḳudretiñ

- 7 Ol ne ni‘metdir ki verdiñ ‘āleme
‘*Alleme’l- esmāe*⁷⁰ ta‘līm Ādem’e
- 8 Kıldıñ Ādem’dan zuhūr-ı kâ’ināt
Eylediñ ol Aḥmed’i Mirāt-ı zāt
- 9 Nūr-ı Āḥmed’dan bi-küllü mümkünāt
*Kün*⁷¹ ḥiṭābıyla bulup sırr-ı necāt
- 10 Hem anıñla buldı eşyā enveri
Kâ’inatıñ oldı şāhib- serveri
- 2^a11 ‘Ālemīniñ oldur ancaḡ rehberi
Zāt-ı Ḥaḡḡ’ıñ müctebā-yı gevheri
- 12 Eylediñ hem dem anıñla çār-ı yār
Her birinde şad hezār esrār var
- 13 Çün ‘Ömer ‘Oṣmān ‘Aliyyü’l- murteżā
Oldılar anlar güzide evliyā
- 14 Bil bu zātlar ‘ārifān-ı Muṣṭafā
Tā bu zātlar çeşm-i nūr-ı enbiyā
- 15 Cümle aşḡāb ḥürmeti-çün yā ilāh
Aç hidāyet bābını ver ‘azm-i rāh

⁷⁰‘*Alleme’l- esmāe*: “Ve Adem’e bütün *isimleri öğretti*, sonra eşyayı meleklerle gösterdi. ‘Eğer sözüünüzde samimi iseniz bunların isimlerini bana söyleyin’ dedi.” Bakara 2/31.

⁷¹*Kün*: “Bir şeyi dilediği zaman, O’nun buyruğu sadece, o şeye ‘*Ol*’ demektir, hemen olur.”, Yâsin 36/82.

- 16 Sen Kerīm Ekrem Hudā'siñ ey penāh
Sen 'Alīm Erham Raḥīm'siñ Pādişāh
- 17 Ey Hudā 'izz ü celālîñ heybeti
Ol 'azīmü's-ş-şān-ı Hakk'ıñ kudreti
- 18 Ol kemāl-i ḥubb-ı zātîñ 'izzeti
Ol be-hakk-ı nūr-ı zātîñ vahdeti
- 19 Ver bize sen evvel āḥir ḥüsn-i ḥāl
Dāimā luṭf eyle kıl terf'-i ḥāl
- 20 Kurb-ı zātîndır ğaraż ancaḳ vişāl
Ey Kerīm ü Kirdigār-ı zü'l-celāl
- 21 Aḥmed-i muḥtāra kıl hem dem bizi
Eyleme andan cüdā bir dem bizi
- 22 Kıl Hudā maḳbül aña maḥrem bizi
Eyleme mehcür şaḳın andan bizi
- 23 Kıl şer'atlen tarikatde muḳīm
Kıl ḥaḳīḳat ma'rifetde mustaḳīm
- 24 Hādīm-i bāb-ı şer'at kıl Qadīm
Maḥzen-i feyż-i tarikat kıl 'Alīm
- 25 Şad selām dāim Resül'e āline
Tā cem'r aşḥāb-ı ehl-i ḥāline

26 Cümleten evlādınıñ icmāline
Hem dağı evzācınıñ tekmīline

2

2^b Der-Beyān-ı ‘Aķāyid-ı Hāķ subhānehü ve Te‘ālā celle
celālehü

Fā‘ilātün/ Fāilātün/ Fā‘ilün

1 Zāt-ı Hāķ zātıyla mevcūd ol Hudā
Muttaşıf zātıyla mevşūf dāimā

2 Hem ķadīm zātı şıfātı yok fenā
Hem bilā-keyf sırr-ı zāt-ı Kibriyā

3 ‘Aķl u idrāk zātına ermek muķāl
Derk-i idrākden müberrā zü’l-Kemāl

4 Bī-şerīķ hem bī-naẓīr ol bī-mişāl
Benzemez maḥlūķa zāt-ı zü’l-Celāl

5 Cümle ḥalķ ma‘dūm o mevcūd Kibriyā
Sırr-ı zātıyla ķadīm yok intihā

6 Kendi hem zātı şıfātıyla beķā
Ḥālīķ-ı ‘arz u semā *taḥte’s- serā*⁷²

⁷² *taḥte’s- serā*: “Göklerde ve yerde, her ikisi arasında ve *toprağın altında* bulunanlar O’nundur.”, Tāhā 20/6.

- 7 Ḳudreti zātıyla dāim Pādiṣāh
Kendi hükümüyle gedā ger cümle ṣāh
- 8 Ḥākim-i muṭlaḳ odur bī-iṣtibāh
Cümle ḥalk ḡānī odur bāḳī penāh
- 9 Her nukūṣātdan ṣıfātullāh berī
Her ḥayālātdan münezzeh ol celī
- 10 Her küṣūfātdan müberrā ol Ġanī
Yok Ḥudā'nın āhiri hem evveli
- 11 Bil ki 'ilmüllāhılan eṣyā müdām
Nuṣret-i zātıyla 'ālem bi't-temām
- 12 Hem muḥīṭ 'ilmiyle mevcūdātı tām
Bil 'azīz Ḥālīḳ Eḥad ol ve's-selām
- 13 Kīn ihānetden müberrā zāt-ı Ḥaḳ
Buğz 'adāvetden müberrā zāt-ı Ḥaḳ
- 14 Bī-ḡaraḡ erḡam 'azīzā zāt-ı Ḥaḳ
İsm-i zātıyla müsem mā zāt-ı Ḥaḳ
- 15 Vaṣf olunmaz kim Ḥudā a'zam Ṣamed
Zāt-ı muṭlaḳ zātına vaṣṣāf Eḥad
- 3^a16 Bil bilā-keyf zāt-ı muṭlaḳ bī-cesed
Vaṣfına ṣıḡmaz ḥurūf teṣdīd u med

- 17 *Kün*⁷³ hitābıyla cemī^c ervāḥ heman
Halk olup tekmīl bütün ʿālem o ān
- 18 Ger kimi hādī kimisi kāfirān
Var bu ḥikmetde murādullāh inan
- 19 Hep murādı üzre mevcūd her ne var
Yorma bu ḥikmetde zihniñ kıl güzār
- 20 Her birin bir yolda kılmışdır qarār
Var bu esrārda murād-ı Kirdigār
- 21 Kimseye zulm eylemez Allāh Raḥīm
Cümle ʿālemden Hudā Ekrem Kerīm
- 22 ʿİlm u zātıyla Hudā aʿzam ʿAlīm
Cümleden Erḥam Raḥīm Raḥmān ʿAzīm
- 23 ʿİlm-i zātullāha yok idrāk yaḳīn
Zātına maʿlūm o maʿlūmāt hemīn
- 24 Kendi ʿilmi kendine maḥşūş mübīn
Şirk ü ʿişyān eyleme gel ol emīn
- 25 Haḳḳ-ı taʿbīrde nukūşāt var ḥaṭā
Bil ʿuḳūl ḳāşir ʿazīzim añla tā

⁷³ *Kün*.bk. 71. dipnot.

- 26 Zāt-ı Hâk Hâlık biz ‘âciz kıl aña
Schv eder şânında maḥlûk iş bu ya
- 27 Bil odur Erḥam Raḥîm Raḥmân Hudâ
Bil odur Ekrem Kerîm Ekrem ‘aṭâ
- 28 Bil odur A‘lem ‘Alîm Ma‘lûm Hudâ
‘İlm-i zâtıyla bilâ-keyf Kibriyâ
- 29 Rüyetullâh var yarın bu ümmete
Her kişi zannıyla nâzır vaḥdete
- 30 Bî-başar a‘mâ giren var cennete
Ol değil âgâh cenâb-ı ‘izzete
- 31 Hâşş için var rüyetullâh bî-miṣâl
‘Arz olur vech-i cemâli bâ-kemâl

3^b

قال سبحانه وتعالى ﴿إلا انهم في مرية من لقاء ربهم الا انه بكل شيء محيط⁷⁴ وقال الله تعالى عز وجل وان الله قد احط بكل شيء علم⁷⁵ صدق الله العظيم

3

Gazel

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/Fā‘ilün

1

Vech-i dîdârıñla ‘uṣṣâkıñ bütün mestânele

⁷⁴ “İyi bil ki onlar Rablerine kavuşmaktan kuşku içindedirler. İyi bil ki O, her şeyi kuşatmıştır. Fussilet 41/ 54.

⁷⁵ “Allâh’ın bilgisinin her şeyi kuşattığını bilesiniz.” Talâk 65/12.

Kim mey-i mest-i elest olmuş bütün dīvāneler

2 Rağbet-i dünyā vü māfihāyī kaydından geçip
İhtiyār etmiş heri bir kûşe-i vīrāneler

3 Vaşl-ı dīdārın hayāliyle yanıp aşk içre kim
‘Aşk odunda kim şehīd olmuş ‘aceb pervāneler

4 Gizlenip ‘āşıkların halkdan nihān olmuş hemīn
Bilmemiş kadr-i kemālin bī-haber bigāneler

5 Baħr-ı ‘aşkıñ içre bir gavvāş⁷⁶ olup **Mirātnümā**
İncü-veş dilden döker kim bī-bahā dūrdāneler

4

Der-Beyān-ı Hākīkat-ı Muħammediye
şallallāhute‘ālā‘aleyhivesellem ve Zuhūrāt-ı Ervāh-ı
‘Ālem

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Ĥubb-ı zātından kılub Ĥak Ahmed’i
Bā-kemāl gösterdi vech-i Vāhidi

2 Zātına mirāt edip ol sācidi
Tā o mirātdan bile her ‘ağabeydi

3 Çünkü maħbūb eyledī zāt-ı penāh

⁷⁶ Metinde “kavvāş” şeklinde.

Dest-gîr oldu aña ol Pâdişâh

4 Eyledi ‘arz-ı kemâlâtın ilâh
*Lî ma‘allâh*⁷⁷ bildi zâtullâhı şâh

5 Çün Muḥammed ḥubb-ı zât-ı Kibriyâ
 Pes bu ḥubdan enbiyâ vü evliyâ

6 Olmasa ger ḥubb-ı şâh-ı aşfiyâ
 Halk olunmazdı bu ‘âlem enbiyâ

7 Cümle eşyânın olup ḥubb akdemi
 Sonradan Hâk kıldı rûh-ı Âdem’i

4^a8 Tâ cemî‘ ervâh u ‘arş-ı a‘zamı
 Pes edip ihdâs vücūd-ı ‘âlemi

9 İş bu ḥubdan eyledî Âdem zuhûr
 Eyledi ‘âlem ki tâ kesb-i sürûr

10 Sırr-ı vaḥdet zâhir oldu bâ-‘ubûr
 Kalmadı keşf oldu hep esrâr-ı nûr

11 Çün Muḥammed’dir ki ‘ayn-ı ḥubb-ı zât
 Bil olup insân bu ḥubba resmiyât

12 Bir mekân yokdur anın-çün vâsi‘ât
 Kâlb-i insândır maḥall-i câlisât

⁷⁷ *Lî ma‘allâh*: “*Allâhla beraber olduğum* öyle anlar var ki, ona en yakın melekler ve hatta gönderilen nebîler dahi erişemez.”.

- 13 Şoñra ketb oldı haķāyık şūreti
Çıktı şūretten aşālet heyeti
- 14 Tā olup ħubbuñ ẗarīķat şan‘atı
‘Aynıdır sırr-ı haķīķat sīreti
- 15 Nefsilen ħubb istedi etmek cihād
Ħubba tābi‘ oldı pes ‘aql-i me‘ād
- 16 Nefse ġālib oldı ħubbullāh ziyād
Tā ki ħubba gösterip nefis inķıyād
- 17 Haķ tecellī kıldı şāh-ı Aĥmed’e
Tā ede da‘vet bu ħalkı Vāhid’e
- 18 Oldı ħün irsāl ki cümle ‘ābide
Bildire Allāh’ı cümle zāhide
- 19 Şāh-ı Aĥmed’den bilindi vaşl-ı yār
Ġayrı yoldan kim görünmez ol nigār
- 20 Ćün anı maĥbūb edip Perverdigār
Ol olup miftāĥ-ı bāb-ı Kirdigār
- 21 Māye-i sırrı Muĥammed’dir bu ħub
Mebde-i bāb-ı şerī‘atdır bu ħub
- 22 Maĥzen-i feyz-i ẗarīķatdır bu ħub

Menşe-i vaşl-ı hâkîkâtdır bu hûb

قال سبحانه وتعالى ﷺ من يطع الرسول فقد اطاع الله ⁷⁸ قال الله عز و
جل واما بنعمة ربك فحدث ⁷⁹

5

4^b

Na't-ı şerîf

Mefâ'îlün/Mefâ'îlün/Mefâ'îlün/Mefâ'îlün

- 1 Sen ey şâh-ı risâlet cümleden hilkatde akdemsiñ
Velî âhîr olup irsâl hâkîkâtden muḳaddemsiñ
- 2 Zuhûr-ı nûr-ı zâtıñ zulmeti mahv etdi âlemden
Şeb-i târîk-i dehr içre olup mâh-ı muḥarremsiñ
- 3 Saña maḥşûş kemâl-i lutf-ı Hâḳ var sırr-ı zâtıñda
Ne bir baḥr-ı kerem lutf-i Ḥudâ zât-ı mükerrremsiñ
- 4 Delîl-i hüccet ü burhân yeter erbâb-ı inşâfa
Sen aḥbâr-ı cenâb-ı Hâḳ'lan a'zam u mu'azzamsiñ
- 5 Bu ednâ ümmetiñ **Mirâtnümâ** senden ne isterse
İnâyet kı l saña ma'lûm sen ol esrâra a'lemsin

6

Na't-ı şerîf

⁷⁸ “Kim Resûl’e itaat ederse Allâh’a itaat etmiş olur.”, Nisâ 4/80.

⁷⁹ “Rabbini nimetini anlattıkça anlat.”, Duhâ 93/11.

Mefāʿlün/Mefāʿlün/Mefāʿlün/Mefāʿlün

- 1 Ḥabīb-i zāt-ı Ḥaḳ nūr-ı Ḥudā'sıñ yā Resūlullāh
Resūl-ı sır-ı zāt-ı Kibriyāsıñ yā Resūlullāh
- 2 Zuhūr-ı mebd-i ʿālem olupsun mazhar-ı Subhān
Emīn ü mūnis-i Ḥaḳ Muşţafā'sıñ yā Resūlullāh
- 3 Yedullāh'dır yediñ hükümündedir zīr-i zemīn eflāk
Reīs-i nüh felek arz u semāsıñ yā Resūlullāh
- 4 Olup ser çeşme-i-şāh-ı risālet zāt-ı pākiñ kim
Ḥaḳıḳatde imām-ı enbiyāsıñ yā Resūlullāh
- 5 Seniñ vaşfıñda ʿācizdir kalem izhār-ı şerm eyler
Kelāmullāh ilen sen müctebāsıñ yā Resūlullāh
- 6 Sezādır zātıña *inna feteḥnā*⁸⁰ şanıña *Levlāk*⁸¹
Olup *ve's-şems*⁸² vechiñ meḥlikāsıñ yā Resūlullāh
- 7 Çerāğ-ı mäh-rūyun āfitāb-ı ʿālem olmuşdur
Cemālīñ ḥurşid-āsā pür ziyāsıñ yā Resūlullāh
- 8 Şefāʿat kıl şu gün **Mirātnümā** nāçār olup bī-kes
Şefīʿ-i ʿāşiyān rüz-ı cezāsıñ yā Resūlullāh

⁸⁰ *inna feteḥnā*: “Biz sana doğrusu apaçık bir *fetih ihsan ettik*.”, Fetih 48/1.

⁸¹ *levlāke levlāke lema halaktü'l-eflāk*: “Sen olmasaydın, sen olmasaydın, Ben ālemi yaratmazdım.”

⁸² *ve's-şems*: “*Güneşe* ve onun ışığına, *andolsun*.”, Şems 91/1.

Na't-1 şerîf

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

- 5^a1 Ey melek-sîmâ uyup her rûz u şeb eyyâm saña
Bârekallâh ol Hudâ vermiş güzel aḥkâm saña
- 2 İns ü cinne ma'nevî ḥükm-i şaḥîḥiñ var bugün
İttiba' etmiş kamu erbâb-ı istiḥkâm saña
- 3 Var seniñ zâtında ḥaḳḳānî kemâl-ı ittîlâ'
Ümmetiñ ḥālî olupdur tıfl iken ilhâm saña
- 4 Şol kadar luṭf eylemişdir zâtıña ol lem-yezel
Ni'met-i dünyâ vü 'uḳbâyı edip ikrâm saña
- 5 Hîç ne noḳşândır saña bilmezse ḳadriñ ol 'adû
Ehline ma'lûm Hudâ'nıñ verdiği in'âm saña
- 6 Ey nebî 'ālî-neseb şāḥib-şeref ḥurşîd-cemâl
Etmeyen îmân olur kâfir bütün 'âlem saña
- 7 Öyle bir zât iltifât etmiş saña **Mirâtnümâ**
Hîç ne ḡam vardır seniñ-çün günde biñ bayram saña

Der-Beyân-ı Hilḳat-ı Muḥammediye-i Zâtiye ve Zuhûr-
ı Mebde ez Âdem sallallâhüte'âlâ'aleyhivesellem

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/Fā'ilün

- 1 Evvelā halkı oldu nūr-ı Muşafā
Şoñra nūrundan bu eşyā enbiyā
- 2 Geldi Ādem kavmine kıldı nidā
Söyledi vardır habīb-i Kibriyā
- 3 Baķ Hūdā'nıñ kudret-i tahrīrine
Hep nebīyullāh gelip tebşirine
- 4 Dört kitāb gökden inübdür şānına
Cümlesi vahy oldu istiķbāline
- 5 Ol olupdur enbiyānıñ serveri
Ol olupdur enbiyānıñ mefharı
- 6 Ol olupdur evliyānıñ enveri
Ol olup āhır zamān peyğamberi
- 7 Hāķ añı irsāl edip dīn fethine
Sūre-i *inna feteħnā*⁸³ medħine
- 8 'Urvetü'l-vuṣķā⁸⁴ buyurdu şānına
Geldi Cebrā'ıl hem istibşārına

⁸³ *inna feteħnā*: bk. 80. Dipnot.

⁸⁴ *urvetü'l-vuṣķā*: "Dinde zorlama yoktur. Artık doğrulukla eğrilik birbirinden ayrılmıştır. O halde kim tagutu reddedip Allāh'a inanırsa, *kopmayan sağlam kulpa* yapışmıştır. Allāh işitir ve bilir.", Bakara 2/256.

- 9 *Aḥsen-i takvīm*⁸⁵e mazhar müctebā
Hem anıñ şānında geldi *ve'd-duḥā*⁸⁶
- 5^b 10 Aḥmed-i Maḥmūd Muḥammed Muṣṭafā
Ol olup maḥbūb-ı zāt-ı Kibriyā
- 11 Hep ḥurūfāt-ı kelāmullāh ‘ayān
Tā anıñ medḥin beyān eyler hemān
- 12 Hem anıñ vaşfindan ‘ācizdir beyān
Yok anıñ vaşfinda lāyık bir dehān
- 13 Ol olup cümle ḥaḳāyık mebdei
Ol olup feyz-i hidāyet menşei
- 14 Oldur ancak kā’inātıñ eşvaḳı
Menba‘u’ş-şıdk u Ḥudā’nıñ şıddıḳı
- 15 Ol olup ḥubb-ı Ḥudā’nıñ maḥzeni
Ol olup cümle meḥāsin aḥseni
- 16 Ol olup aḥsenleriñ müstaḥseni
Ol olup sırr-ı ḥaḳīḳat ma‘deni
- 17 Tā seni bilmekden ‘ācizdir ‘uḳūl
Ḥaḳ bilir ancak seni tā pūr uşūl
- 18 Sen olup şāḥib-şefā‘at yā Resūl

⁸⁵ *Aḥsen-i takvīm*: “Biz insanı **en güzel şekilde** yarattık.”, Tīn 98/4.

⁸⁶ *ve'd-duḥā*: “Kuşluk vaktine andolsun.”, Duḥā 98/1.

Mazhar-ı sırr-ı şefâat kıl kabûl

19 Yâ nebî ʿafv et bu **Mirât** kemteri
Fısk u ʿişıyândan tolupdur defteri

20 Defter-i aʿmâlimiñ her varakı⁸⁷
Hep günâhımdan siyâhdır maştarı

21 Melceim yok gayrı senden bî-kesim
Sen beni mahşerde etme münhezim

قال سبحانه وتعالى ﷺ ما كان محمد ابا احد من رجالكم ولكن رسول الله
وخاتم النبيين وكان الله بكل شئ عليما كما ورد في الحديث
القدسي⁸⁸ لولاك لولاك لما خلقت الا فلاك صدق رسول الله صلى الله
عليه وسلم⁸⁹

9

6^a

Naʿt-ı Şerîf

Mefâʿilün/Mefâʿilün/Mefâʿilün/Mefâʿilün

1 Cemâliñ ʿâlem içre nûr-ı Hâk şems-i hüveydâsıñ
Nübüvvet enveri Hürşîd-i zât-ı Hâk Teʿâlâsın

2 Kelânullâh ilen şâbit seniñ vaşf-ı kemâlâtıñ
Seni Allâh bilir ancak temâmiyle ne raʿnâsıñ

⁸⁷ Metinde bu kelime اورق şeklinde yazılmış.

⁸⁸ bk.81. dipnot.

⁸⁹ “Muhammed, sizin erkeklerinizden birinin babası değil; fakat Allâh’ın elçisi ve peygamberlerin sonuncusudur. Allâh, her şeyi bilendir.”, Ahzâb 33/40.

- 3 Seniñ tek bir cemîl gelmiş değıldir dehr-i dñn içre
Saña beñzer bulunmaz ahsen-i şüretde yektāsıñ
- 4 Görüp taşviriñi Yūsuf hemān izhār-ı ʿacz ile
Kalıp hayretde hüsniñden ne zibā hüsni vālāsıñ
- 5 Cenāb-ı Hāk seni maʿsūm edipdir zelleden maḥfūz
Olupsuñ ḥātemi şāh-ı risālet pāk-i Mevlāsıñ
- 6 Seniñ medḥiñdedir Qurʿān u İncīl hem Zebūr Tivrāt
Kitābullāh olup irsāl seniñ şanıñda ʿulyāsıñ
- 7 Saña maḥrem olan bildi seniñ aʿlālıǵıñ aʿlā
Saña aʿlā demek aʿlā sen aʿlādan muʿallāsıñ
- 8 Seni tefhīm eder mi her ʿadū bī-dīn cehāletde
Ḥaḳīḳat ehline mekşūf Ḥudā’dan bir muʿammāsıñ
- 9 Ne bilsin ḳadriñi ber-ʿitirāz ehl-i şeqāvet kim
Saña vāḳıf olan añlar ne esrār içre maʿnāsıñ
- 10 Unutma yā nebī **Mirātnümā**’yı rüz-ı maḥşerde
Saña maḥşūş şefāʿat seyyid-i dünyā vü ʿuḳbāsıñ

- 1 Var mı bir yaḥṣi güzel ʿālemde raʿnā sen gibi
Var mı bir ḥūrṣīd ṣūret ḥüsn-i bālā sen gibi
- 2 Var mı bir miṣliñ ḥalāyık içre yā beñzer saña
Var mı bir aḥsen cemīl ḥilkatde zībā sen gibi
- 3 Var mı bir efṣah lisān ṣīrīn zebānıñdan füzūn
Var mı bir fāsiḥ dehān maʿnāda yektā sen gibi
- 4 Var mı bir eṣcār seniñ ḳaddiñ gibi ḳāmet tuta
Var mı bir servī seḥī ḳāmetde Ṭübā sen gibi
- 5 Var mı bir maḳbūl-i dergāh seyyidā fevḳinde kim
Var mı bir nāʾil merām maḥbūb-ı Mevlā sen gibi
- 6^b6 Var mı bir zātūñ gibi maʿlūm muʿayyen ehline
Var mı bir nā ehline müṣkil muʿammā sen gibi
- 7 Var mı bir mürsel risāletde saña mānend ola
Var mı bir ḥātem nebī aʿlādan aʿlā sen gibi
- 8 Var mı bir maṭlūba maḫhar sen gibi bir enbiyā
Var mı bir miʿrāc-güzīn ʿİsī vü Mūsā sen gibi
- 9 Var mı bir Ferhād Mecnūn sen gibi **Mirātnümā**
Var mı bir Mecnūn ṣifāt mecbūr-ı Leylā sen gibi

gümrāh

Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilün

- 1 Çün Muḥammed server-i peygamberān
Nūr-ı zātından olup ḥalk cümle cān
- 2 Tābi^c olmazsa aña bir kes a cān
Kim olur mesdūd der-i Subḥān hemān
- 3 Zāhiri ḥabl-i şerī'at Aḥmed'in
Bā'tını vaşl-ı tarīkat Aḥmed'in
- 4 Hem vücūdu baḥr-ı raḥmet Aḥmed'in
Hem zuhūr<u>bā-ḥaḳīkat Aḥmed'in
- 5 Vuşlatullāh yok Muḥammedsiz ḥaber
Günde şāim gice kāim olsa ger
- 6 Ol ḳabūl etmez ḥaḳīkatde eger
Ḥaḳḳ'a yol bulmak muḥāl müşkil sefer
- 7 Reh-nümā -yı Kibriyā'dır ol Emīn
Vuslatullāh onsuz olmaz bil yakīn
- 8 Ol resūl<dür> on sekiz biñ 'ālemīn
Bil ana muḥṭāc cemī' 'ālem hemīn
- 9 Ey diyen ben kim resūlün ümmeti

Çanda dostluk çanda sünnet gayreti

10 Çanda farzullāh itā'at hürmeti
Çanda istihlāk-i enfüs şehveti

11 Ey şerī'at hāini müflisYezīd
Ey tarīkat münkiri Hāk'dan ba'īd

7^a12 Ey halāyık müfsidi ey nā müfīd
Ey urubdur qalbiñe şeytān kilīd

13 Ey 'aduvvullāh meşāyih münkiri
Ey şirār-ı nās-ı İblīs rehberi

14 Ey fesād ehli fesādāt muhbiri
Ey tegāfūl kāzibānıñ ekberi

15 Var olup 'ilmiñ velākin der-zebān
Sen seni kıldıñ ziyān ey ğāfilān

16 Hāin-i hābl-i şerī'atıñ her ān
Var kıyāmet nār-ı sūzān gel inan

12

Na't-ı şerīf

Mefā'ılün/ Mefā'ılün/ Mefā'ılün/ Mefā'ılün

1 Erişmez zātıña yol eğri rāhım yā Resūlullāh
Anıñ-çün nāle-i feryād u āhım yā Resūlullāh

- 2 Mükedder hâtırım her dem geçip ‘işyân ile ‘ömrüm
Demâdem cürm edip rûy-ı siyâhım yâ Resûlullâh
- 3 Kâpında ben gedâ muhtâc perîşân hâlîme rahm et
Ki senden gayrı yok cây-ı penâhım yâ Resûlullâh
- 4 Der-i dergâh-ı lutfuñda eğer sen kim kabûl etseñ
Hudâ maqbûl eder bî-iştibâhım yâ Resûlullâh
- 5 Kabûle gerçi kim şâyân değil ‘aşî günâhkârım
Şefîc ü melceimsiñ pâdişâhım yâ Resûlullâh
- 6 Şefâ‘at kılmasañ **Mirâtnümâ** elbet yanar nâra
Eder kim dâhil-i nîrân günâhım yâ Resûlullâh

13

Nât-ı şerîf

Mefâ‘lün/ Mefâ‘lün/ Mefâ‘lün/ Mefâ‘lün

- 1 Cemâliñ âfitâb-ı pertev-i nûr-ı Hudâ’sıñ sen
Şümûs-i zât-ı Hak vechiñde zâhir Mehlikâ’sın sen
- 2 Vücûd-ı zâtıñı Mevlâ yaratdı menba‘ü’l- esrâr
Haķikat maḥzeni esrâr-ı zât-ı Kibriyâ’sıñ sen
- 3 Saña lutf-ı Hudâ’dır kim olupsun eşref-i eşyâ
Seni aḥsen kılıp Haķ pâdişâh-ı enbiyâsiñ sen

- 4 Ser-efrāz-ı risāletsin olupsun seyyid-i ʿĀlem
Saña tābiʿ olup ʿālem Ḥudā'ya reh-nümāsın sen
- 7^b5 Lisān-ı hālile taṣdīk idubdur zātın yer gök
Bilir elbetde Ḥaḳ'dan raḥmet-i arz u semāsın sen
- 6 Kemāl üzere bilmekden seni ʿāciz olup ʿālem
Kelāmullāh'da medḥ etdi seni Ḥaḳ müctebāsın sen
- 7 Seniñ faẓl u kemālātın kem ālāt ile fehmi olmaz
ʿUḳūl ermez ki idrākden müberrā müntehāsın sen
- 8 Ḳuluñ **Mirātnümā**'yı eyleme mehcūr şefā'atden
Sana muḥtāc olupdur eşfaʿ-ı rüz-ı cezāsın sen

14

Naʿt-ı şerīf

Fāʿilātün/ Fāʿilātün/ Fāʿilātün/Fāʿilün

- 1 Ḳaşlarıñ mihrāb-ı kaʿbem kıblegāh olmuş baña
Ḥüsn-i ruḥsārın maḳām-ı secdegāh olmuş bana
- 2 Öyle müştāk eylemişdir ol cemālın kim beni
Ḳalmışım ḥayretde ʿaşkıñ ʿazm-irāh olmuş bana
- 3 Gelmemişdir sen gibi bir ḳadd-ı bālā ʿāleme
Ḳāmetin Ṭūr-ı tecellī cilvegāh olmuş bana

- 4 *Aḥsen-i takvīm*⁹⁰ yazılmış levḥa-i pīṣānīña
*Ve 'd-duḥā*⁹¹ ve 'ş-şems⁹² rüyuñ bedr-imāh olmuş bana
- 5 Ol ne devletdir benim-çün ey melek-sīmā-melik
 Sen gibi bir şāh-ı a'zam pādişāh olmuş bana
- 6 Kālb-i maḥzūndur kuluñ **Mirātnümā**'yı 'afv kıl
 Yok saña lāyık işim 'ādet günāh olmuş bana

15

Na't-ı şerīf

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/Fā'ilün

- 1 Ol ne ra'nālīk güzel iḥsān edip Mevlā saña
 Beñzemez ḥūrī melek ḥūblukda bir zībā saña
- 2 Gelmemiş mişliñ ḥalāyık içre sen tek bir güzel
 Eylemiş izḥār-ı 'acziyet kamu ḥüsnā saña
- 3 Ḥilḳat-ı zātīñ olup aḳdem muḳaddem cümleden
 Geldi tebşīriñ için hem Ādem ü Ḥavvā saña
- 4 Sen ne zāt-ı muḥteremsīñ ḳadr-i 'ālī bir nebī
 İnḳiyād etmiş cemī' peygamberān Mūsā saña

⁹⁰ *Aḥsen-i takvīm*: bk. 85. Dipnot.

⁹¹ *Ve 'd-duḥā*: bk. 86. Dipnot.

⁹² *ve 'ş-şems*: bk. 82. Dipnot..

5 Nūr-ı zāt-ı Kibriyāsıñ hem imām-ı enbiyā
Bir nebī-zī-şān iken tābi^c olup ʿİsā saña

8^a6 Yā nebī luṭf et kılun **Mirātnümā** ğāyet faḳīr
Yalvarır bābıñda bir a^cmā-gedā ednā saña

16

Der-beyān-ı Ādāb-ı İstiḥāre ve Taʿlīm-i Uḥuvvāt

Fāʿilātün/ Fāʿilātün/Fāʿilün

1 Hālişāne gelse bir ṭālib saña
Evvelā ver istiḥāre señ ana

2 Olmasa maḳbūle şāyān iş bu ya
Kıl yedi kez istiḥāre et du^cā

3 Olsa maḳbūl ol mürīd ḥaḳḳı taleb
Ḳalb taʿlīm eyle ver ism-i celeb

4 Böyle bir müddet çalışsın rüz u şeb
Şoñra taʿlīm et leṭāʾif etme hep

5 Gel leṭāif ḥamse olduḳda temām
Ver nefiy işbāt aña sen kıl kıyām

6 İstiḳāmet üzre lāzımdır devām
Çoḳça saʿy etmeñ gerek bulsañ ḥitām

17

Gazel

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilün

- 1 Ser-be-ser bāb-ı tarīkatdır Tarīk-i Nakşibend
Mebde-i rāh-ı haqīkatdır Tarīk-i Nakşibend
- 2 Sālikānı istiḳāmet üzre ḳāimdir müdām
Mazhar-ı sırr-ı şerīatdır Tarīk-i Nakşibend
- 3 Bā-şerīatdır esāsı hīç ayrılmaz bir ān
Reh-nümā-yı rāh-ı vaḥdetdir Tarīk-i Nakşibend
- 4 Dört mezāhib üzre zāhib bendegān u ʿāşīḳān
Bendegān-ı ehl-i şoḥbetdir Tarīk-i Nakşibend
- 5 Bende-i Şāh-ı Behā ol zāhid etme iʿtirāz
Enver-i bāb-ı saʿādetdir Tarīk-i Nakşibend
- 6 Gör ne niʿmetler saña verdi Hudā **Mirātnümā**
Bes saña bir ʿālī himmetdir Tarīk-i Nakşibend

18

Der-Beyān-ı Riʿāyet-i Ādāb-ı Mürşid

Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilün

- 1 Çün varıp bir pīre olduñ bendeyār

Sen anıñ emrinde her dem kıl qarār

8^b2

Țut rızā sen her ne derse ol nigār

Tā tecellī eylesin ol Kirdigār

3

ŞarȚ-ı a‘zamdır Țarīkatde edeb

Hem edebdir vuşlata muṭlak sebeb

4

Āteş-i ‘aşq içre yan her rūz u şeb

Gill u gışdan şāf olup mişl-i zeheb

5

Hürmet-i zāhir ü bātın ‘ādet et

Çokça ta‘zīm eyle kalben rāhat et

6

Her ne fermān etse luṭf et himmet et

Țur huzūr üzere kelām kıllet et

7

Sen anı bilmezsın ammā ol bilir

Hāq anıñlandır medāim bildirir

8

Bunlarıñ her işleri nefis öldürür

Ger murād etse seni senden bilir

9

Kendi açmazdan sen açma bir suhan

Țur sükūt üzre ‘azīz açma dehān

10

Sen müeddeb ol huzūrda bī-zebān

İstifāza kıl o meclisde hemān

- 11 Bir ھاٲā etse eęer andan ẓuhūr
Kendi ʿiřyānıdır ancak ol ƙuřūr
- 12 Baʿzı işte imtiḥān var ٲoęru ٲur
Nefsiñi ƙahr et ʿazīz ol bī-ḥuṭūr
- 13 Sen āña bir iş buyurma ʿākil ol
Ol ne nuṭƙ etse āña sen ƙāil ol
- 14 Bil ʿaziziñ Pādiřāḥ sen sāil ol
Böyledir feyziñ ẓuhūrı nāil ol
- 15 Ol ne verse bil saña niʿmetdir ol
şer görünse şüreti himmetdir ol
- 16 Her ne söylese ʿazīm rahmetdir ol
şabr ƙıl pes bil ne keyfiyetdir ol
- 17 Bil ʿaziziñ cümleden aʿzam ʿazīz
Hep anıñlandır kerem ekrem ʿazīz
- 18 řeyḥ-i ekberden gerek aƙdem ʿazīz
Ḥaƙ ile bilmek ānı maḥrem ʿazīz
- 9^a19 řeyḥ ḥuẓūrunda nevāfil eyleme
Farż namāzdan ğayrı tesbīḥ eyleme
- 20 Tesbīḥ alma her kelāmı söyleme
Gözleriñ yum ğayra ülfet eyleme

- 21 Māl u emlākıñ fedā kıl yok seniñ
Bende kıl evlād ʿıyālīñ⁹³ Hāq seniñ
- 22 Emr-i mürşid üzre ol olmağ seniñ
İş budur ādāb ʿazīz tırmak seniñ
- 23 Hızır ile olsa eğer şeyhıñ refīk
Öyle bil ister ʿazīziñden tārīk
- 24 Ol bu ihlāş ile gel olma harīk
Böyledir ādāb ʿazīzim ol daķık
- 25 İstifāza eyle olma bī-ḥuzūr
Bir gedā bil kendiñi ol bī-ḥuṭūr
- 26 Bir günāhkār tut özüñ bil pūr kuşūr
Geç bu ʿālemden ḥuzūrullāh'da tır

كما وردہ فی الحدیث القدسی اتقوا مجالس الا ولیاء فا نهم جواسیس
القلوب ید خلون فی قلو بکم وبطلعون علی اسرارکم فا ذا جالستمو ہم
فجا لسو ہم بالصدق⁹⁴

19

Gazel

Fāʿilātün/Fāʿilātün/Fāʿilātün/Fāʿilün

⁹³ evlād ʿıyālīñ: evlād u ʿıyālīñ şeklinde.

⁹⁴ Hadis-i Kudsi: "Allāh'ın evliyālarıyla sohbet ederken doğru bir kalple oturun. Zira onlar kalplerin casuslarıdır, kalplerinize girip gizlediğiniz sırlarınıza vākıf olabilirler."

- 1 Biz vücūd-ı mürşidi a^czam kerāmet bilmişiz
Her kelām u nu^tķunu ‘ayn-ı reşādet bilmişiz
- 2 Şems-i envār-ı velāyet gün gibi zāhir bize
‘Aşrının ğavşı kemāl aşhāb-ı himmet bilmişiz
- 3 Bilmeyiz fevķinde bir erbāb-ı irşād zū’l-kemāl
Hızır-veş ‘ilm-i ledün ehl-i hidāyet bilmişiz
- 4 Tālib-i keşf ü kerāmet şanma ey zāhid bizi
Biz kerāmet şāhibin pek ehl-i āfet bilmişiz
- 5 Hāmdulillāh bilmişiz *e’l-fakru fahrī*⁹⁵ sırrını
Rütbe-i fakrı hemān fevķu’ş-şadāret bilmişiz
- 9^b6 ‘Ār deĝildir hāķ içinde Hāķ için olmak rezīl
Biz rezālet mesnedin cāh-ı vezāret bilmişiz
- 7 Bilmeyen ey rāh-ı ‘aşķı kıymayan öz cānına
Biz anı merkeb gibi şol bī-şerāfet bilmişiz
- 8 Nār-ı ‘aşķa yanmayan esrār-ı Hāķ’dan bī-haber
*Men ‘aref*⁹⁶ sırrında ĝāfil ehl-i ĝaflet bilmişiz
- 9 Pāk-i ebdān u bu^tūn etmek gerekdir zāhidā
Şūretā zūhd ehlini biz bī-ţehāret bilmişiz
- 10 Bir kem āletdir kemālāt ehline **Mirātnümā**

⁹⁵ *el-fakru fahrī*: “Fakirlik övüncümdür.”

⁹⁶ *men ‘arefe nefsehu fekad arefe Rabbehu*: “Kendini tanıyan Rabbini tanır.”

Biz kemālâtı mücerred bir kem âlât bilmişiz

20

Der-Beyân-ı Âdâb-ı Şuğl

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

- 1 Eyle on beş kere istiğfâr hemân
Hakk'ı hâzır bil seniñle bî-gümân
- 2 İste şâh-ı pîrden imdâd ol zamân
Râbıta kıl şeyhiñe ol demde cân
- 3 Mümkün ise kıl iki rek'at namâz
Tut huzûrullâhda Hakk'a et niyâz
- 4 Oğu bir fâtiha üç ihlâş-ı râz
Eyle ihdâ nakşibendî pîre sâz
- 5 Şeyhiñe rabt ile ol Allâh ilen
Tut lisânıñ kalb-i zikrullâh ilen
- 6 Kalbi meşgûl etme gayrullâh ilen
Allâh Allâh söyle lafzullâh ilen
- 7 İsm-i zât beşbiñ eķalli yok ʿaded
Bî-ʿaded fermân buyurdu ol Şamed
- 8 Sen ki sa'y et var ise gönölünde derd

Ol Ğanī Allāh ‘Azīz eyler meded

9 Evvelā lāzım fenā fī’ş-şeyh hıuşul
Şoñra bundan tā fenā hem fī’r-resul

10 Bu ikidir sālīke evvel vuşul
Açılır şoñra fenā fī’l-lāha yol

11 Bil huzūrullāhda kendiñ bir zelil
Cümleden maṭlūb u maḡsūd ol celil

10^a12 Hem odur maḡbūb-ı muṭlak bir cemil
Reh-nümā mürşid anıñ-çün bir delil

21

Kaşıde-i Evliyāullāh ḡaddesallāhü esrārehüm

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/Fā‘ilün

1 Lā mekāñ şehrinde kim ‘aḡl-ı me‘ād şāḡibleri
Dāimā Allāh’ı dilde vird u ezḡār etdiler

2 İştigāl-i dehrden el çekdiler Allāh için
Gizlenip ḡalḡdan hemīşe terk-i aḡyār etdiler

3 Kim bu zātlar dāmenin tutduysa pūr nūr eyleyip
‘Ālemi irşād edip kim şāf-ı envār etdiler

4 ‘İlm ü ‘irfānı ḡaḡıḡatde olup baḡr-ı muḡīt

‘İlm-i esrār-ı nihānı keşf-i esrār etdiler

- 5 *Naḥnu akreb*⁹⁷ sırrını fehm eyleyip ‘ayne’l-yaḳīn
Mülk-i ‘aşḳ içre demādem zevḳ-i dīdār etdiler
- 6 Kim bu şiddīḳler kemālātın ki taşḳik eyledi
Gösterip rāh-ı Ḥudā’yı ḳurb-ı Settār etdiler
- 7 Kimisi Manşūr olup söyler ene’l-ḥaḳ ‘āleme
Ġāfilān fehm etmeyip bu sırrı ber-dār etdiler
- 8 Nice ehlullāhī ‘ālim eyleyip nā-ḥāḳ şehīd
Bilmeyip bu ‘ilm-i rāzı ‘ālim inkār etdiler
- 9 Kim olur **Mirātnümā** sen tek muḥibb-i evliyā
Baş koyup dergāhına anlar kim iḳrār etdiler

22

**Bu Bāb Ṭālibānı Mürşide Terḡble Kāmilānıñ
‘Alāmetleri ve Ḥaḳḳında Lāzım Olan Ḥürmet
Beyānındadır**

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/Fā‘ilün

- 1 Ger bulursañ yed-şahīḥ bir kāmili
Baş ḳoyup dergāhınıñ ol sāili
- 2 Ber-irādet ol Ḥudā’nıñ nāili

⁹⁷ *Naḥnu akreb*: Biz ona şahdamarından daha yakınız.”

Ref' eder dilden hicāb u hāili

3 Hāliṣāne teslīm ol kul ol hemān
Bir cevāb isterse ver ṣīrīn zebān

4 Bir irāde koyma sen de ol zamān
Bil seni ġassāl elinde mürde cān

5 Şādıķāne hıdmet eyle dembedem
Kānde olsa sen ri'āyet eyle hem

10^{b6} Uyķuda ol cānibe koyma ķadem
Hānesin fark etme ez-beytū'l-ķarem

7 Sen yaķīninden görürseñ bir cefā
Gel taķammül eyle olma bī-vefā

8 İmtihān eyler seni etme ķatā
Şabr edip ķahr etme lutf et bul safā

9 Sāde hıdmetlen ele girmez bu iş
Dāimā evrād u ezķārīñ ķalış

10 Tut şalāt işrāk duķāyı⁹⁸ a'zam iş
Hem de evvābīn teheccüdlen⁹⁹ görüş

11 Bir keder gelse saña ġāyet ķatı
Sen hemān şabr eyleyip bul ni'emeti

⁹⁸ işrāk duķāyı: işrāk u duķāyı şeklinde.

⁹⁹ evvābīn teheccüdlen: evvābīn ü teheccüdlen şeklinde.

- 12 Zāhirā kıldan görünse şüreti
Bil haqīkatde Hudā’dan sīreti
- 13 Bil ne zahmet çekdi bāṭın erleri
Pek ezā gördü haqīkat pīrleri
- 14 Bil hemān peygamberān serveri¹⁰⁰
Çok cefā kıldı Kureyş kāfirleri
- 15 Böylece taḥsīl olur gel feyz ü nūr
Haq ilen itmām olur her bir umūr
- 16 Her umūruñ melcei Rabbü’l-Ġafūr
Çün odur Hālīk Aḥed Rabbü’ş-Şekūr
- 17 Haqq’a tālib yok gibidir iş bu ān
Ġaflet içre kaldı kalb-i mürdegān
- 18 Fısk u ‘ısyāndan tolupdur bu cihān
Haq değil maḫşūd hemān bir pāre nān
- 19 Kağı şeyḫiñ hoş gelirse meşrebi
Bende ol var ‘aşkıñ olmaz mezhebi
- 20 Ol küşād eyler saña bir mektebi
Dönme dervīşlik temürden leblebī

¹⁰⁰ Mısra bu haliyle vezin bakımından kusurludur.

قال رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم¹⁰¹ ان اشد البلاء على الا
 نبيا ثم على الا ولياء ثم الا مثل فالامثل وقال النبي عليه السلام¹⁰² من
 رضى عن كل بلاء رضى الله عنه صدق رسول الله

23

Gazel

11^a

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/Fā'ilün

- 1 Zevk-i şahbā-yı muḥabbet dilde gūyāyım size
 Dehrde pinhān deḡil zāhir hüveydāyım size
- 2 Keşf-i rāz etmem velī esrārımı 'ālemlere
 Neyleyim ma'zūr olup memūr-ı mevlāyım size
- 3 Kim ki Mecnūn'dur bilir 'ālemde taḥkīk raḡbetim
 Daḡ-ı Mecnūn'a devā erbāb-ı Leylā'yım size
- 4 Fehm u idrākden müberrā genc-i esrārım nihān
 Ey Amasya ehli bir müşkil mu'ammāyım size
- 5 Ger beni 'ākil görüñ Mecnūn tutuñ **Mirātnümā**
 Muḳtezā-yı bir gedā ednā-yı ferdāyım size

24

Bu bāb Ṭarīkatde İstikāmetiñ Fāideleriyle Ekmeliñ

¹⁰¹ Hadis-i şerif: "Belaların en şiddetlisi öncelikle enbiyālara, daha sonra evliyālara, daha sonra dercesine göre belalar daha az şiddetli olur."

¹⁰² Hadis-i şerif: "Ve kim ki Allāh'ın belasına razı olursa, Allāh da ondan razı olur."

‘Alāmetleri ve Nākışānıñ Terbiyetleri Beyānındadır

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/Fā‘ilün

- 1 Rāh-ı Hāḳ’da istiḳāmet gerçi kār
Müstakīm sālilde feyz-i Kirdigār
- 2 Ḳalb olupdur ḥāne-i Perverdigār
Yār u aḡyār istemez Āmirzigār
- 3 *Ve’zḳurullāh*¹⁰³ sırrını bildiñ a cān
Zākirān mezkūra etmek terk-i cān
- 4 Ger seven cānānını taḥḳīḳ ‘ayān
Olmaya ḡāfil rızāsından bir ān
- 5 Kimden almıssañ eger zıkr-i Ḥudā
Ol mua‘llimdir saña ḳıl iḳtidā
- 6 Ḳıl aña ḥürmet ri‘āyet dāimā
Çün olup ol reh-nümā-yı Kibriyā
- 7 Ger şer‘atde muḳīm olmazsa ol
Var diger bir kāmile ol bende ḳul
- 8 Yed-şahīḥ mürşid gerekdir şartı şol
Toḡrı yed ekmel mükemmel ṭurma bul

¹⁰³ *Ve’zḳurullāh*: “Ey inananlar! Bir toplulukla karşılaşsanız dayanın; başarıya erişebilmeniz için *Allāh’ı çok anın*.”, Enfāl 8/45.

- 9 Var mükemmelde ʿalāmet ḥüsn-i ḥāl
Yok lisānında muḥālif kıl u kāl
- 10 Hāk’da ifnā Ḥālīk’ında iştigāl
Tut gönül al feyz-i zāt-ı zü’l-Celāl
- 11^b11 Ekmele dil verse bir ṭālib dilā
Yok olur gönlünde külli māsivā
- 12 Bī-ğarazullāh mecālis olsa tā
Fark eder sırr-ı velāyet intihā
- 13 Yed ṣaḥīḥ var baʿzı müstaḥlif zevāt
Halkı daʿvetcı olup Hāk’ a o zāt
- 14 Yok demem bir şey velī bu müşkilāt
Çünkü nākışdır sülūk vermez ḥayāt
- 15 Baʿzı ṭālibde füzūn Hāk derdi var
Hāk için eyler medāim āh u zār
- 16 Şeyḥ āña olmazsa gerçi yār-ı ğār
Ṭālibi maḫḫūr eder bir rūzigār
- 17 Ol ki şeyḥiñ şeyḥi olsa ber-ḥayāt
Çün alır rūḥānī ṭālib feyz-i zāt
- 18 Ger ḥayātta yok ise müşkil necāt
Tā olur ṭālib helāk bī-ḥāşılāt

- 19 Ba‘zı t̄alibde muḥabbet derdi az
Feyz-i Ḥaḳ taḥṣīline eyler çü nāz
- 20 Zikr için eyyām arar tā kış u yaz
Yok ziyān nāķış gerek şeyḫ ser-firāz

قال سبحانه وتعالى ¹⁰⁴واذ کروا لله كثيرا لعلمكم تفلحون صدق الله العظيم
فا عرض عن من تولى عن ذكرنا قال النبي عليه السلام ¹⁰⁵خلق الله ادم على صورة الرحمن وقال النبي صل الله عليه وسلم ¹⁰⁶لا تقوم الساعة حتى لا بقا في الارض الله الله

25

Gāzel

Fā‘ilātün/Fā‘ilātün/Fā‘ilātün /Fa‘ilün

- 1 Dīde-i bāṭınla ol ṣāhı nigāh etmiş misiñ
Gerçi taḥṣīl-i kemālāt-ı İläḥ etmiş misiñ
- 2 Ka‘be-i sırr-ı ḥaḳıķī mülkine mihmān olup
Kābe kavseyni ¹⁰⁷maḳāmın ḥāniķāh etmiş misiñ
- 3 Her maḳāmāt-ı merātib fevķine iķdām edip
Kendiñi maḳbül-ı bāb-ı Pādiṣāh etmiş misiñ

12^a4 Zaḥm-ı ṣemṣīr ile sīneñ çāk olup ey müdde‘

¹⁰⁴ “Allāh’ı çok zikredin. Umulur ki kurtuluṣa eresiniz.” Cuma 62/ 10

¹⁰⁵ Hadis-i şerif: “Allāh Ādem’i Rahmān suretinde yaratmıştır.”

¹⁰⁶ Hadis-i şerif: “Yeryüzünde Allāh Allāh diyen kalmayıncaya kadar kıyamet kopmaz.”

¹⁰⁷ *kābe kavseyn*: “(Peygambere olan mesafesi) *iki yay aralığı*, yahut daha az oldu.” Necm 53/9.

Hañcer-i zülfünde yāriñ āh u zār etmiş misiñ

5 Şemʿ-i ruḥsārında cānāniñ yanıp pervāne-veş

Özge cāniñ terkini bī-iştibāh etmiş misiñ

6 ʿĀşıkānlık iddiʿāsın eyleyen her dem müdām

Āteş-i dildār ile bir kerre āh etmiş misiñ

7 Ser verip Ferhād gibi Şīrīn için kanlar döküp

Ol seri kū-yı nigāre ʿazm-i rāh etmiş misiñ

8 İbtilā-yı ʿāleme şabr eyleyip kılmak duʿā

Bir duʿacı sen özüñ bir ḥayr-ḥʿāh etmiş misiñ

9 İstemem lāf u güzāf **Mirātnümā**’yı bilmiş ol

Sen seni maḥbūb-ı bāb-ı ol penāh etmiş misiñ

26

**Bu Bāb Meşāyih-i Nakşibendīniñ Sāirleriñ Üzerine
Fazīleti ve Evrād u Ezkārında Olan Fāide-i Keşīre
Beyānındadır**

Fāʿilātün/ Fāʿilātün/ Fāʿilün

1 Bir vesīledir Ḥudā’ya evliyā

Bende ol gel anlara kesb et şafā

2 Çün velīler nāibān-ı enbiyā

Evliyālar reh-nümā-yı Kibriyā

- 3 Hıdmet etseñ bir kula sen iş bu yā
Ol seni mesrūr eder elbetde yā
- 4 ‘Āşık olsa bir kişi mevlāya tā
Hak anı kendinde dost etmez mi yā
- 5 Bil Hudā’dır cümleden Ekrem Kerīm
Çün anıñdır merhamet rahmet Raḥīm
- 6 *Kul huvalḷāhu aḥed*¹⁰⁸ Vāḥid ‘Alīm
Hayy u Kayyūm e’ş-Şamed Allāh Kādīm
- 7 Gel oqu ḥizbu’l-baḥir hem silsile
Cümle sādātdan ‘azīz imdād dile
- 8 Tut gönül Allāh’a şeyḥiñlen bile
Hem ‘azīz Kur’ān oqu ḡalbiñ sile
- 9 Giceler kalk kıl teheccüd meşğul ol
Bil bilā-keyf zātına ermez ‘uḡul
- 12^b10 Ağla yalvar iste Hak’dan sāil ol
Böyle buldı hep bulanlar Hak’a yol
- 11 Ağlamak lāzımdır ancak ‘āşıka
Gözyaşı rehber-i tarīk ma‘şūka

¹⁰⁸ *kul huve’llāhu aḥed*: “De ki: O Allāh tektir.”, İhlās 112/1.

- 12 Şıdk ılen tıt her işiñ ol şādıka
Yok ʿazīz kısmet bu yolda fāsıka
- 13 Eyliyāullāhı sev dost et saña
Ger hayāt üzre gerek ʿukbāda tā
- 14 Her velīden istifāza kıl sezā
Kılb ılen eyle muhabbet daimā
- 15 Bā-huşuş hep Hālidīler ber-uşul
Hatmine eyle ʿazīmet dāhil ol
- 16 Başkalık yok cümle bir Allāh’a yol
Var ʿazīz feyz-i Hudā her yerde bul
- 17 Hālidīde bir uşul yok ayrılık
Cümlemiz bir cān ʿazīz yok ğayrılık
- 18 Hatmine var eyleme bīzārılık
Eyleme tefrīk şakın ağyārılık
- 19 Naşşibendīlerde var ehl-i kemāl
Bunlara maşşuş bu hāl ğayra muhāl
- 20 Ferd-i vāhid bunlara olmaz mişāl
Naşşīlerde var kemāl- i zü’l-Celāl
- 21 Diñle gel benden naşīhat serv-i nāz
Baş seniñ-çün var mı mürşid keşf-i rāz

- 22 Bak şerī'at var mı yoḥsa ḥīle-bāz
Var velī şimdi velākin mürşid az
- 23 Var idi sāir ṭarīķiñ ekmeli
Şimdi yoḥdur kāmili var echeli
- 24 Yoḥ velī anlarda şimdi var deli
Naḳşibendīlerde ekmel kemeli
- 25 Çok idi şeyḥ u meşāyiḥ bir zamān
Ola nisbet ile yoḥdur iş bu ān
- 26 Hem ṭarīķiñ sāirinden Naḳşiyān
Var bu ānda ʿārifān u mürşidān
- 13^a27 Ḥādim-i bāb-ı şerī'at bendegān
Mazḥar-ı sırr-ı ḥaḳīkat sālikān
- 28 Kāmilānı var ṭarīḳatde hemān
Ehl-i şoḥbet dervīşān u mürşidān
- 29 Var ṭarīḳatlerde şimdi çok dede
Müstahakkdırlar velākin sillede
- 30 Yoḥ şerī'at var mahāret ḥīlede
Ol kemālāt gitdi pīriñ kendide
- 31 İçlerinden gel şaḳın etme kelām

Hallerinden bil olur aḫz-ı zālām

32 Hāk deęil maḫṣadları dūnyā merām

Yine sen red etme görseñ vir selām

33 İçlerinde vardır ‘āşık fehmi yok

Dersi var zāhirde bāṭın ‘ilmi yok

34 Bulmadı hīç bir selāmet gitdi çok

Hāşr olup taḫte’l-ḫicābda kaldı çok

وقال النبى عليه السلام اذا تحيرتم فى الامور فاستعينوا من اهل
القبور¹⁰⁹

27

Rubā‘ī

Fā‘ilātün/Fā‘ilātün/Fā‘ilātün/Fā‘ilün

Şūfī mürde mürde şanma sen velī ervāhını

Öyle bir seyf-i Ḥudā’dır çok keser kim tīşeden

Gerçi emvāt-ı kulūbe kim olup dārū mūdām

Bir devā teşīr eder çıkdıkda āḫir şīşeden

28

Gazel

Fā‘ilātün/Fā‘ilātün/Fā‘ilātün/Fā‘ilün

¹⁰⁹ Hadis-i şerif: “Harhangi bir işte terddütte kalırsanız kabir ehlinden yardım isteyiniz.”

- 1 Bu tarîk-i Hâk'da yâ Hû mürşid-i kâmil gerek
Feyz-i rûhânî taşarruf ʿâlemi şâmil gerek
- 2 Eylemez her bir kişi bu yolda hâll-i müşkilât
ʿAkl-ı kül ʿilm-i ledün üstâd bir vâsıl gerek
- 13^{b3} Şanma mürşiddir saña ol gördüğün her tâc külâh
Var katı berzah bu yolda nice biñ hâil gerek
- 4 Elde bak var mı şerʿat habl-i bâtın kuvveti
Zâhiri muṭlak şerʿat ʿilmine ʿâmil gerek
- 5 Halk desin Mecnûn gerek ʿaşk ehline **Mirâtnümâ**
El hemân divâne şansın ger kişi ʿâkil gerek

29

**Bu Bâb Mürşid-i Kâmile Bîʿat Şart Oldığı ve Hâlâ
Ehlullâhın Mevcûdiyetleri Beyânındadır**

Fâʿilâtün/Fâʿilâtün/Fâʿilün

- 1 Rehnümün ister cenâb-ı ʿizzete
Ol seni terfîʿ ede ol vuşlata
- 2 Bî-delîl ermeñ muḥâl ol niʿmete
Ol eder vâkıf o sırr-ı hikmete
- 3 Bil ʿazîz şâh-ı risâlet serveri
Oldı Cebrâil aña Hâk rehberi

- 4 Diñle hem Mūsā ‘azīz peygamberi
Hızır olup ‘ilm-i ledünde perveri
- 5 Bir suālîñ olsa tā şāhāneden
Şormağ isterseñ ki bizzāt kendiden
- 6 Toğrı varsañ bir delīl sen bulmadan
Hiç seni qorlar mı yā ol perdeden
- 7 Sen deseñ yok şimdi mürşid el-cevāb
Sende göz yok var velīler bī-ḥesāb
- 8 Sen deseñ görmez gözüm yā hū cevāb
Ben derim varlık olup sende ḥicāb
- 9 Var velī gāyet gözüm et i‘timād
Sen şağın nefsiñce etme ictihād
- 10 Çün olup nefsiñden illā ol fesād
Turma gel bir kāmīle et inqiyād
- 11 Çün olup kāmīl ki şeş ‘āyīne yüz
Görmege ister gözüm ḥāḳḳānī göz
- 12 Bilmege lāzım özünden toğrı öz
Böyledir mutlak kulak tut toğrı söz
- 14^a13 İhtiyācīñ var ‘azīz bir rehber

Rehnümün ister huzūr-ı pervere

14 Bî-delîl yol yok cenâb-ı servere
İttiba' et sünnet-i peygambere

15 Bil olup bi'ât Resûl'ün sünneti
Gösterip şiddîka rāh-ı vuşlatı

16 Şoñra şiddîkdan ki Selmān hāzreti
Aldı Selmān'dan çü Kāsım nisbeti

30

Beyt

Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilün

آنچنان درویشکه صاحب عاقل است¹¹⁰

بهتر آن درویشکه دائم حق پرست

31

Gazel

Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilün

1 Ey Amasya halkı kim şanmañ ziyānım var size
Bir du'acı sâf dil tahir dehānım var size

2 Seng-i hārā sīneñiz nerm etmeğe memūr olup
Şaht-ı dilde kilik-i aşkıla nişānım var size

¹¹⁰ “Mantıklı sebeplere dayanan derviş, her zaman Allāh’a ibadet eden dervişten daha bilgedir (iyidir).”

- 3 Dār-ı miḥnetden geçip bilmek gerekdir rağbetim
Gel tutuñ kim dāmenim dārü'l-emānım var size
- 4 Ey ḥırīdār-ı mücevher genc-i esrārım gözet
Bir hediye cevheri genc-inihānım var size
- 5 Tūṭī-veş şî'ri şeker güftār olup **Mirātnümā**
‘Andelīb-āsā şeker güftār zebānım var size

قال سبحانه وتعالى ﷻ قل انما اعظكم بواحدة ان تقوموا لله¹¹¹ وقال عز وجل قل ان كنتم تحبون الله فاتبعوني يحببكم الله صدق الله العظيم¹¹² قال النبي عليه السلام والذى نفس محمد بيده ان احب عباد الله الى الذين يحبون الى عباده ويحبون عباد الله ويمشون فى الارض با النصيحة¹¹³ وقال عليه السلام ان الله تعالى يبعث الامة على راسن كل ما نة سنته من يجدد لها دينها صدق رسول الله¹¹⁴ قال ابو يزيد بسطامى قدس سره العزيز من لم يكن له استاذ فان الشيطان استاذ¹¹⁵ قال الشيخ جنيد بغدادى قدس سره العزيز من لا مرشده فلا دين له¹¹⁶ وقال من لم يكن شيخه فشيخه شيطان¹¹⁷

32

14^b

Bu Bāb Hikāyet-i ‘Aşq ve Ezvāk-ı ‘Aşkıñ Dilde
Şiddetü’l-İnhirākı Beyānındadır

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

1 Ehl-i ‘aşq ‘indinde lā şey ‘izz ü cāh

¹¹¹ “De ki size bir tek öğüt vereyim, ikişer ikişer ve teker teker Allāh’ın huzurunda durunuz.”, Sebe’ 34/46.

¹¹² “Eğer siz Allāh’ı seviyorsanız o takdirden tabi olunuz ki Allāh da sizi sevsin.”, Al-i İmrān 3/31.

¹¹³ Hadis-i şerif: “Allāh’ın yanında en sevimli kul, Allāh’a kulluk etmeyi ve Allāh’a kul olanları seven ve yeryüzünde nasihatle yürütenlerdir.”

¹¹⁴ Hadis-i şerif : “Allāhu teāla, dinlerini tecdīd etmek üzere her 100 yılda bir ümmetlere müceddīd göndermektedir.”

¹¹⁵ Ebū Yezīd-i Bestāmī (k.s.) buyurdu ki: “Kimin bir üstadı yoksa şeytan onun üstadı olur.”

¹¹⁶ Şeyh Cüneydī Bağdadi (k.s.) buyurdu ki: “Mürşidi olmayanın mürşidi şeytan olur.”

¹¹⁷ (Şeyh Cüneydī Bağdadi) (k.s.) buyurdu ki: “Şeyhi olmayanın şeyhi şeytan olur.”

Derdi yok gönlünde illā ol penāh

2 Kendi zevkünde olup bir Pādişāh
İstemez şāhānelik bī-iştibāh

3 Yok aña bir dost yakīn Allāh hemān
Bir tesellī bulmaz ʿālemden nihān

4 Bir hayāl dünyā vü ʿukbālā mekān
Olmasa ʿālem yemez ğam şādımān

5 Ger saña tevfiķ ederse zāt-ı Hāk
Hāk için zāhir olur bī-iştiyāk

6 Dilde ʿaşkullāh edince inhirāk
Bī-ķarār eyler seni ol iftirāk

7 ʿAşk olup ʿaşk ehliniñ sermāyesi
ʿAşk olup ʿaşk ehliniñ meyḥānesi

8 ʿAşk olup bir şemʿa ḥalk pervānesi
ʿAşk olup Leylā bu ḥalk dīvānesi

9 Ger deseñ yok bende ʿaşkdan bir nişān
Var ki bir mürşide teslīm eyle cān

10 Var mıdır ya yok mu eyler imtiḥān
Şabr edip tūr eyler elbetde ʿayān

- 11 Çün cevāhir düşse murdār çirkine
Bir zamān anda qalır geçmez ele
- 12 Şoñra vāşıl olsa üstād ekmele
Bir ucuz fiyatla vermez her ele
- 13 Bir kişi etmişdi gāib bir himār
Bāyezīd der görmeyen aşk var mı yār
- 14 Aşk nedir der var idi bir ihtiyār
Söyledi gel al bunu şahib-himār

33

Gazel

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

- 1 Āteş-i aşkıñ hemīşe dilde sūzān eyledi
Cevr oduñ yakdı beni yandırdı külhān eyledi
- 15^a2 Öyle mest etdi meyi aşkıñ ezelden kim beni
Senden özge koymadı gönlümde hayrān eyledi
- 3 Şermsār olmuş idim halk içre Mecnūn'dan füzūn
Luţf edip kıldı ināyet şoñra handān eyledi
- 4 Ger ne mümkün hālimi ālem ki idrāk eylemek
Dost alıp halkdan beni kendinde pinhān eyledi

- 5 Bir ğarīb bīçāre şanmañ siz beni ʿālemde kim
Şükrü lillāh dost beni kūyunda mihmān eyledi
- 6 Miḥnet ü ğamdan ḥalāş etdi beni yār āferīn
Tāzelendi gülşen-i ʿömrüm gülistān eyledi
- 7 Zühd ile bulmaḵ ṭarīk-i Ḥaḵḵ'ı kim düşvār idi
Oldı bir mürşid baña bu yolda meydān eyledi
- 8 Zāhidiñ zühdünden ikrāhım ki cennetdir ğaraż
Terk-i dost etdi varıp daʿvā-yı ğılmān eyledi
- 9 Bī-taḳayyüddür aḥī **Mirātnümā** dünyāda kim
Ḳalmadı bir müşkilātı Ḥaḵ'da seyrān eyledi

34

**Bu Bāb Ṭālibānıñ Dün-himmet ve Tereddüd ve
Televvünātı Beyānındadır**

Fāʿilātün/ Fāʿilātün/ Fāʿilün

- 1 Ṭālib-i şādık koma sen adıñı
Sıl çıkar dilden ʿıyāl evlādıñı
- 2 Ḥaḵḵ'a maḥşüş eyle gel feryādıñı
Yohsa bil nāḵışdır istiʿdādıñı
- 3 Mürşide rehber kişiniñ ḥāleti
Bildiren Allāh'ı özge ğayreti

4 Tālibiñ Hāk olsa muṭlaḳ ḥāceti
Pes olur mürşid Ḥudā'nın āleti

5 Ba'zı tālib var ki mürşidān arar
Ol televvün hālde dāim bī-ḳarār

6 Ḥālişen yok inḳıyād kendin yorar
Bilmez ol bīḳāre eyler āh u zār

7 Ba'zı tālib der ki yok mürşid eğer
Olmasa 'ālem olur hep zīr u ber

15^b8 Bunda yoḥsa Çīn'e 'azm et ḳıl sefer
Dāmeni altında olsa bī-ḥaber

9 Sen Celāleddīn olursuñ var velī
Reh-nümā eyler Ḥudā bir ekmeli

10 Sen olursuñ rāḥ-ı Hākḳ'ıñ ḳābili
Şems olur mürşid küşād eyler dili

11 Yok demem tālib bu ān ez'af ḳatı
Cīfe-i dünyāda seyret şūreti

12 Zāt-ı Hāk'dan başka olsa niyeti
Hiç bulur mu ol 'azīzim vuşlatı

13 Bī-ğaraż 'arz eyle mürşid soḥbetin

Feyz-i Hâk tahsîli olsun niyetiñ

- 14 İtme dānālîk tamām al himmetin
Bil terahhümdür ğanîmet ülfetin

35

Gazel

Fā'îlâtün/Fā'îlâtün/Fā'îlâtün/Fā'îlün

- 1 Tâlib-i Hâk Hâk' a 'arz-ı ihtiyâc etmek gerek
Feyz-i Hâk' ı dilde dâim indirâc etmek gerek
- 2 Meslek-i fakrî kabûl etmeksizin olmaz velî
Şâh Edhem gibi terk-i taht u tâc etmek gerek
- 3 *Festekim*¹¹⁸ sırrında ğâfil olma ey tâlib şağın
İstiķâmet 'âleminde imtizâc etmek gerek
- 4 Etme pinhân 'illetiñ 'arz et tabîb-i hâzîka
Ol tabîb-hâzık bu derde bir 'ilâc etmek gerek
- 5 'İlm-i hikmet dersin isterseñ eğer **Mirâtnümâ**
Çok riyâzet üzre batnıñ pekçe ac etmek gerek

**Bu Bâb Ehl-i Târîķiñ Şer'ate Ri'âyetleriyle Kuvvet-i
Bâtınları ve Nefsiñ İfsādâtı Beyânındadır**

¹¹⁸ *Festekim*: "Sen, beraberindeki tevbe edenlerle birlikte emrolunduğın gibi **dosdoğru ol**. Aşırı getmeyin, doğrusu Allâh yaptıklarınızı görür.", Hüd 11/112.

Fā'ilātün/Fā'ilātün /Fā'ilün

1 Evvelā elzem şerī'at şöhetü
Pes anıñlandır tarīkat kuvvetü

2 Yoğ ise elde şerī'at hıl'atı
Şübhesiz yokdur tarīkat nisbetü

16^{a3} Cümleden aqdem şerī'atdır tarīk
Pes şerī'atlen tarīkatdır refīk

4 Ol terāik içredür baħr-i 'amīk
Fehm edip sırr-ı haķīkat ol daķīk

5 Gel 'azīzim eyle dāim inzivā
Nefs u şeytān etmesin tā ber-hevā

6 Bes murādullāh saña red et sivā
Ol bu demde tā 'ale'l-'arşı's-tevā¹¹⁹

7 Rağbet etme gel bu dünyā mālına
Düşme ħalkıñ pāyine pā-mālına

8 Baķma ħalkıñ ħāline a'mālına
Herkesi koy kendi özge ħāline

¹¹⁹ *'ale'l-'arşı's-tevā*: "Rahman arşa hükmetmektedir.", Tāhā 20/5.

- 9 Bir kişi senden şorar mı bir kesi
‘Ālemiñ lāzım değil terbiyesi
- 10 Bařma sen dūřmān saña nefsiñ yeter
Her fenānıñ evveli ondan beter
- 11 Herde mezmūm yollara nefsiñ gider
Halk hemān řeytān iřin būhtān eder
- 12 Sen saña nefsiñ saña senden yaşın
‘Arz edip bir fi’le sen olsañ şarın
- 13 İrtikāb etseñ anı ol dem hemīn
Bā’de taşrık eder İblīs-i la’ın
- 14 Fehm olunmaz kim bu nefsiñ hīlesi
Hīlekārlıkda şatı çok bilmesi
- 15 şanma dostlukdur bu nefsiñ cilvesi
Bir ‘aceb sille bu nefsiñ sillesi
- 16 Her fesādıñ mebdei andan zuhūr
Her řuřūruñ evveli andan mūrūr
- 17 Her gūnāhıñ menba’ı ol bā-ħuřūr
Hālleri kibr ü ğařab ‘ucb u ğurūr
- 18 İstemez girmek ebed ‘ulviyete
Dāimā māil özü süfliyete

- 16^b19 Hep cidāl etmekde haqqāniyete
Rāzı olmaz haq olan keyfiyete
- 20 Hilesi çok yok işinde bir qarār
Her işinde ‘ākıbet var bir zarar
- 21 Ol ‘aduv bedbahta ger her kim uyar
Şübhesiz andan ‘ukūbetler duyar
- 22 Naşşibend ahvālını diñle güzel
İttibā‘ sünnet ‘azīmetlen ‘amel
- 23 Terk-i bid‘at keşreti ezkar meāl
Yok ‘azīz ta‘fıl-i zıkrullāh eḳal
- 24 Kim demiş bu zātlara bir söz haṭā
İncinir ervāḥ-ı cümle enbiyā
- 25 Vāriş-i peygamberān bu evliyā
Bunları maḥbūb edinmiş Kibriyā
- 26 Bil bu zātlar kenz-i Raḥmān oldılar
Vākıfān-ı zāt-ı Yezdān oldılar
- 27 Ğavş-ı a‘zam sırr-ı Sübhān oldılar
Ka‘be-i taḥkīke derbān oldılar
- 28 Bil haḳīkatde bu zātlar pehlivān

Bil taşarrufda bu zātlar mürşidān

29 Bi'l-‘aşāle vāriş-i peygamberān

Hep haķāyık ehli bunlar ‘ārifān

30 ‘Ālem-i ğaybdan olup bunlar ḥabīr

‘Ālem-i ğayba olup bunlar vezīr

31 Muḥbir-i Mevlā bu zātlar bī-naẓīr

*Lī ma‘allāh*¹²⁰ oldılar bunlar emīr

32 Setr olup bunlar ‘azīz taḥte’l-kıbāb

Şems-i Ḥaķ bunlar cihānda māhitāb

33 Bunlara dil ver hemān kıl intisāb

Bilmeyen oldu ḥarāb ender ḥarāb

34 Seyr-i ‘anillāhda bu zātlar pādīşāh

Hem beķā billāhda meşhūdān nigāh

35 Dīd ü dānişden berī bī-iştibāh

Seyr-i fi’l-eşyāda bunlar ehl-i cāh

17^a قال سبحانه وتعالى ﴿وما ابرئ نفسي ان النفس لا ما رة بالسوء¹²¹ وقال عز وجل منهم ظالم لنفسه صدق الله العظيم¹²² قال النبي صلى الله تعالى عليه وسلم من احدث فى ديننا هذا فهو رد صدق رسول الله¹²³ وقال النبي عليه السلام الشريعة اقوالى والطريقة افعالى والحقيقة

¹²⁰ *Lī ma‘allāh*: bk. 76. Dipnot.

¹²¹ “Ben nefsimi tezkiye edemem; çünkü nefis kötülüğü emredendir.” Yûsuf 12/53.

¹²² “Onlardan nefisine zulmedenler var.” Fâtır 35/32.

¹²³ Hadis-i şerif: “ Dinimize yeni şeyler getirenler reddedilmiştir.”

37

Müeseddes-i Murabba^c

Mefāʿlün/Mefāʿlün/Mefāʿlün

- 1 Delîl oldu fenā fîllāha ehlullāh
Bilindi hikmet-i esrār-ı zātullāh
Veliyullāh olup miftāh-ı bābullāh
Açıldı perde zāhir oldu nūrullāh
Hemān maṭlūb ʿazîz envār-ı vechullāh
Ḥudā’dan ğayrı yok maḳṣūd cemālullāh
- 2 Muḥāl bulmak bu yolda ḥod-be-ḥod envār
Seni taʿmîr ede evvelce bir miʿmār
Gerek mürşid edip pes vākıfu’l-esrār
Ki terķîb eyleye dîdârına Ğaffār
Hemān maṭlūb ʿazîz envār-ı vechullāh
Ḥudā’dan ğayrı yok maḳṣūd cemālullāh
- 3 ʿUbūdiyet maḥāll-i imtiḥān dünyā
Hünerdir bunda etmek kendini kîmyā
ʿUbūdiyet için ḥalk eyledi Mevlā
Değil maṭlūb ʿazîz bu şüret-i eşyā
Hemān maṭlūb ʿazîz envār-ı vechullāh
Ḥudā’dan ğayrı yok maḳṣūd cemālullāh

¹²⁴ Hadis-i şerif: “Sözlerim şeriattır, davranışlarım yolumdur, hallerim hakikattır.”

4 Bu dünyā bir hayāldir ‘ākibet zāil
 Buña māil olur mu olsa ger ‘ākil
 Değil ‘aşk ehl-i Hāk’ dan ğayrıya sāil
 Ğaraż dīdār değıldir cennete kail
 Hemān maṭlūb ‘azīz envār-ı vechullāh
 Hūdā’dan ğayrı yok maḳṣūd cemālullāh

17^b5 Bu dünyāda ne vardır rağbete şāyān
 Baḳarsıñ ortada bir ‘arşa-i vīrān
 Gelen gitmekde var mı bir gelen insān
 Nihāyetde peşimān olsa ger suṭān
 Hemān maṭlūb ‘azīz envār-ı vechullāh
 Hūdā’dan ğayrı yok maḳṣūd cemālullāh

وقال عز وجل كل من عليها فان ويبقى وجه ربك ذي الجلال والا
 125 اكرام صدق الله العظيم

38

**Bu Bāb Bu Ān Ehlullāhıñ Keşreti Mürşidin Kılleti ve
 Münkirānıñ Cahāleti Beyānındadır**

Fa‘ilātün/Fā‘ilātün/Fā‘ilün

1 İş bu anda çünkü bildiñ yok nebī
 Mürşidān azdır velākin var velī

2 Ba‘zı kör inkārına kail deli

¹²⁵ “ Yer üzerinde bulunan her şey yok olacaktır. Yalnız Rabbinin celāl ve ikrām sahibi yüzü (zātı) baki kalacaktır.”,
 Rahmān 55/ 26-27.

Şimdi efzūndur velī min evvelī

- 3 Çok velīyullāh cihānda iş bu ān
Kahvelerde keşret içre şanma cān
- 4 Kūşe-i vaḥdetde mestūr der-cihān
Sen seni terk et zuhūr eyler hemān
- 5 İmdi vardır bir bölük ehl-i fesād
‘İlmine mağrūr olup eyler ‘inād
- 6 Hīç velīyullāha etmez i‘timād
Haşr olur cehliyle olmaz ber-murād
- 7 Der velīyullāh ki kıanda iş bu nās
‘Aql ile sūret sanıp eyler kıyās
- 8 İçlerinde az olur ‘ārif-şinās
Ol cehālet birbirinden in‘ikās
- 9 Fi‘l-i şūfiden müberrā evliyā
Haqla dāim mu‘arrā evliyā
- 10 Kıanda isterseñ hüveydā evliyā
Kāşifü’l- esrār-ı eşyā evliyā
- 11 Sende var mı gerçeden bir keşf-i rāz
Bir delīl olmağ gerekdir feth-i rāz

12 Boş yere olmaz bu söz ey ʿaqlı az
Bunları Hâk gizledi gel olma kaz

18^a13 Sen velîyullâhı fehm etmeñ muhâl
Sende lâzımdır anıñ tek bir kemâl

14 Anları mestür ediptir zü'l-Celâl
Anları bilmek muhâldir ehl-i hâl

39

Ġazel

Fâʿilâtün/Fâʿilâtün/Fâʿilâtün/Fâʿilün

- 1 Bende-i maqbûl-ı dergâh-ı Hudâ'dır evliyâ
Ârifân-ı sırr-ı zât-ı Kibriyâ'dır evliyâ
- 2 Evliyâ kimdir anı bir müddeî fehm eylesin
Tâ maqâmât-ı *ʿale'l-ʿarşı's-tevâ*¹²⁶,dır evliyâ
- 3 Evliyâ şol zât-ı ekremdir nebîler vârişi
Bâ-velâyet nâibân-ı enbiyâdır evliyâ
- 4 Evliyâdır âdem oğlu âdem'i âdemededen
Vâşıl eyler zât-ı Hâkḡ'a reh-nümâdır evliyâ
- 5 Evliyâ bir hâlde zâhir hâl bilmez bâtının
Bâtın içre Pâdişâh-ı etkîyâdır evliyâ

¹²⁶ *ale'l-ʿarşı's-tevâ*: bk. 119. Dipnot.

- 6 Zühd ile şanma velîler meşrebin şüret-perest
Zühdiden şâf u muşâffâ müntehâdır evliyâ
- 7 Evliyâlar bâbına bend oldu bu **Mirâtnümâ**
Anıñ için bendegân-ı evliyâdır evliyâ

كما وردہ فی الحدیث القدسی اولیا ئ تحت قبا بی لا یعرفہم غیرى¹²⁷

40

**Bu Bâb Mürîdânın Münkirânla İhtilâtdan ve Ekl ü
Şürbünden Perhîz Olunması Beyânındadır**

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

- 1 Olma münkirlen şağın hem-dem ebed
Şoñra bil eyler seni bir derde bend
- 2 Tırma bir yerde 'azîz tut nuşhu pend
Hem kelâm etme ta'âmın eyle red
- 3 'Aks-i hâlınden olur şıķlet şedîd
Kıabz eder hâli urur kıalbe kilid
- 4 İnķıbâzından olan var çok mürîd
Bil selâmetdir kıaçıp olmak ba'îd

18^b5 Şeyh Bahâeddîn imâmü'l-'âşıkîn

¹²⁷ Hadis-i kudsi: "Evliyâlarım benim kubbem altındadır, benden başkası bilemez onları."

Şakınıp halkdan hemîşe sâlikîn

6 Birbirinden hıfz ederdi hâlišîn
Kande kaldı münkire olmak qarîn

7 Çünkü sâlik her biri bir başka hâl
Baʿzı kere inbisât baʿzen şikâl

8 Birbirinden aḥz olur hem intikâl
Olmasın çün sâlikân tağyîr-i hâl

9 Var zarar bir dem anıñlan tırmadan
Bir cevâb etmeñ daḥi hem sormadan

10 Hem de aḥbâb ile aḥbâb olmadan
Çok olur zulmet kelâmın añmadan

11 Bu faḳîr gördüm bir ʿâşık bir zamân
Oldı bir münkirle câlis râqibân

12 Tîz hemân bir hastalık oldu ʿayân
Bir teveccühlen selâmet buldı cân

13 Olsa bir şikletle müşkil dilde derd
Sen ki ğusl et şartı ammâ mâ-ı berd

14 Gitmese pes söyle yâ Faʿâl meded
Şoñradan Kırʿân tilâvet eyle red

- 15 Var ise ʿözrüñ olur hem āb-ı germ
Der-ʿaḳab gel eyle icrā böyle hem
- 16 Defʿi güç bulmaz isen bundan da nerm
Tiz haber ver şeyhiñe sen etme şerm
- 17 Halk ılan pek eyleyince ihtilāt
ʿAlemin hāli tutar vermez şirāt
- 18 Baʿzı kere hasta eyler bī-neşāt
Baʿzı kere ḳalbde ḳalmaz inbisāt

128 ملام السلامة في الوحدة صدق رسول الله

41

Münācāt

Mefāʿlün/ Mefāʿlün/ Mefāʿlün/ Mefāʿlün

- 1 Meded ḳıl hālime her hālde giryān olmuşum yā Rab
Esir oldum bu kāfir nefse tuḡyān olmuşum yā Rab
- 19^a2 Saña rūy-ı siyāhımdan yüzüm yokdur diyem ʿafv et
ʿInāyet maḡfired senden peşimān olmuşum yā Rab
- 3 Seniñ emr-i şerīfñ üzre bir kār etmedim aşla
Bu naḳş-ı cehlile sergeşte hayvān olmuşum yā Rab

¹²⁸ Hadis-i şerif: “Selāmet birlikte olmaktır.”

- 4 Rızā-yı bābıña bend et beni bir ğayre sevķ etme
Hevā-yı nefis ile zīrā gürīzān olmuşum yā Rab
- 5 İlahī mürşidim ser çeşme-i ğavş-ı cihān haķķı
Beni bir dem baña koyma perīşān olmuşum yā Rab
- 6 Turup dergāhıña **Mirātnümā** feryād eder eyvāh
Kāpıñda turmayıp aĝlar ki nādān olmuşum yā Rab

42

Bu Bāb Dervīşānlık İddiʿasında Bulunan Aʿdā-yı

Şerʿatiñ Beyānındadır

Fāʿilātün/Fāʿilātün/Fāʿilün

- 1 Şimdi demkeş var tarīķden çok yezīd
Elde yok ğabl-ı şerʿatden baʿīd
- 2 Kendi ʿilmince olup bir müctehid
Tā enāniyetde İblīsʾden şedīd
- 3 Hiç şerʿatsiz olur mu rāh-ı dīn
Böyle mi fermān-ı Rabbüʾl-ʿālemīn
- 4 Yok mudur Kūrān hadīs kūtāh beyin
Bī-şerʿat mı tarīķ-ı vāşılīn
- 5 Bī-başarlıķdan zuhūr eyler bu söz
İktizā etmezdi toĝrı görse göz

- 6 Hâk için şâfî muşaffâ olsa öz
Ahsen-i şüretde seyr eylerdi göz
- 7 Cezbedir nefsanî dilde zevkine
‘Aşk deyip mübtil gönülde şevkine
- 8 Sevķ edip Şeytân ki bilmez meşkına
Aldanıp İblis’iñ ol teşvîkine
- 9 Hiç olur mu ehl-i ‘aşķda terk-i farz
Oldur ‘aşıķ sünneti eylerse farz
- 10 Ehl-i ‘aşķ oldur ki şâfi bî-ğaraż
‘Aşk değıl muılaķ budur cehl ü maraż
- 11 Yok ri‘āyet sünnete farza ebed
Yok ‘amel bir mezhebe Allāh meded
- 19^b12 Boynuna Şeytân urup muhkem kemend
Kendine sorsañ ıarık-i Nakşibend
- 13 Var ıarık-i Nakşibendiyim diyen
Nakşî olmaz boş bu da‘vā eyleyen
- 14 Ey bu Nakşî iddi‘āsın eyleyen
Nakşibend olmaz şerī‘at bilmeyen
- 15 Başķa mı bāb-ı şerī‘atden ıarık

Gayrı mı sır-ı hâkîkatden tarîk

16 Ayrılır mı hîç şerî'atden tarîk

Bil şerî'attir aşâletden tarîk

17 Oldı mîrâs-ı peder bir hânikâh

Var pîrinç bir kaç ğuruş ihsân-ı şâh

18 Almasın şehriyemi çün pâdişâh

Gösterip bir hırka tâc halka külâh

19 Bâ huşûş yok zîkr-i cehrî Nakşda

Bir şahîh yed yok icâzet kendide

20 Zîkr-i cehr ile dönüp ol tekyede

Cem' olur 'avret ricâl ol seyrede

43

Gazel

Fa'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

1 Böyledir 'aşk ehli bil her hâlde dünyâdan geçer

İstemez bâb-ı rızâdan gayrı eşyâdan geçer

2 Bî-ta'allukdur Hudâ'dan başka bilmez 'âşıkân

Garğ olur envâr-ı 'aşka zevk-i 'uqbâdan geçer

3 Râh-ı 'aşk içre bugün Mecnûn olan 'âşık yarın

Vāşıl-ı Mevlā olur bî-şübhe Leylā'dan geçer

- 4 Söyleme terk-i melāmet etmeyiz biz zāhidā
Şanma böyle mest olan  alemd e sevdādan ge er
- 5 Zāhidi n aldanma nız tesb hini n peyrevine
Vermese Ha  rızk ı bir g n l  der ill dan ge er
- 6 Kim yanarsa  teş-i  aş   re ger **Mir tn m **
  bhesiz  almaz g   lde havf-ı n r ndan ge er

44

**Bu B b Meş y lı   ddi asında Bulunan S rh-serleri n
Reviş tı Bey nındadır**

20^a

F  il t n/F  il t n/F  il n

- 1 Var mu allidlikde şey -i k zib n
Yok edeb  ilm-i tar kat m flis n
- 2  ddi   eyler ben oldum m rşid n
Fehm eder c s s  ılub ehli o  n
- 3 Bir b l k ehl-i d l let var bu  n
M rşid nlık  ddi asında hem n
- 4 Yok edeb sırr-ı tar katden niş n
  bhesiz m lh d ş   vet ehl-i c n

- 5 Ba'zı var mey nūş edip esrār atar
Der bize mevrūs olup pīrden bu kār
- 6 Aşlı yok hāşā bu ma'lūm āşikār
Pīrine bühtān eder ol hīlekār
- 7 Medh edip Kur'ān'da Allāh dervīşi
Hīç kabūl eyler mi kār-ı fāhişi
- 8 'Aşķ deyip meyden olan ol āteşi
Hāķ diye da'vā kılr müfsid işi
- 9 Bil değıl bunlar müeddeb şayķulu
Ola bunlarlan cehennem toptolu
- 10 Görmemiş mikrāz bıyıklar rāfizu
Tā muħarremde olurlar ķayģulu
- 11 Baķma cānım bunlarıñ bir hāline
Sen şaķın aldanma ķīl u ķāline
- 12 Hīç muħabbet yok Resūl'ün āline
Seb ederler āline aşķābına
- 13 Çün dedim bir bir velīler hālini
Eyledim ta'rīf güzel aħvālini
- 14 Tūtma gel sen bunlarıñ aķvālini
Bildirir ğilm-i şer'at hālini

45

Gazel

Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilün

- 1 Tutmadiñ müfsid tarīk-i Hakk'ı ʿisyān eylediñ
Bil haṭā kıldıñ bu sözde sāde nokşān eylediñ
- 2 Kıl u kāl etmeñ nedir nā-hāk yere aşhāb için
Bī-edeb sözler dizip aşhāba bühtān eylediñ
- 20^b3 Ehl-i sünnet iddiʿāsın etme ey kāzib ebed
Bir ʿacem ḥāin kelāmın elde bürhān eylediñ
- 4 Var mı bir maḳbūle şāyān elde mażbūt bir sened
Bī-sened ey meddeʿī daʿvā-yı Şeytān eylediñ
- 5 Bir hadīs āyet mi vardır bunda bilmem bir delīl
Bir iki mevzūʿ kelāmı ḥalkā ʿilān eylediñ
- 6 İctihād bābında aşhābıñ biri-çün yok ḥaṭā
Müctehid ʿilmin muḳallid sen mi mīzān eylediñ
- 7 Böyle sū-i iʿtikādla ḥaşr olursuñ ʿākıbet
Şübhesiz āḥir mekānıñ bil ki nīrān eylediñ
- 8 Hādım-i bāb-ı şerīʿatdır terāik ehli bil
Sen bu yolda kendiñi maṭrūd-ı pīrān eylediñ

- 9 Cümleten aşk ehli baş koydu imāmeyn aşkına
Sen seni şanma muhibb-i şāh-ı merdān eylediñ
- 10 Öyle bend ol kim velīler bābına **Mirātnümā**
Çünkü haqqı bātılı sen anda evzān eylediñ

46

Bu Bāb Sālikānı Ḳanāʿate Terğīble Çār-yār-ı

Rıdvānullāhu'l-Melikü'l-Mennānıñ Fazīletleri

Beyānındadır

Fāʿilātün/Fāʿilātün/Fāʿilün

- 1 İhtiyār eyle ḳanāʿat gūşesin
Zikr ile şayḳalla dil āyīnesin
- 2 Terk edip gel ʿālemiñ endīşesin
Eyleme vīrān göñül gencinesin
- 3 Bilmese insān ger insāniyeti
Hiç bilir mi toğrı vaḥdāniyeti
- 4 Bil değıl şūretde insān heyeti
Giyinir meşrebde ḥayvāniyeti
- 5 Farḳ nedir insānla ḥayvāniyetiñ
Zikr olup tefrīḳ-i insāniyetiñ

- 6 Bilnese fermān-ı vaḥdānīyetiñ
Farķı yok insānla ḥayvānīyetiñ
- 7 Çün beyān oldı nice esrār ‘azīz
Hep ‘ubūdiyet murād ezķār ‘azīz
- 8 Gel hemān ol bende-i Settār ‘azīz
Zāt-ı Ḥaķ’ dan yok ğanī Cebbār ‘azīz
- 21^{a9} Sen ‘ubūdiyetde noķşān eyleme
Sa‘yedip taķdıre bühtān eyleme
- 10 Var irāde elde ‘iṣyān eyleme
Kendiñi menfūr-ı Yezdān eyleme
- 11 Enbiyādan soñra bil efḍal velī
Şāh-ı Şıddīk u ‘Ömer ‘Osmān ‘Alī¹²⁹
- 12 Gelmedi bunlardan ekmel bir velī
Şoñrası bunlar olup hem evveli
- 13 Bil ki sen bunlar nebīler cānıdır
Tā ki bil bunlar velīler ḥānıdır
- 14 Cümlesi derd ehliniñ dermānıdır
Cümlesi ‘ilm-i ledün ‘irfānıdır
- 15 Her birinde var nice esrār-ı Ḥaķ

¹²⁹ ‘Osmān ‘Alī: ‘Osmān u ‘Alī şeklinde.

Her birinde var nice envār-ı Hâk

16 Bunları medh eyledi muhtâr-ı Hâk

Bunları maqbûl edip Settâr-ı Hâk

17 Yok ‘azîz bunlardan a‘zam evliyâ

Oldı bunlar cân u cism-i enbiyâ

18 Oldı bunlar sırr-ı zât-ı Kibriyâ

Oldı bunlar şâfiyân-ı etkîyâ

قال عز وجل واذكر ربك اذا نسيت¹³⁰ صدق الله العظيم وقال عليه
السلام اعظم الناس درجة عند الله الذاكرون افضل ولى ابوبكر الصديق
وبعده عمر الفارقون وعثمان ذوالنورين وعلى كرم الله وجهه رضوان الله
تعالى عليهم اجمعين¹³¹ وقال عليه السلام والله ما طلعت شمس ولا
غربت بعدا لنبيين والمرسلين على رجل افضل من ابى بكر¹³² وقال
عليه السلام ما ينبغي تقوم فيهم ابوبكر ان يتقدم عليهم غيره وقال عليه
السلام¹³³ اليوم تسد كل فرجة الا فرجة ابى بكر صدق رسول الله¹³⁴

47

21^b

Münâcât

Fâ‘ilâtün/Fâ‘ilâtün/Fâ‘ilâtün/Fâ‘ilün

1 Yâ ilâhî bâb-ı luţfuñdan ‘inâyet gözlerim

İltifât-ı ma‘nevî luţf et beşâret gözlerim

¹³⁰ “Unuttuğun zaman Rabbini zikret.” Kehf 18/24.

¹³¹ Hadis-i şerif: “Allâh’ın yanında derecesi en fazla olanlar zikir sahipleridir. Velilerin en faziletlisi Ebubekir Sıddık, ondan sonra Ömer Faruk, ondan sonra Osman-ı Zi’n-nureyn, ondan sonra Ali kerremellâhu’dur.”

¹³² Hadis-i şerif: “Allâh’a yemin olsun ki peygamber ve resullerinden sonra Ebubekir’den daha efdaline güneş doğup batmamıştır.”

¹³³ Hadis-i şerif: “Ebubekir varken kimse Ebubekir’in önüne geçmeye layık değildir.”

¹³⁴ Hadis-i şerif: “Kıyamet günü Ebubekir’den başka herkese hesap sorulur.”

- 2 Gözlerim gözler ‘azîz dergâh-ı bâbîñ lütfunu
Bunca müddetdir kabûl-ı isticâbet gözlerim
- 3 Baħr-ı lütfuñ bî-nihâyet bende bî-ħad ihtiyâc
Sâilim ihsân buyur ver her ne ħâcet gözlerim
- 4 Bir mu‘accez Kıtmîr’im bâbında yok benden kilâb
Bir za‘îf kelbim kapında istikâmet gözlerim
- 5 Seyyid ü şâh-ı imâm-ı enbiyâ ħaċķı Ĥudâ
Kıl revâ her ħâcetim bâb-ı icâbet gözlerim
- 6 Çâr-yâr u hem şehîdân-ı imâmeyn ‘aşķına
Mazhar-ı feyz-i tarîkatde temâmet gözlerim
- 7 Ėavş-ı a‘zam mürşidim ol şâh-ı ‘İşmet ħaċķı-çün
Cümle pîrân ħaċķı-çün terfî-i ħâlât gözlerim
- 8 ‘Arz-ı ħâl etdi saña **Mirâtnümâ** yâ Rab meded
Kalmışım tîh-i dâlâletde hidâyet gözlerim

48

**Bu Bâb Râbîta Ekmele Şart Olup Nâķışâna Câiz
Olmadıķı ve Münkirâna Sened Beyânındadır**

Fâ‘ilâtün/Fâ‘ilâtün/Fâ‘ilün

- 1 Râbîta lâzım gerekdir ekmele

Nākışa olmaz velev ki kāmile

2 Ekmele ruḥṣat olur yok echele
Tā fenāfillāha mālīk kemele

3 Sālīke İblīs diler vermek ḥuṭūr
Nākışān şeklinde hem eyler zuhūr

4 Sālīki ol anda eyler bī-ḥuṣūr
Mübtedī bilmez nedendir bu fütūr

5 Ger fenā fillāh ise şeyḥiñ yakīn
Rābıṭa eyle āña sen ol emīn

6 Ol mübārek şūrete girmez laṭīn
Girmek isterse yanar ol dem hemīn

49¹³⁵

Beyt

Fāʿilātün/Fāʿilātün/Fāʿilātün/Fāʿilün

Bend-i āhenlen murābıṭ ol velīler bābına
Ḳurb-ı Ḥaḳḳ’a rükn-i aʿzamdır ʿazīzim rābıṭa

22^{a7} Bende var ḥāzır senin-çün bir suāl
Dāimā göñlüñde büt emlāk ü māl

¹³⁵ Bu beyt 48 nolu şiirin içinde kırmızı mürekkeple yazılmış müstakil bir beyttir.

- 8 Ger Hudā'dan ğayrıda bir iştiğāl
Rābıta olmaz mı māl evlād u ʿıyāl
- 9 Bir delīlīñ olsa zāhirde refīk
Ayrı andan bir yere tutsañ tarīk
- 10 Sen ğarīb kaldıñ o dem şahrā ʿamīk
Olmadı hāşıl murādıñ ol daķık
- 11 Şeyh-i Şüyüh ʿĀrif-i ʿAvārif nām kitāb¹³⁶
Anda naķl etdi kelām-ı müsteṭāb
- 12 Şeyh ʿAbdü'l-kārī'den her ḫiṭāb¹³⁷
Rābıta elzem buyurdi el-cevāb
- 13 Sūre-i Yūsuf'da Burhān tefsīri
Baş edipdir ḫaķāyık-ı enveri
- 14 Söyledi zikriñ eñ aʿzam serveri
Rābıtadır bildiren ol perveri
- 15 Hem Şihāb İbn-i Hacer şerḫ-i kitāb
Baķ teşehhüdde beyān etdiği bāb
- 16 Rābıta ḫaķķında oldı hep cevāb
Küll mufaşşal oldı anda etme ḫvāb
- 17 Şeyh Ğazālī imām-ı kām-yāb

¹³⁶ Mısra bu haliyle vezin bakımından kusurludur.

¹³⁷ Mısra bu haliyle vezin bakımından kusurludur.

Vardır *İhyāü'l-'Ulūm* adlı kitāb

18 Oldı biḥāş hem teşehhüdde cevāb

Rābıta bahşinde mefhūm-ı ḥıṭāb

19 İbn-i 'Abbās'dan rivāyet ol sürūr

Baḳtı ol mirāta ḳarşı bī-ḳuşūr

20 Görmedi kendi cemālin bī-ḥuṭūr

Serveri ol kâināt etdi zuhūr

21 Şeyḥ Şi'rānī vü Cüneyd ser ṭāife

Çoḳ ma'ārifde beyān-ı 'ārife

22 Var taşavvufda ḥaḳāyık ma'rife

Eyledi tafşıl ne hācet ta'rife

23 Etme zāhid rābıta ḥaḳḳında ḳāl

Şeyḥ-i ekmel reh-nümā-yı zü'l-Celāl

22^b24

Rābıta olmazsa dāim iştiḡāl

Bulmaz ol sālİK cemāl-i bā-kemāl

25 Hep taşavvuflarda biñ yıldan beri

Rābıta bahşinde pek çoḳ söz ṭolu

26 Var ḥadīs āyetle sābit gel oku

Boş yere da'vā ne lāzım ṭur giru

- 27 H'āce-i Ahrār ma'rūf-ı evliyā
Sūre-i Yūsuf'da tefsīr etdi tā
- 28 Rābıta olmazsa gitmez māsivā
Şeyh ilen hāşıl cenāb-ı Kibriyā
- 29 Şeyh Şuyūtī eyledi keşf-i kelām
Gör ne söyler bunda ol zāt-ı kirām
- 30 Hem taḥiyyātda Resūl'e ol selām
Şübhesiz bil rābıta maḫşad merām
- 31 Moñla Cāmī eyledi pek hoş beyān
Bil ki ol 'allāme-i aşr-ı cihān
- 32 Şeyhine merbūṭ olursa sālīkān
Feyz-i Haḫ dāim anıñlandır hemān

قال سبحانه وتعالى ﷺ فادخلني في عبادي وادخلي جنتي¹³⁸ وقال عز
وجل يا ايها الذين امنوا اتقوا الله وكونوا مع الصادقين¹³⁹ وقال الله
تعالى وابتغوا اليه الوسيلة¹⁴⁰ كما ورد في الحديث القدسي اذا كان الغالب
عبدى الا اشتغال بى جعلت همه ولدته في ذكرى عتقنى وعتقته ورفعت
الحجاب فيما بينى وبينه ولا يسهوا ان سها الناس اولئك كلامهم كلام
الانبياء اولئك الا بطل حقا اولئك الذين اذا اردت باهل الارض عقوبة او
عذابا اذكروهم فصرفته عنهم قال رسول الله صلى الله تعالى عليه

¹³⁸ “İyi kullarım arasına gir, cennetime gir.”, Fecr 89/29-30.

¹³⁹ “Ey iman edenler! Allāh'a karşı gelmekten sakının ve doğrularla beraber olun.”, Tevbe 9/119.

¹⁴⁰ “ Ey iman edenler! Allāh'a karşı gelmekten sakının, ona yaklaşmaya vesile arayın ve onun yolunda cihad edin ki kurtuluşa eresiniz.”, Māide 5/35.

وسلم¹⁴¹ من رانى فقد راي الحق صدق رسول الله¹⁴²

50

Gazel

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

- 23^{a1} Bir muḳaddes ḥāne-i feyz-i Ḥudā'dır ḳalb-i şeyḥ
Maḥzen-i esrār-ı zāt-ı Kibriyā'dır ḳalb-i şeyḥ
- 2 Bir tehī vīrāne şanma sen anı zāhid şakın
Bir mükemmel ḥānikāh-ı Muştafā'dır ḳalb-i şeyḥ
- 3 Mekteb-i vaḥdetde gel 'ilm-i ledün dersinden al
Her ma'ārifde mu'allim āşinādır ḳalb-i şeyḥ
- 4 Kendi taşvīriñdir ol āyīnede seyr etdiğīñ
Öyle mirāt-ı mücellā pür ziyādır ḳalb-i şeyḥ
- 5 Bilmiş ol **Mirātnümā**'yı Hāḳ için bir toğrı söz
Tālibān-ı Hāḳḳ'a ancak muḳtezādır ḳalb-i şeyḥ

51

**Bu Bāb Mürīdānı Viḳāye ve Meşāyihāna Naşihat ve
Nākışānıñ Terbiyetleri Beyānındadır**

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

¹⁴¹ Hadis-i şerif: “ Kulum benimle iştiğal ettiğī müddetçe zikrimle lezzet duyar. Bana bağı ben de ona bağılıyım. Aramızdaki perdeyi kaldırırım. İnsanlar unuttuğū zaman o unutmaz. Onların sözleri enbiya sözüdür. Onlar gerçek kahramanlardır. Yeryüzü ehline bir azap veya ceza vermek istediğim zaman onları uyarır ve vazgeçiririm.

¹⁴² Hadis-i şerif: "Beni rüyada gören hak olarak görmüştür."

- 1 Olsa bir muhlis mürîd dâhil saña
Verme bir yüzden şakın hâil aña
- 2 Bir hediye istese vermek saña
Yok izin meczûb ise döndür aña
- 3 Var ‘azîz ‘âşık mürîdân şimdide
Cân verir koymaz irâdet kendide
- 4 İstemez almak maķâm-ı cezbede
Bir muķâbil al olursa sende de
- 5 Bir mürîd teslîm olursa aç ya tok
Bil haķîkatde anıñ bir mâlı yok
- 6 Gerçi böyle oldu âdâb-ı tarîķ
Sen şakın vaķt-i fesâddır fitne çok
- 7 Var hediye almanıñ çok haşleti
Vermek almaķdır eñ a‘zam sünneti
- 8 Ba‘zen icrâ eylemek bu hâleti
Giderir muṭlak ‘azîz farżiyeti
- 9 Āsitānda oldu bir dervîş ķadun
Pek ķatı muḥlise ģāyet bir ḥatun
- 10 Şeyḥe altun verdi bir ev al satun

Şoñra da'vā etdi biñ altun hatun

- 23^b11 Bī-ğaraž olmağdır evvel şeyh kişi
Ekl ü şürb etmek değıl her āteşi
- 12 Kendüye olsa muvāfık dervīši
Ol zamān sünnetdir icrā bu işi
- 13 Bil mürīdullāh emānetdir saña
Sen ğažab etme 'ināyet kıl aña
- 14 Bir muhālif iş ederse ger saña
Et naşīhat kıl terahhüm sen aña
- 15 Hasbeten lillāh teveccüh et yakīn
Cehd edip himmetle Hakk'a kıl qarīn
- 16 Bī-ğaraž lillāh anıñ-çün ol hemīn
Var 'azīz düşmān şakın İblīs la'īn
- 17 Yok ise bātında sende feyz ü nūr
Ver mürīdāna haber tizrek tıyur
- 18 Gönderip bir kāmile_olasıñ sürür
Gel gözüm inşāf edip ruḥşat buyur
- 19 Ba'zı şeyh vardır bilir yok himmeti
Ruḥşat etmez kim mürīdlen şöhreti

- 20 Görmemiş seyrü sülûk yok kuvveti
Hep mürîd berzağda bulmaz vuşlatı
- 21 Bulmamış himmet ki ol himmet ede
Görmemiş irşād ki ol irşād ede
- 22 Kaldı berzağda özü bilmez nide
Yokdur inşāf kim saña ruḥşat ede
- 23 Ba‘zı şeyḥ maḥbûs maḳām-ı cezbede
Kaldı ol taḥte’l-ḥicāb ol perdede
- 24 Ol enāniyet olupdur kendide
Yok şandır kāmīl özü bir yerde de
- 25 Zann eder ‘aqlınca kāmīl kendisi
Görse bir kāmīl şandır ol bendesi
- 26 Hep mürîd meczûb olup yok bilmesi
Kendini giydi mürîdiñ cümlesi

52

**Bu Bāb Bu Ān Mürşidin Kıllet ü Zā‘fiyeti ve
Müteḳaddiminde Olan İnsanın Şıdkıyeti Beyânındadır**

Mefā‘lün/ Mefā‘lün/ Mefā‘lün/ Mefā‘lün

- 24^{a1} Kānı ehl-i ḥaḳīḳat erleri āgāh-ı Sübhānī
Velī ender cihānda mürşidān terbiye insānı

- 2 Saña her gördüğün dervîş olup ızhâr-ı hâl eyler
Henüz bîçâre sâlik olmamış var kendi noķşânı
- 3 Şerî'atle tarîkatden naşihatler eder halka
Şanır ilhâm-ı Rabbânî o teşvîkât-i nefsanî
- 4 Bu ân vaķt-i fesâd gâyet kemâl tahsîli 'usretde
Mülevves eyledi halkı bu dünyâ naķş-ı elvânı
- 5 Kânı şimdi sülûk ehli Hudâ'ya bî-garaż 'âşık
Kânı kesb-i merâtibler kânı ezvâķ-ı rûhânî
- 6 Eger 'İsâ gerek Mehdî zuhûr eyler yakîn elbet
Bütün millet eder inkâr diyerler kim bu zulmânî
- 7 Demem yok tâlib-i Hâķ şimdi var 'âlemde pek ez'af
Be-cüzî imtihân etseñ olur Hâķ'dan peşimânî
- 8 Kânı evvelki 'âşıklar kânı 'aķl-ı me'âd ehli
Kânı tahsîl eden feyz-i Hudâ'yı 'ilm ü 'îrfânı
- 9 Beter yevmü'l-beter günden güne artmaķda zulmetler
Tezâyüd etmede tûl-i emel 'âlemde Şeytânî
- 10 Bulur birden kemâlât-ı Hudâ sâlik olan Hâķķ'a
Bulur bir ân nihâyetde kemâl-i sırr-ı Sübhânî
- 11 'Azîz var mürşid-i kâmil cihânda tâlibân a'mâ

Yanında olsa fehm etmez gezer Bağdād u Īrān'ı

- 12 Demeñ azdır velī erbāb-ı irşād evvele nisbet
Eğer hiç olmasa ihlāk eder Hāk mülk-i vīrānı
- 13 Velī var kalb-i tāhirler Hūdā'nıñ zıkr ü fikrinde
Değil irşāda kâbil görmemiş mirāt-ı Yezdānı
- 14 Bu an pek çok meşâyıhlık eden ancak ğaraż dünyā
Döner altın için halka eder icrā-yı erkānı
- 15 Kānı nādir sülūk ehli kani ʿuṣṣāk-ı Yezdānī
Kānı ʿilm-i buṭūn ehli kani hālāt-i vicdānī
- 16 Kānı hürmet şerʿatde kani ğayret tarīkatde
Kānı insān-ı kāmiller kani pīrān-ı nūrānī
- 17 Kānı feyz-i muḥabbetler kani evvelki ğayretler
Kānı keşretde vaḥdetler kani esrār-ı raḥmānī
- 24^b18 Kānı ḥaqqānī şoḥbetler kani taḥsīl-i himmetler
Kānı perhīz-i şehvetler kani ihlāk-i nefsanī
- 19 Kānı ʿilm-i ḥaqqāyıklar kani sırr-ı deḳāyıklar
Kānı ekmel ḥalāyıklar kani ḥālet-i rūḥānī
- 20 Kānı dehşetli şüretler kani ḥikmetli sīretler
Kānı ezvāk-ı ḥalvetler kani insān-ı nūrānī

- 25 Ḳanı mürşide rağbetler ḳanı ḥalvetde zaḥmetler
 Ḳanı tahsīl-i ḥikmetler ḳanı cāsūs-ı pīrānī
- 26 Ḳanı ʿāşık ḥalāyıklar ḳanı Allāh'a lāyıklar

ve Meşâyih-i Resmîyenîñ Ağrâzı ve Cehli
Beyânındadır

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

1 Nakşibendîler sülûk indirse yâr
Keşf olur nûr-ı velâyet âşikâr

2 Bunlara hâşdır bu faẓl-ı Kirdigâr
Bunlarıñ ğayrîde yok bu iktidâr

3 Eyler istiḥlâş sivâdan ḳalb-i cân
Nefse istiḥvâz eder tîzrek hemân

4 İncilâ eyler göñül şehrîn o ân
Muṭṭalî' eyler Ḥudâ'ya bî-gümân

25^a5 Nakşibendîniñ bidâyet ḥâlleri
Sâiriñ oldu nihâyet ḥâlleri

6 Nakşîniñ eñ mübtedî dervîşleri
Sâiriñ olmaz kıyâs ekmeleri

7 Rabṭ-ı ḳalb etse eğer muḥliş mürîd
Bir teveccühde olur ḳalbi cedîd

8 Bâ-edeb terḳîb eder Ḥaḳḳ'a şenîd
Tîz hemân maḳşûduna eyler resîd

- 9 Çün bu ān bildiñ ‘azīz yevmü’l-beter
Hak diyen birden hemān itmām eder
- 10 Hālişāne sen gönül tut bī-keder
Gel olur eshel sülūkuñ mu‘teber
- 11 Hālidī ekmelleridir dest-gīr
Bunlara lāyık meşīhat bī-naẓīr
- 12 Bir mūrīd olsa eğer cāndan pezīr
Bil ‘azīz taḥkīk olur Hak’dan ḥabīr
- 13 Var meşīhatda muḳallid şimdi nās
Hırka tāt dūnyā için uyḳun libās
- 14 Bulmadı bir şeyḥ-i ekmel Hak-şinās
Şeyḥ kıyās eyler özün gönlünde pās
- 15 Hālidīler ‘ilm-i üstād-ı ledün
Cümlesi erbāb-ı istiḥkāk bütün
- 16 Anlara teslīm olup ṭur büsbütün
Sa‘y edip bu ‘ilme sen taḥsīl bugün
- 17 Hālidīlerde saña çok mürşidān
Sen bakıp nokşānıñı ‘arz et hemān
- 18 İddi‘ā etme gönül tut tercümān
Tā seni eyler bir ānda bī-nişān

- 19 Müdde'iniñ boş bu nā-ḥaḳ sözleri
Pür ğaraḫ bī-ma'rifetdir özleri
- 20 Ḥazret-i Ḥālid için bu sözleri
Bu sebeb kör ḳaldı bāṭın gözleri
- 21 Her velī beñzer mi yā hū Ḥālid'e
Hiç ḳıyās olmaz o zāt her zāhide
- 25^b22 'Ayn-ı raḥmet oldu āḫir fāide
Böyle ni'met olmadı her 'ābide
- 23 Şeyḫ Ḥālid beñzemez her ekmele
Böyle üstād geldi pek az 'āleme
- 24 Olmadı fevḳinde irşād ādeme
Yok anıñ mişlinde nāil ekreme
- 25 Ḥālid āḫirde müceddid oldu bil
Tā o yüzden zāhir oldu feyḫ-i nīl
- 26 Geldi az Ḥālid gibi üstād vekīl
Pek 'azīm bir raḥmet oldu ol cemīl

54

Ġazel

Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilün

- 1 Her belâ vü ibtilâya şâbirândır ‘âşıkân
Kurb-ı envâr-ı Hudâ’ya vâşilândır ‘âşıkân
- 2 ‘Âşıkân bir ‘âşıkândır halk añı Mecnûn şanır
‘Aql u idrâkde mükemmel ‘âkilândır ‘âşıkân
- 3 Zikr ü fikri zât-ı Hak bulmuş huzûr-ı dâimî
Mazhar-ı sırr-ı müsemma kâmilândır ‘âşıkân
- 4 Ragbet etmez mâl u mülk ü‘izz ü câh u devlete
Şükr eder Allâh’a dâim şâkirândır ‘âşıkân
- 5 Sâlik-i billâh gerek ‘âşık olan **Mirâtnümâ**
Bâb-ı ‘izzetde muqayyed ‘âşıkândır ‘âşıkân

55

Bu Bâb Kerâmet ve Keşfe İtibâr Olunmaması

Beyânındadır

Fâ‘ilâtün/Fâ‘ilâtün/Fâ‘ilün

- 1 Sende olsa bâtinen bir ‘izz ü câh
Bir kemâl yahud eger ‘aşk-ı ilah
- 2 Şaňma senden oldu ol ihsân-ı şâh
Bir gedâsıñ sen hemân ol Pâdişâh
- 3 Çok velîler bilmedi bu imtiyhân

Şandılar bu ʿaşk u şevk dāim hemān

4 Bir enāniyetle buldı biñ ziyān
Kalmadı gitdi velāyet ol zamān

5 Bir ʿazīm ihsān ederse ol penāh
Etme gel varlık ḥaṭā ʿiṣyān günāh

26^a6 Yol bulur İblīs eder bil sedd-i rāh
Bil özüñ ʿabd-i zelīl rūy-ı siyāh

7 Sen ḥaḳīkatden dilerseñ bir sebak
İtibār olmaz kerāmet keşfe bak

8 Ger zuhūr etse saña bir sırr-ı Ḥaḳ
Ol değıl maṭlūb u maḳşūd zāt-ı Ḥaḳ

9 Var velī kāmīl bu ān ḥāl şāhibi
Keşfe rağbet yok şerīʿat nāibi

10 Keşf eder bir anda şark u mağribi
Yine setr etmekde ḥāl-i gāibi

11 Olsa bir keşf-i şahīḥ sende ʿayān
İstemez ḥalka anı etmek beyān

12 Gizlemek farz söylemekde var ziyān
Çok küşūfātın zuhūr etdi yalan

Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilün

- 1 Nev-heves bî-çāre ṯalib dervīṣān oldum şanır
İlm-i esrār-ı ṯarīķde ʿarīfān oldum şanır
- 2 Baħr-ı ʿummān zann eder gördükde feyzîñ katresin
Tā nihāyet feyzine ben vāşılān oldum şanır
- 3 Bir iki kez şoħbet-i pīrānı mengūş eyleyip
Ĥidmet-i pīrāna mazħar kāmīlān oldum şanır
- 4 Cezbe-i aķdemle itmām oldu zann eyler sülūk
Rütbe-i bātınla fevķ-i āsumān oldum şanır
- 5 Varṭa-i nefsi geķip maķbūl-ı dergāh olmadan
Nefse istiħvāz olup Ĥaķ'da nihān oldum şanır
- 6 İbtīlā-yı nefse dūķār olduĖundan bî-ħaber
İhtimām oldu sülūküm imtiħan oldum şanır
- 7 Māşivāyı terk edip dilden Ėubārı silmeden
Bir muşaffā ķalb-i ṯāhir şāfiyān oldum şanır
- 8 Nev-civān-veş ķahramānlık iddiʿāsın ʿarz eder
Ĥuvvet-i bāzūda Rüstem Pehlivān oldum şanır

- 9 Olsa elfāz-ı ‘ibāretten eğer dānālığı
‘Ālem içre bir müdebbir muḥbirān oldum şanır

- 26^b10 Hırka ger bir t̄ac ile olmaz velī **Mirātnümā**
Çok kişi şūretde böyle mürşidān oldum şanır

57

**Bu Bāb Amasya’da Şeyḫ ü Dervīşānıñ Sürḫ-
serlikleriyle Fesādātı Beyānındadır**

Fā‘ilātün/Fā‘ilātün/Fā‘ilün

- 1 Var fesād gāyet katı bu beldede
Sürḫ-serlik böyle yok bir yerde de
- 2 Ta‘n eder görse seni seccādede
Cümleten düşmāndır ehl-i mescide
- 3 Var şalāt ehli içinde bī-edeb
İbn-i Süfyān’a eder la‘net çü kelb
- 4 Tā muḥarremde tutup mātem beheb
Ehl-i sünnetlen mu‘ārız rüz u şeb
- 5 Ba‘zı nākışdan bu ifsādāt yakīn
Eyledi bu beldeyi berbād hemīn
- 6 Hep bu ḫāl üzre mürīd-i ṭālībīn
İrşedullāhi ‘aleyhim ecma‘īn

- 7 Var bu ān müfsid ḥased ehl-i fesād
Za‘fiyetden setr olupdur izdihād
- 8 Yok muṣāḥib ehl-i Ḥaḳḳ’a i‘timād
Hep yemek içmek cidāl dūnyā murād
- 9 Üstüne farzdır umūr-ı ḥānesi
Biñ yalan çarşu pazar sermāyesi
- 10 Bir ta‘ayyüş bulsa ger beytiyesi
Ol zamān dervīş olur bu hīlesi
- 11 Rāzı olmazsa kişi faḳriyete
Vāşıl olmaz muṭlaḳa faḥriyete
- 12 Bil nedir lāzım gözüüm ‘abdiyete
Teslīm olmak ṭogrı vahdāniyete

قال سبحانه وتعالى ﷺ من كان في هذه اعمى فهو في الآخرة اعمى صدق
الله العظيم¹⁴³ قال النبي عليه السلام الدنيا جيفة وطا لبوها كلاب¹⁴⁴ وقال
النبي عليه السلام طوبى للغر با صدق رسول الله¹⁴⁵ واهل الذ كر غريب
في هذه الزمان الفساد¹⁴⁶ وقال النبي عليه السلام الفقر فخرى صدق
رسول الله¹⁴⁷

¹⁴³ “Kim bu dünyada körlük ettiyse ahirette de kördür.”, İsrā 17/72.

¹⁴⁴ Hadis-i şerif: “Dünya leş gibidir, ona ancak köpekler talip olur.”

¹⁴⁵ Hadis-i şerif: “Gariblere müjdeler olsun.”

¹⁴⁶ Hadis-i şerif: “Bu fesad zamanında zikir ehli gariptirler.”

¹⁴⁷ Hadis-i şerif: “Fakirlik gururumdur.”

Mefāʿilün/ Mefāʿilün/ Mefāʿilün/ Mefāʿilün

- 1 Gel ey münkir uyup ol kendiñe dost etme Şeytân'ı
Derünuñ cîfesin taṭhîr edip fehm eyle Sübhân'ı
- 2 Göñül bir ʿarş-ı aʿzamdır buyurdu ḥaḳ Resûlullâh
Şikest etmek ḥaṭâdandır yıḳarsıñ beyt-i Raḥmân'ı
- 3 Hurûfât-ı kelâmullâh edeb ʿilmin beyânında
Saña farz-ı Hudâ'dır bil suâl et mağz-ı Furḳân'ı
- 4 Varıp bir mürşide teslîm olup tut dâmenin muḥkem
Saña ol bildire fermân-ı Ḥaḳḳ'ı nûr-ı Yezdân'ı
- 5 Nazar etdikde **Mirât**'a görür taşvîrini münkir
Şanır Mecnûn gibi dîvâne fehm etmez Süleymân'ı

59

**Bu Bâb Tarîkat-ı ʿAliye Mağz-ı Şerʿat Oldığı ve
Mücâhedeye Tergîb ve Çayıñ Nefʿi Beyânındadır**

Fāʿilâtün/Fāʿilâtün/Fāʿilün

- 1 Bu tarîkat Ḥaḳ için bir ṭoğrı yol
Hem olup mağz-ı şerʿat bâ-uşûl
- 2 Bil şerʿatden ki ğayrı olsa yol
Râh-ı Şeytân'dır buyurdu ḥaḳ Resûl

- 3 İnzivā ile hemīşe tūt sıyām
Muʿtekif ol etme boş yerde kelām
- 4 İctihād et nefsiñe aldırma kām
Girme halk içre mücāhid ol müdām
- 5 Hakk' a mevķūf eyle her bir sāʿati
Hak için eyle medāim tāʿati
- 6 Eyle zikrullāh riyażet ʿādeti
Bil helāk eyler ki açlık şehveti
- 7 Etme nefsiñ üzre peyderpey hırām
Killet et nevm ü kelām hem taʿām
- 8 Eyle nefsiñden ki aķz-ı intiķām
Ehl-i ʿaşķa yok bunun fevķinde kām
- 9 Bil nedir seyr ü sülūke pür medār
Çay eder āsān olursa iķtidār
- 10 Nüş edip baʿde'l-taʿām hoş bir ķarār
Bir iki bardaķdan efzūndur zarar
- 27^b11 Çayda vardır bī-nihāyet bir ʿilim
Kim anıñ vaşfindan ʿācizdir dilim
- 12 Bir iki nüş etse bir ķalb-i selīm

Kim olur ol demde ḥaḳḳānī kelīm

- 13 Kim bu taʿrīfīm tūṭup muʿtād eden
Tīz varır maḳṣūduna böyle giden

- 14 Vāḳıf oldum çaydaki esrāra ben
Sālīki eyler hemān kimyā beden

قال رسول الله صل الله وجا هدوا انفسكم بالجوع صدق رسول الله ¹⁴⁸ وقال
النبي عليه السلام والعطش فان الا جرفى ذلك كما جر المجاهد فى سبيل
الله صدق رسول الله ¹⁴⁹ قال الشيخ عبدالله قدس سره من زين ظاهره
بالمجا هذه زين الله با طنه با نور المشاهده ¹⁵⁰

60

Gazel

Fāʿilātūn/ Fāʿilātūn/ Fāʿilātūn/ Fāʿilūn

- 1 Faḳr-ı esbāb-ı ḳanāʿatdır kemāl-i niʿmetim
Mülk-i ḥānlıḳdır gedālīḳ ʿizz ü cāh-ı devletim
- 2 Elde bu sermāye-i sırr-ı ḳanāʿat var iken
ʿArz-ı ḥāl etmem mülūk ü şāha yoḳdur minnetim
- 3 Germ-i dūzāḥdır baña ezvāḳ-ı dūnya ʿıṣ u nūş
Ger cehennem olsa efḳarlık ḳabūl-i cennetim
- 4 İḥtilāt-ı ehl-i dūnyādan beni maʿzūr tūṭuñ

¹⁴⁸ Hadis-i şerif: “Susuzlukta ve açlıkta nefsinize karşı cihad edin.”

¹⁴⁹ Hadis-i şerif: “Allāh yolunda cihad gibi ecir vardır.”

¹⁵⁰ Şeyh Abdullāh (k.s.) buyurdu ki: “Kim dışını mücāhede ile süslerse Allāh da onun içini görülebilir nur ile süsler.”

Ben ki ʿanḳa-meşrebim ḥalkdan ferāḡat ʿādetim

5 Zıkr ü tesbīh ü ʿibādet teklīf etmez āhidā
Ben ḥarābāt ehli rindim zühd ile yok ülfetim

6 Hıdmet-i mürşide saʿyimidir bu himmet feyz-i Hāḳ
Bir ḥayāt vermiş gönülden iltifāt-ı ʿİşmet'im

7 Keşf-i rāz etsem eğer aḥvālîmi **Mīrātnümā**
Muṭlaḳā herkes tutup taḥḳīḳ bilir farziyetim

61

**Bu Bāb Rūḥāniyetden İstifāde Edemeyen Sālike ber-
Ḥayāt Mürşide Bīʿat Beyānındadır**

Fāʿilātün/ Fāʿilātün/ Fāʿilün

1 ʿAzm-i ʿuḳbā eylese şeyḫiñ eğer
Sen aña rabṭ eyle dāim bī-keder

28^a2 İstiʿāne eyle her şām tā seḥer
Bil eder terbiye rūḥānī ḥaber

3 Bil ki ehlullāha olmaz āl ḥaber
Bil aña temşīl olur şemşīr meğer

4 Çün çıkıp ḳından olursa taşra ger
Çok keser elbetde evvelden beter

- 5 Çünkü rūḥda kalmadı aṣlā hicāb
Ol maḳāmında miṣāl-i āfītāb
- 6 Kim aña karşı tūrursa el-cevāb
Şübhesiz elbetde eyler hişşe-yāb
- 7 Var bu rūḥda kuvvet ü kudret şedīd
Bulmağa ister ki sālīk müsteʿīd
- 8 Yok gibidir şimdi böyle müctehid
Hişsedār olmaz bu rūḥdan her mürīd
- 9 Var ise ekmel-i vekīl biʿat et
Sen aña şeyḫ ittiḥāz et ḥürmet et
- 10 Tırma bir dem sen ki saʿy u himmet et
Sen aña rabṭ ile aḥz-ı nisbet et

62

Beyt

Fāʿilātün/Fāʿilātün/Fāʿilün

رفت ازین دنیا او شیخ در آخرت
دامن دوستان واجب است

دان بیان دنیا تجارت خانه است
این تجارت تادر عقبا لازم است¹⁵¹

¹⁵¹ “O şeyh bu dünyadan ahrete gitti. Dostların eteğini tutmak vâcibtir. Dünyanın izahı şudur; şöyle bil ki o bir ticarethanedir. Bu ticaret ukba kapısına kadar gereklidir.”

قال عليه السلام الدنيا مزرعة الآخرة¹⁵² وقال عليه السلام من عرف نفسه
(فقد عرف ربه صدق رسول الله¹⁵³)

63

Beyt

Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilün

عاقلان مردم بنفسش واقف است
آفرین باید که حقرا عارف است¹⁵⁴

64

Ġazel

Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilün

- 1 Raḥm kıldıñ sen baña ḥālimce etdiñ behre-mend
Eylediñ ğamdan ḥalāşım kıldıñ āḥir şād-mend
- 28^b2 Bī-nihāyet raḥm edip sen ben gedā bī-çāreñe
Öyle memnūn eylediñ ʿālemde kıldıñ sāye-mend
- 3 Dest-i luṭfuñla beni mesrūr buyurduñ āferīn
Tā ki kıldıñ maẓhar-ı feyẓ-i tarīķ-i Naķşibend
- 4 Yok seniñ mişliñde baḥşende kerem ehl-i kerem
Bulmaķ olmaz sen gibi baḥşende raʿnā dil-pesend

¹⁵² Hadis-i şerif: “ Dünya, ahiretin mezarıdır.”

¹⁵³ Hadis-i şerif: “ Kendini tanıyan rabbini de tanır.”

¹⁵⁴ “Halkın akıllıları kendi nefislerine vākıftırlar. Hakka arif olduklarından onlara aferin demek gerekir.”

- 5 Koy beni nāşih yaman sözlerden ikrāhım füzün
İstemem şimden gerikār eylemez biñ nuşh u pend
- 6 Terk-i yār etmek saña mümkün değıl **Mirātnümā**
Kurtuluş yok yārdan boynuñdadır muhkem kemend

65

**Bu Bāb Bu Tāifeniñ Mütābi'ine İtā'atleriyle Fazīletleri
ve Erba'iniñ Ādāb u Uşülleri Beyānındadır**

Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilün

- 1 Bu tarīk-i Nakşibendī Hālidī
Hep şerī'at üzre her bir zāhidi
- 2 Eylemez bid'at ki aşla 'ābidi
Bā-şerī'atdır tarīk-i Hālidī
- 3 Hiç kabūl etmez biri bid'at ebed
Ehl-i sünnet bendegān u behremend
- 4 Elde muhkemdir şerī'at bir kemend
Böyle dāim Hālidān-ı Nakşibend
- 5 Oldı şiddīka hafī ezkār yār
Böyle emr etdi habīb-i Kirdigār
- 6 Zikr-i cehrī yok bizim-çün etme kār

Nağşda ihfā bu sırrı bil a yār

7 Erbaʿın etmek mürīde iktizā
Şart olup muṭlak tarīkde mukteẓā

8 Böyle müstaḥsen sülūkūñ ber-rızā
ʿĀdet et her yılda sen etme kaẓā

9 ʿUzlet et ḥalkdan aḥī bir kūşede
Bī-ruḡan ekl et taʿāmı hücrede

10 Git sükūt üzre devām mescide
Eyle zikrullāhı seccādede

29^a11 Erbaʿın ādābına pek diḡḡat et
Zikr-i fillāh ile ṭoḡrı ḡayret et

12 Geç cihān endīşesinden ḡalvet et
Zevḡ-i vaḡdet ile terk-i keşret et

13 Her ne derse mürşidiñ ṭut emrini
Mürde bil ḡassāl elinde sen seni

14 Bil gönülde *vez-kurullāh*¹⁵⁵ sırrını
Bilme ḡalkıñ ḡayrını hem şerrini

¹⁵⁵ *vezkurullāh*: bk. 102. Dipnot.

قال عز وجل¹⁵⁶ ادعوا ربكم تضرعا وخفية انه لا يحب المعتدين قال عز وجل¹⁵⁷ واذكر ربك في نفسك تضرعا وخفية ودون الجهر قال النبي عليه السلام خير الذكر الخفى وقال عليه السلام¹⁵⁸ الذكر الذى لا تسمعوا الخفطة يزيد على الذكر الذى تسمعه الخفطة سبعين ضعفا قال الله تعالى¹⁵⁹ وواعدنا موسى ثلاثين ليلة واتممناها بعشر فتم ميقات ربه اربعين ليلة كما ورده فى الحديث القدسى¹⁶⁰ خمرت طينة ادم بيدي اربعين صباحا قال النبى عليه السلام¹⁶¹ ان خلق احدكم يجمع فى بطن امه اربعين يوما نطفة ثم يكون علقه مثل ذلك ثم يكون مضغة مثل ذلك وقال النبى عليه السلام¹⁶² من اخلص لله اربعين صباحا ظهرت ينابيع الحكمة من قلبه على لسانه صدق رسول الله

66

Gazel

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

- 1 'Arifān-ı Kibriyā'dır sālīkān-ı Naḳşibend
Maḏhar-ı feyẓ-i Ḥudā'dır 'āşīkān-ı Naḳşibend
- 2 Kāmilānı bildiler kim *naḥnu āḳreb*¹⁶³ sırrını
Zıkr-i ḳalbile muḳayyed zākirān-ı Naḳşibend
- 3 Bā-şerī'at buldılar bir genc-i esrār-ı ḥafī
Baḥr-ı esrār-ı hüviyet vāḳıfān-ı Naḳşibend

¹⁵⁶ "Rabbimize alçak gönüllüce ve için için dua edin. Çünkü O, haddi aşanları sevmez", A'rāf 7/55.

¹⁵⁷ "Rabbini, içinden yalvararak ve korkarak, yüksek olmayan bir sesle sabah-akşam zikret ve gafillerden olma.", A'rāf 7/205.

¹⁵⁸ Hadis-i şerif: "Hafeze-yi kirāmın duymadığı zikir 70 kat daha fazladır."

¹⁵⁹ "Mūsā'ya otuz gece süre belirledik, buna on (gece) daha kattık. Böylece Rabbinin belirlediği vakit kırk geceye tamamlandı.", A'rāf 7/142.

¹⁶⁰ Hadis-i Kudsî: "Ādem'in hamurunu elimle 40 sabah yoğurdum."

¹⁶¹ Hadis-i şerif: "Birinizin yaratılması nutfe olarak anne karnında 40 gün, aynı şekilde aleke, mudğa olarak da aynı şekilde."

¹⁶² Hadis-i şerif: "Kim 40 sabah Allāh'a ihlasla zikrederse hikmet pınarları kalbinden diline varır."

¹⁶³ *Naḥnu āḳreb*: bk. 97. Dipnot.

- 29^b4 Sālikānı gizli yoldan vāşıl eyler Hakk’a kim
 ‘İlm ü irşādda mükemmel mürşidān-ı Nakşibend
- 5 İttibā‘ sünnetle memūr terk-i bid‘at bendegān
 Tābi‘-i şāh-ı risālet rāşidān-ı Nakşibend
- 6 Bende-i dergāh-ı şāh olBehā **Mirātnümā**¹⁶⁴
 Bir gedāsın yolda koymaz vāşılān Nakşibend

67

**Bu Bāb ‘Arābiye Hakkında ‘İtā‘at u Ri‘āyet ve Aşhāb-ı
 Kirāma İtāle-i Lisān Küfr Oldığı Beyānındadır**

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/Fā‘ilün

- 1 Z̤em olunmaz bilki evlād-ı ‘arab
 Anlara vācib muḥabbet müsteḥab
- 2 Farz olur ḥürmet ri‘āyet bā-edeb
 Etme z̤em mūcib olur küfre sebeb
- 3 Bā-ḥuşūş Mekke Medīne ehline
 Çok muḥabbet eyle düşme z̤emmine
- 4 Anlarıñ ḥor bakma sen taşvīrine
 Ol olur mutlak saña bir āyīne

¹⁶⁴ Mısra bu haliyle vezin bakımından kusurludur.

- 5 Bî- edeb sözden kişi mesûl olur
Pek perîşāniyete mûcib olur
- 6 Ol hākāret ehline maʿtûf olur
Tā şefāʿatden kişi matrûd olur
- 7 Tā Mısır Bağdād u hem sâir bilād
Var ahālisinde ʿaql-ı küll meʿād
- 8 Böyle gördüm ben ki eyle iʿtimād
Cümlesi maqbûl-ı Hāk ahsen ʿibād
- 9 Çün ʿarabdandır habîb-i Kibriyā
Anıñ için eylemez söz iktizā
- 10 ʿĀcizāne bir naşîhatdır saña
Sen bilirsîñ soñra keyfe mā-yeşā
- 11 Etme aşhābıñ biri-çün kıl u kâl
Çokların gördüm ki oldı ehl-i dâl
- 12 Bunlara bühtān eden buldı zevāl
Bunları maqbûr edipdir zü'l-Celāl
- 30^a13 Bunlarıñ hep cümlesi ehl-i kerem
Bunlara eyle muhabbet etme zem
- 14 Birbirinden etme tefrîk birle hem
Bizlere hüccet değıl kavlı-i ʿacem

- 15 Dört mezāhibden çıkartma bir ayak
Müsteḥakdır bunlara elzem dayak
- 16 Sen kitābullāha ancak doğru bak
Hiç buña rāzı olur mu zāt-ı Hāk

قال النبي عليه السلام حب قریش ایمان وبغضهم كفر وحب العرب
ایمان وبغضهم كفر فمن احب العرب فقد احبني ومن ابغض العرب فقد
ابغضني¹⁶⁵ وقال عليه السلام اصحابي كالنجوم بايهم اقتديتم
اهتديتم¹⁶⁶ وقال عليه السلام ساءلت ربي فيما يختلف فيه اصحابي من
بعدي قالوا الى با محمد ان اصحابك عندي بمنزلة النجوم في السماء
بعضها اضو من بعض فمن اخذ بشئ مما هم عليه من اختلافهم فهو
عندي على هدى¹⁶⁷ وقال عليه السلام¹⁶⁸ سابقنا سابق ومقتصدنا ناج
وظالمنا مغفور له وقال عليه السلام¹⁶⁹ شفاعتي مباحة الا لمن سب
اصحابي وقال عليه السلام¹⁷⁰ اذا ذكر اصحابي فامسكوا وقال عليه
(السلام شرار امتي اجرؤهم على اصحابي صدق رسول الله¹⁷¹

68

Gazel

Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilün

- 1 Hılkat-i zāt-ı Hudā nūr-ı hüviyetdir edeb
Her ʿulūmuñ mebdai ʿilm-i nihāyetdir edeb

¹⁶⁵ Hadis-i şerif: “ Kureyş’i sevmek imandır, aksi küfürdür. Kim Arapları severse beni sever, kim nefret ederse benden nefret eder.

¹⁶⁶ Hadis-i şerif: “ Ashabım yıldızlar gibidir. Hangisini izlerseniz hidayete ersersiniz.”

¹⁶⁷ Hadis-i şerif: “ Benden sonra ashabımın ihtilaflarını Rabbime sordum. Bana vahiy edildi ki onlar birer yıldız gibidir, kimin ışığı diğerinden fazla olabilir. Kim ki onlardan bir şey koparsa hidayate ermiştir.”

¹⁶⁸ Hadis-i şerif: “ Öncü olanlar öncüdür. Az amel işleyen kurtulmuştur. Zalim olanlarımıza Allāh mağfiret eder.”

¹⁶⁹ Hadis-i şerif: “ Şefaati, ashabıma söven hariç, herkes içindir.”

¹⁷⁰ Hadis-i şerif: “ Ashabım zikredildiğinde ona uyun.”

¹⁷¹ Hadis-i şerif: “Ümmetimin en şerlileri ashabımın üzerine cüret edenlerdir.”

- 2 Bî-edeb insān-ı kāmīl olmaz ʿālemde kişi
Mücib-i feyz-i Hūdā bāb-ı velāyetdir edeb
- 3 Kurb-ı zāt-ı Hāk için eñ sālīke eshel ʿarīk
Sālīkān-ı Hākḳ'a bir mefrūze zımmetdir edeb

30^b4 Zāhirī bāṭın ḥalāyık içre bir aʿzam kemāl
Oldı ʿinde'l-hāk ḥalāyık içre rifʿatdır edeb

- 5 Bî-edeb **Mirātnümā** tek olma taḥşīl et edeb
Öyle bil dünyā vü māfihā şerāfetdir edeb

69

**Bu Bāb Meşāyiḥe Mürīdānla Şoḥbet-i Şerʿiye Elzem
Oldıḡı Beyānındadır**

Fāʿilātün/Fāʿilātün/Fāʿilün

- 1 Kıl mürīdanıñla şerʿī şoḥbeti
Eyleme mektüm kelām-ı sünneti
- 2 Sen tıyur terhīb edip her bidʿatı
Ver ḥaber ādāb-ı rāh-ı vuşlatı
- 3 Bā-edeb oldı ʿarīk-i kāmīlīn
Şoḥbet üzre oldı ḡavşü'l-vāşılīn
- 4 Sen viḳāye kıl ʿarīk-i ekmelīn

Git naşıl gitmişse sādāt evvelīn

70

غزل فارسی در مناجات خدا¹⁷²

Fā'ilātūn/Fā'ilātūn/Fā'ilātūn/Fā'ilūn

- 1 کام دل اندر بلا پس مانده ام فریاد رس
بس ازین هجران ثکایت داده م فریاد رس¹⁷³
- 2 داغ غربت در درونست دست دوستان رفت ازین
بشیمار اندوه و غم نا دیده ام فریاد رس¹⁷⁴
- 3 حال ما هیچ کس نداند من چه خوا هم جز بد و ست
آنچنان مستم ز عشق افتا ده ام فریاد رس¹⁷⁵
- 4 در ترا همت شها اکنون برای عا شقان
امدم جستم عنایت بنده ام فریاد رس¹⁷⁶
- 5 کفتهام مرآتتمای پا امید از لطف او
رندگان عا شقانم رنده ام فریاد رس¹⁷⁷

71

**Bu Bāb 'Ulūm-ı Kālbē Tergīb ü Teşvīk ve 'İlm-i Zāhiriñ
Şart Olmadığı Beyānındadır**

¹⁷² Allāh'a yalvarışla ilgili Farsça gazel

¹⁷³ Gönlün arzusu bālāya dü-çār kalmışım ben yardım et, bu hicrāndan şikāyet ettiğim yeter yardım et.

¹⁷⁴ Gurbet acısı içindedir dostlarım ellerim bundan uzak, sayısız keder ve gam görmüşüm ben yardım et.

¹⁷⁵ Hiç kimse halimizi bilmez, ben ne isterim dosttan gayrı; öylesine aşk ile sarhoş düşmüşüm ben yardım et.

¹⁷⁶ Ey şahım, eğer himmetin varsa aşıklar için, işte geldim, ināyet diliyorum (dileyen) bir kulum ben yardım et.

¹⁷⁷ Ben *Mirāt-nümā* derim ki onun lütfunu ümid ile aşıkların hayatıyla yaşıyorum ben yardım et. (Aşık olan deli bir insan gibi sana söylemem gereken şeyi söyledim. Kayboldum ve aşığım, bana yardım edin.)

Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilün

1 Gel bu 'ilm-i albe sa'y et g n bug n
Z hir  olma  alıp dilden atun

2 eyhi ne rabt et ou 'ilm-i led n
alb-i mir ta t l   eyler b t n

31^{a3} Yo bu 'ilmi n mektebi bil adrilen
 ret  bir h 'cedeny  mekilen

4 B -hur f avt oldu dilde 'akilen
Oudur bir eyh-i k mil albilin

5 Bil budur al-ı 'ul mu n evveli
Z hiri n yo bunda c z  medhali

6 Kendi  m mi g rd  kim odur vel 
L kin amm  'ilm-i b t n ekmeli

7 Bir neb  gitmi deildir mektebe
' lm-i b t nlan eridi vahtete

8 Bir del l olsa cen b-ı 'izzete
V  l olmaz mı kii ol vulata

9 Emr   nehyi t tsa bir kes bilse far 
H k 'a t lib olsa o ra b - ara 

- 10 ‘Āşıkāne eylese Allāh’ı ‘arz
Hiç icāb etmez aña bir i’tirāz
- 11 Zātını ‘arz etse bir ‘abd-ı zelīl
Bil münezzehdir necilden ol celīl
- 12 Sen hemān muhkem tutup tur bir delīl
Cümleden Erham Raḥīm’dir ol Cemīl
- 13 Bil meşīḥat şart değildir ‘ilmilen
‘Āmil olmakdır şerī‘at naklilen
- 14 ‘İlm-i ḥālin öğrenirse nuşhilen
Pes olur tevfiḳ-i zāt-ı Haḳ ilen
- 15 Var velī ḥaml etme böyle cehline
Git edībāne naḥar kıl ‘ilmine
- 16 Enşafāne bir gönül tut ḳalbine
Baḳ seniñ ‘ilmiñle anıñ ‘ilmine
- 17 Şems-i Tebrīz’i ‘ulūm-ı zāhirī
Görmeden bulmuşdı ‘ilm-i bāṭını
- 18 Bil Celāleddīn-i Rūmī bāhirī
Bāṭinen gösterdi ‘ilm-i ṭāhirī
- 19 Monlā Cāmī naḳl eder bir kāmili
Kendi ümmī vār mürīd ‘ālimi

31^b20 Oğudur ol şeyhe ‘ilm-i zāhiri
Şeyh ona bildirdi hāl-i bātını

21 Sen de ‘ilmiñlen mürīd olsañ güzel
Hep enāniyet işiñ dāim cedel

22 Yok saña bundan naşīb ‘ilm-i ezel
Neylesin şeyh vermeyince Lemyezel

¹⁷⁸ قال تعالى عز وجل وعلمناهم لدنا علما صدق الله العظيم

72

Ġazel

Fā‘ilātün/Fā‘ilātün/Fā‘ilātün/Fā‘ilün

1 Beñzemez āyīne-i zātında bak ‘ālem baña
Öyle bir şüretdeyim bir kes demez Ādem baña

2 Hırka-i fakr içreyim besdir baña bir pāre nān
Ġam değil ölsem kefen üstümdeki iħrām baña

3 Her ne müşkildir saña her dem benimle ol refīk
Eylemez idrāk hālim olmayan maħrem baña

4 Dem-be-dem artmağdadır dil-hānede ‘aşk āteşi
Yandırır nā-ħaķ seni gel olma sen hem-dem baña

¹⁷⁸ “Kendisine ledün ilmi öğrettik.” Kehf 18/65.

- 5 Gerçi bir efkar gedā kemter kulum **Mirātnümā**
Kem nazarla bakma ʿālem içre hoş gör kim baña

73

**Bu Bāb Murākabe-i Eḥadiyet ve Maʿiyet ü
Akrebiyet ve Muḥabbetde Olan Aḥvālāt-ı Buṭūn ve
Tecelliyāt-ı İlāhiyenin Zuhūru Beyānındadır**

Fāʿilātūn/Fāʿilātūn/Fāʿilūn

- 1 Sen murākıb ol eḥadiyetde bil
Feyz-i Rabbānī eder iḥyā-yı dil
- 2 Gel nefiyy işbāt bunuñla bir deḡil
Bunda efzūndur aḥī feyż-i celīl
- 3 Eyleyem taʿrīf saña budur sırr bak
Hep letāif üzre nāzil feyż-i Ḥaḡ
- 4 Bir tefekkürden ʿibāret zāt-ı Ḥaḡ
Bilme Ḥaḡ'dan ḡayrı yok elden bırak
- 5 Bir olan Ḥaḡ'dan letāif ḡalbe cān
Feyż-i Rabbānī vürūdun bil hemān
- 32^a6 Bir tefekkür üzre olmak sālīkān
Böylece meşrūt kıldı mürşidān

- 7 Rābıta yok bunda şeyhe bilmiş ol
Hakk dāim bil seniñle toğrı yol
- 8 Zikrden evvelce ʿādet oldu şol
Rābıta ile müyesser feyze ol
- 9 Var maʿıyetde velāyetden ümīd
İstikāmet etse olmazsa baʿīd
- 10 Bunda daʿvet cezb-i Mevlā’dan keşīd
Bu maḳāmātda tecellī var şedīd
- 11 Evvelā bāb-ı velāyetdir bu bāb
Erdi ğāyetle tecellī gitdi ḥāb
- 12 Zevḳ-i vıcdān buldı oldu kāmiyāb
Ḳalmadı gönlünde Hakk’dan ğayrı nāb
- 13 Oldı sālīk bunda ğāyet neşe-yāb
Dinle var keşf ü kerāmet bī-hisāb
- 14 Ğam yemez bir şey için ol el-cevāb
Olsa bu ʿālem ḥarāb ender ḥarāb
- 15 Aḳrebiyetde olur kübrā ʿayān
Hakk kalır gönlünde bākī hep yalan
- 16 Bu velāyet-enbiyādır bil hemān
İttibāʿ-sünnetle ḥāsıl bī-gümān

- 17 Hic fütür etmez anıñ gönlüñde kes
*Lī ma'allāh*¹⁷⁹ oldı gitdi hār u hās
- 18 Ğāflet etmez Hāq ilen her bir nefes
 Bildi ol Allāh bes ü bākī heves
- 19 Qalmanı āyīne-i dilde ğubār
 Ğālemiñ yok varlığı-çün iftiḥār
- 20 Hem tecelliyāt edip Perverdigār
 Gitdi yār u aġyār qaldı Kirdigār
- 21 Bu velāyet evvele olmaz kıyās
 Bunda evvelden ziyāde Hāq-şinās
- 22 Erdi mürşidlen kemāle iş bu nās
 Bī-delīl olmaz kemālāt in'ikās
- 32^b23 Bunda 'aşqullāh ki evvelden füzūn
 Ba'zılar zann eyledi olmuş cünūn
- 24 Çünkü 'aşqullāh ilen yandı derūn
 Çün bu ḥālī bilmedi ehl-i birūn
- 25 Var bu kübrāda kemālāt-ı Ḥudā
 Keşf olur hālāt-ı sırr-ı enbiyā

¹⁷⁹ *Lī ma'allāh*: bk. 77. Dipnot.

- 26 Ḵalb-i mirāt oldu anda aşfiyā
Zāhir oldu ḵaināt-ı Kibriyā
- 27 Şimdi ʿulyādan beyān edem saña
Oldı ṯā fevka't-tecellī bil āña
- 28 Diñle taʿrīf eyleyem bir bir saña
Hep melāikler kıyām etdi āña
- 29 Bu velāyet gāyet oldu ʿāliyāt
H̱aķıla H̱aķ oldu buldı feyz-i zāt
- 30 Hem āña āyīne oldu ḵaināt
H̱aķ göründü ḵalmadı bir müşkilāt
- 31 Var bunun fevķinde H̱aķķ'ın niʿmeti
Hem fenā fillāh beķādır ʿizzeti
- 32 Vehbīdir kesben muķāl bu devleti
Her velī bulmaz bu feyz-i nisbeti
- 33 Hem fenā fillāh beķānıñ evveli
Buldı bu ķālī bu ümmet ekmeli
- 34 Saʿyilen olmaz velī var medķali
Mevhibe bulmak muķāl her bir veli
- 35 Gel bu gavıñ ķāllerinden al ķaber
Kim buña vāşıl olur ķılmaz sefer

36 Hep anıñ emrinde ‘ālem baħr u ber
On sekiz biñ ‘āleme imdād eder

37 Fehm olunmaz bunlarıñ aħvālleri
Hāle taħvīl oldı gıtdi qālleri

38 Gizlenip ħalkdan bütün aħvālleri
Derk-i idrākden müberrā ħālleri

39 Evveli seyr-i ilallāhdır makām
Seyr-i fillāh oldı bundan munṭaḏam

33^a40 Oldı hem seyr-i ‘anillāhda kıyām
Seyr-i fı’l-eşyāda hem ğavṣü’l-iḏām

41 Afv olup ‘işıyān-ı sābık seyyiāt
Qalmadı göñlünde Hāq’dan ğayrı zāt

42 Keşf olup bir ān içinde mümkināt
Oldı rūḫānī Ḥudā’dan iltifāt

قال النبي عليه السلام جذبات الحق توازي عمل الثقلين صدق
رسول الله¹⁸⁰

74

Gazel

Fā‘ilātün/Fā‘ilātün/Fā‘ilātün/Fā‘ilün

¹⁸⁰ Hadis-i şerif: “ Hakk’ın bir hükmü ins ve cin,) ameline denktir.”

- 1 ‘Aşk aḥvālın beyān etmek muḥāl taḫrīr ilen
Bir mekātib yazmamışdır kâğıda taḫrīr ilen
- 2 Anlamaz ‘allāme-i dehr olsa ‘aşk keyfiyetin
Kim ezel olmuş bu esrār-ı Ḥudā taḫdīr ilen
- 3 İnḥirāk-ı ‘aşkı āsān şanma ey gāfil şakın
Bir ‘aceb otdur düşer dil mülküne tenvīr ilen
- 4 Dört mezāhib yā muḥaddis ‘aşkıdan baḥşetmedi
Bir müfessir kim anı naḳl etmedi tefsīr ilen
- 5 Dahli var zikriñ ḥaḳīkatde velākin zāhidā
Vāşıl-ı feyz-i Ḥudā olmaz kişi ezkāṛ ilen
- 6 Şūret-i ebrū-yı dildārıñ ḥayālın dilde tut
Maḳşad-ı a‘lāya vāşıl olmak ifnā pīr ilen
- 7 Lezzet-i ‘aşk hoş velī āsān deḡil var çilesi
Bir belādır beñzemez cān vermege şemşīr ilen
- 8 Zevk-i ‘aşka şarf eder **Mirātnümā**’yı ‘ömrünü
Bī-nihāyet zevk bulmuş dāimā ol bir ilen

75

Gazel

Fā‘ilātün/Fā‘ilātün/Fā‘ilātün/Fā‘ilün

1 Ben ki ehl-i ‘aşkı̇m ey dil rağbet etmem cāha ben
Fakr ile bir pādīşāhım minnet etmem şāha ben

2 Ğayra ‘arz et istemem senden serīr-i salṭanat
Bes baña kim rāzıyım bāb-ı kanā‘atgāha ben

3 İhtiyār etdim bu fakr-ı hāli ben şimden-gerü
Şāh Edhem gibi baş koydum der-i dergāhe ben

4 Cezbe-i seyr ü sülūk ‘İsmet’de itmām eyledim
İhtiyācım yok tarīkat sormağa hem-rāha ben

5 Terk-i ‘aşk etmek ne mümkün ihtiyārım elde yok
Māilem bir çehre-i hūrşīd-peyker māha ben

33^b6 Vaşl-ı yār oldu müyesser ḥalvet oldu dost ile
Bulmuşum feyz-i beḳā döndükde Beytullāh’a ben

7 Bulmadım **Mirātnümā** ‘ālemde bir a‘zam refīk
Anıñ için yüz çevirdim cümleden Allāh’a ben

76

Bu Bāb Ehlullāhıñ *mūtū kable en temūtū*¹⁸¹ Sırrına
Maḫariyetleri ve Nihāyetü’n-nihāye Zemm ma‘a’t-
terakḳī Tenezzülleri Beyānındadır

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

¹⁸¹ *mūtū kable en temūtū*: “Ölmeden önce ölünüz.”

- 1 Bil veliyyullāh için yokdur memāt
Ölmeden öldü bulup sırr-ı hayāt
- 2 Bildiğñ ölmek ölümden hāricāt
En katı ölmek ki tā kıble'l-memāt
- 3 Hayy sıfātından tecellī kılsa Hāk
‘Abd olur hayy-ı beķāya müsteħāk
- 4 Ol tecellīde dese mevtāya kalk
Hayy olur mevtā o ān kalkar ayak
- 5 Bu tecellī hālde fānī fişşıfāt
Hep fenā fīzzātda buldılar necāt
- 6 Tā olur şöıra beķā billāh o zāt
Her maķāmātdan beķādır ‘āliyāt
- 7 Çün velāyetden eden çok ‘avdeti
Bir tenezzüllen bulan var şehveti
- 8 Lık olup başka beķā keyfiyeti
Yok beķādan şöıra ‘avdet hāleti
- 9 Ger fenā fīzzāt olup sālīk eğer
Hiç elinde yok gerü ‘avdet sefer
- 10 Bu fenā fīzzātdır ancak mu‘teber

Qalmanı dñnyā vñ ʿuqbādan haber

11 Çñn bekā billāh nihāyetde maḳām

Yok daḳı bundan ilerde iḳtidām

12 Bu idi sālīk için maḳṣūd merām

Bunda ḥāṣıldır murādı ve’s-selām

13 Çñn velī erdikde bī-ḥodiyete

Düşdi bī-ḡāyet ki maḥzūniyete

34^a14

Terk edip cümle kemālin vaḥdete

Şoyunup vardı ḥużūr-ı ʿizzete

15 Qalmanı ol ʿaşḳ u şevḳden bir nişān

Geçti tā keşf ü kerāmetden o ān

16 Bildi kim Ḥaḳḳ’ın imiş hep bī-gümān

Eyledi ʿacziyetin iḳrār hemān

17 Çünkü terk etdi o zevḳ-i aḳdemi

Oldı bu ḥālde Ḥudā’nıñ maḥremi

18 Ḥaḳ anıñ ḥükmünde kıldı ʿālemi

Tā ede irşād bu nāss-ı Ādem’i

19 Tā teraḳḳīden velī bu ʿavdete

Etmeye yol yokdı maḥsūbiyete

- 20 Rāzı olduḡda ki bu faḡriyete
Pes ḡadem baştı ki maḡbūbiyete
- 21 Çün ḡabūl etdikde bu ‘acziyeti
Buldı ol taḡḡık kemāl-i ni‘meti
- 22 Bu teraḡḡiden tenezzül ḡāleti
Eyledi taḡḡıl çü maḡbūbiyeti
- 23 Ger bu ḡālde görse ‘ālem ekmeli
Zann eder bu ‘ālemiñ eñ echeli
- 24 Görse evsaḡ ḡālde ḡevḡlı kāmili
Eyler iḡrār eylemez ol kemeli
- 25 Şūreti ḡalk içre seyret ḡaḡ ilen
Fehm olunmaz kim bu ḡāl idrāk ilen
- 26 Zāhiren görseñ eḡer bir zevḡ ilen
Yok anıñ-çün zevḡ ü ḡam Allāḡ ilen
- 27 Bir mürīd ister aña ḡāyet daḡık
Her ne iş işlerse lāzım müttefiḡ
- 28 Hīç ḡilāfında reviş olmaz ḡarīḡ
Öl dese ölmek gerekdir ey refīḡ

قال النبي عليه السلام موتوا قبل ان تموتوا¹⁸² وقال عليه السلام من اراد ان ينظر الى ميت يمشى على وجه الا ارض فلينظر الى ابكر الصديق¹⁸³ وقال عليه السلام الحزن رفيق¹⁸⁴

34^b

صدق رسول الله قال ابوبكر الصديق رضى الله تعالى عنه العجز عن دركت الا ادراك ادراك¹⁸⁵ شيخ عبدالقادر كيلانى قدس سره العزيز حضر تلرنه الهام ربانى اولان كلام قدسيه¹⁸⁶ عرفت ظاهر العشق قعليك بالفناء عن العشق لان العشق حجاب بين العاشق والمعشوق فعليك با (الفناء عن الغير لان الغير حجاب العاشق والمعشوقين)

77

Ḳaṣīde der-Şān-ı Evliyāullāh ḳaddesallāhu esrārehum

Mefāʿilün/ Mefāʿilün/ Mefāʿilün/ Mefāʿilün

- 1 Bu ʿārifler künüz-ı zāt-ı Ḥaḳ esrār-ı Rabbānī
Guyübāt ʿāleminde naql ederler sırr-ı Yezdānı
- 2 Olup meşhūd-ı Ḥaḳ ʿayne’l-yaḳīn mülkünde ʿārifler
Hemān izhār edip rāz-ı nihānı ʿilm ü ʿirfānı
- 3 Hemīn ğavvāş olup baḥr-ı ḥaḳīḳat içre cāsūslar
Bulup baḥr-ı ʿamīḳden lü’lü-i laʿl-i Bedaḥşānı
- 4 Olup her birleri baḥr-ı muḥīṭ ḥızāb urup ʿaşḳdan
Temevvüc eyleyip baḥr-ı hüviyet ʿaşḳ-ı Sübhānı

¹⁸² Hadis-i şerif: “ Ölmeden önce ölünüz.”

¹⁸³ Hadis-i şerif: “ Bir ölüye bakmak isteyen Ebubekir’e baksın.”

¹⁸⁴ Hadis-i şerif: “ Hüzün, dostumdur.”

¹⁸⁵ Ebubekir Sıddık (r.a.) buyurdu ki: “İdrakten acizlik idraktır.”

¹⁸⁶ Abdulkadir Geylani: “ Aşkın gerçeğini bildim. Aşkta çok fenayı iste; çünkü aşk, âşıkla mâşuk arasında bir perdedir. O’ndan başka her şeyde fânî ol; çünkü O’ndan gayrı âşıkla mâşuk arasında perdedir.”

- 5 Hākīkat gencine miftāh olup meftūh edip rāzı
Açıp ‘ilm-i ma‘ārif sırr-ı Hākķ’ı rāz-ı pinhānı
- 6 ‘Ulūm-ı vahdete āgāh edip erbāb-ı inşāfı
Demādem gösterip ‘ālemlere envār-ı Rahmān’ı
- 7 Ezel nūş eyleyip şahbā-yı ‘aşķ-ı zevķ-i vahdetden
Olup hep cümlesi ‘ilm-i ledün ‘irfān-ı ‘ummānī
- 8 Kılıp ehl-i hākīkat erleri vākıf mudakķikler
Olup ‘aķl-ı me‘ād şāhibleri āgāh-ı Sübhānī
- 9 Beķā billāh maķāmātın etemm taķşıl edip taķķık
Nihāyetde bulup feyż-i beķā ihsān-ı Yezdānī
- 10 Şerī‘at şems-i ğarrāda müfessirler muħaddişler
Nihāyet bildirip genc-i nihānı maġz-ı Furķān’ı
- 11 Bu zātlar ķadrini bir ķadr-dān şāhib-vefādan şor
Mürāī şūfī-i sālūs ne bilsin ķadr-i insānı
- 35^a12 Velāyet hālını bilmek ne mümkün bir muķallid kim
Gerek sermāye-i feyż-i Hudā hālāt-ı nūrānī
- 13 Ne bilsin bī-başar a‘mā bu zātlar kimdir ‘ālemde
Şanıp kendi gibi gör bunları şüretde nefşānī
- 14 Bu zātlar ‘āleme mirāt olup her kes görür kendin

Gerek bir toğrı göz erbāb-ı inşāf çeşm-i Hakkānī

15 Meded yā Rāb be-hakk-ı seyyīd-i şāh-ı cihān hakkı

Be-hakk-ı çār-yār u cümleten aşhāb-ı bürhānī

16 Hātā bu cürm ü işyānım hemīşe sehv ü nokşānım

‘Aṭā vü şefkatiñ bahrı olup yok ḥadd ü pāyānı

17 İlāhī sen olup ‘ārif cemī‘ aḥvālime vākıf

Ki sensiñ cümleden erḥam ḳamunuñ ‘afv u gufrānı

18 İlāhī sen olup ḥāzır cemī‘ zerrātıma nāzır

Saña gāib değil ḥālim bilipsiñ cümle nihānı

19 Ḳuluñ **Mirātnümā** muḥtāc aña bāb-ı ‘ināyet aç

Revā ḳıl ḥācetin yā Rab kerem ḳıl luṭf u iḥsānı

20 Be-hakk-ı mürşidim şeyḫim imāmım Muṣṭafā ‘İsmet

Be-hakk-ı şāh-ı pīrān-ı Nakışbend Ğavṣ-ı Geylānī

78

Bu Bāb Pīrān Ḥāzerātınıñ Kemālātıyla Ḥazret-i Şeyḫiñ

Risāle-i Ḳudsiyeleriniñ Medḫi Beyānındadır

Fā‘ilātün/Fā‘ilātün/Fā‘ilün

1 Bil tarīḳatde cenāb-ı Ḥālid’i

Gel ḳıyās etme aña bir ‘ābidi

- 2 Var ʔarīķinde mŭcāhid zāhidi
Ekmeli var kāmili hem rāşidi
- 3 Oldı āhirde mŭceddid hem o zāt
Sāyesinde oldı feyż-i vāridāt
- 4 Feyż alıp andan niçe yŭz biñ zevāt
Rāh-ı Hāk’da ķoymadı bir mŭşkilāt
- 5 Çok velī gelmişdi lākin evvelin
Böyle irşād etmemişdi ekmelin
- 6 Hem sŭlŭk gösterdi ol zāt eshelin
Böyle ķuvvetde velī azdır gelen
- 7 Hem mŭfessir hem muḥaddiş hem daķıķ
Hem şerī’at hem ʔarīķat mŭttefīķ
- 35^b 8 Hem ḥaķāyīķ mazḥarı baḥr-ı ‘amīķ
Eldedir dāim şerī‘ātlen ʔarīķ
- 9 Bendegānı Hākķ’a rāģıb ‘aşıkān
Dervīşānı Hākķ’a ṭālib sālīkān
- 10 Mŭrşidānı pek mudakķıķ ‘ārifān
Var ķatı kāmilleri hem iş bu ān
- 11 Ehl-i ğaflet yok iķinde ‘ārifīn
Ṭālibānı hem mŭcāhid zāhidīn

- 12 Hep müşāhid ehl-i ʿiffet sālīkīn
Hep meḥāsīn ḥālīṣān-ı Ḥālīdīn
- 13 Şimdi ortada o zātın erleri
Gördüğün hep Ḥālīdī enverleri
- 14 Kāmili var hem ʿazīz ekmelleri
Hayy ederler mürde-dil Ādemleri
- 15 Kim olursa Şeyḥ Ḥālīd bendesi
Refʿ olur dilden ḥicābī perdesi
- 16 Kim olur dergāhınıñ üftādesi
ʿAkıbet dermān bulur dil mürdesi
- 17 Bil bu ḳalb ʿilmi ʿazīz dilden dile
Zāhiren olmaz ki bir taḳrīr ile
- 18 Öğrenip sıddīḳ-i ekber göñlile
Tā Resūlullāh’dan aldı ḳalb ile
- 19 Şöñra Sıddīḳ’dan bu ʿilmi dil-be dil
Oḳudubdur bi’l-vekāle bir vekīl
- 20 Pes olup her bir göñülde baḥr-i nīl
Şeyḥ Bahāeddīn’de oldu selsebīl
- 21 Çün gelip bu feyż-i nisbet yed-be-yed

Pes alıp bu feyzi Şāh-ı Nakşibend

22 Geldi tā Şeyh Ahmed'e dek oldı bend

Elf-i şānide müceddid ol bülend

23 Ol sülük etdirdi rāḥ-ı vaḥdete

Ol olup miftāḥ bu bāb-ı vuşlata

24 Açdı bir mekteb bu sırr-ı hikmete

Oḡudub erdirdi Rabb-ı izzete

36^a25

Kāşif-i kenz-i cenāb-ı Kibriyā

Bi'l-aşāle vārişān-ienbiyā

26 Server-i sebʿin-i elf-i evliyā

Her ḥaḡāyıkda sülük gösterdi tā

27 Şoñra Şeyh Ḥālid olup mutlaḡ vekīl

Hep anıñla buldı Ḥaḡḡ'ı ehl-i dil

28 Biñ iki yüzde müceddid ol cemīl

Ol da ʿAbdullāḥ'a verdi feyzi bil

29 Şeyh Ḥālid şoñra ʿAbdullāḥ hemān

Mekke'de irşād edip ol bir zamān

30 Ğavş-ı aʿzam oldı ʿAbdullāḥ o ān

Şoñra ʿİşmet'de olup nisbet ʿayān

- 31 Bil ʿazīz bu ğavṣ-ı aʿzam ʿİṣmet'i
Hak aña vermişdi bī-ḥad niʿmeti
- 32 Vaşf olunmaz meşreb-i ḥilmiyeti
Hak aña maḥşūş edip bu ʿizzeti
- 33 Böyle bir nāzik kibār meşreb velī
Az gelip böyle cihānda kemeli
- 34 Bil kıyās olmaz aña her bir velī
Geldi ol kuvvetde ekmel az velī
- 35 Boş değil dünyā bu ān var şāḥibi
Var eden irşād velī Hak rākibi
- 36 Şimdi var kāmīl ne bilir nāʿibi
Tut hemān kibr etme ol Hak zāhibi
- 37 Şimdi yok fevķinde vāşıl vaḥdete
Yok velī nāil bu ān bu devlete
- 38 Bil hemān maḥşūş o kuvvet ʿİṣmet'e
Bil yakīn Mehdī erer bu nisbete
- 39 Bir risāle yazdı Kudsiye be-nām
Hep ḥakāyıkdan olup her bir kelām
- 40 Bir taşavvufda yok ol uslūb niżām
Harf-be-harf ʿilm-i ledünden muntażam

41 Etdi her bir mışra'ı feyẓin beyān
Feyẓ olur her bir kelāmından ‘ayān

36^b42 Oldı her beyti ledünden dāsītān
Toldı feyẓinden ẓulūb-ı ‘āşıḳān

43 Aḥẓ eder ẓalbe o feyẓiñ şīvesi
Bildirir Ḥaḳḳ’ı o Ḥaḳḳ’ıñ cilvesi

44 Kim olup her bir ḥaḳāyık zübdesi
Kim ẓuhūr etmiş o dilden cümlesi

79

این مدحیه در شان حضرت شیخ قدس سره¹⁸⁷

Mefā‘lün/ Mefā‘lün/ Mefā‘lün/ Mefā‘lün

1 امید کاه جها نست مخزن فیض خدا عصمت
قمرتاب از دهد پر تو مکاشف پرزیا عصمت¹⁸⁸

2 بگلکه نقطئ قدرت نو شته در به پیشانش
یخوانند سالکن از درر ضیا رهنما عصمت¹⁸⁹

3 چرا کز تیر و شمشیرش بمنکران کر نران شد
زندسیف خدای برویان مرتضی عصمت¹⁹⁰

¹⁸⁷ Bu medhiye Hazret-i Şeyh k.s hakkındadır.

¹⁸⁸ Ālemin ümid kaynağı, Allāh’ın feyiz hazinesi İsmet; ay onun aydınlığını yansıtır, pür-nūr keşif ehli İsmet.

¹⁸⁹ Kudret noktasını kalemiyle alına yazmıştır; sālīkler okusunlar diye rıza kapısında reh-nümā İsmet.

¹⁹⁰ Zira ki onun ok ve kaleminden inkārcılar firar ederler; Allāh’ın kılıcını savurur yüzlerine murtazā İsmet.

- 4 رسد درده په میخواهی زروی حضرت مرشد
دهد ملک سلیمانرا کنوز کبریا عصمت¹⁹¹
- 5 چنین سرور خباب شیخ عبدالله زخود داه
خر د علم لدن بادل برای اتقیا عصمت¹⁹²
- 6 درین درگاه شاه نقشبندنی خال دست مرآت
دهد سری مع الله از قلوب انبیا عصمت¹⁹³

80

Tārīḥ-i Vefāt-ı Hāzret-i Şeyḥ ḳuddise sirruhu

Mefāʿlün/ Mefāʿlün/ Mefāʿlün/ Mefāʿlün

- 1 Fenā dehrin ḳoyup gitdi Ḥudā'ya bir velī aʿzam
Cihānda bir ʿazīm raḥmet idi ger ḥāş u gümrāha
- 2 İmām-ı etḳıyā gavş-ı muʿazzam mişl-i Beştāmī
Vekīl-i enbiyā şāḥib-taşarruf maʿnevī şāha
- 3 O zāt-ı ḳadr-i ʿālī muḥterem Şeyḥ Muştafā ʿİşmet
Muḥaḳḳaḳ ḳible-i ʿulyā ḳulüb-ı ehl-i āgāha
- 37^a 4 Ḳoyup mülk-i ḥarābātı erişdi ol *ev ednāyā*
Maḳām-ı *ḳābe ḳavseyne* varıp ol ʿālī dergāha
- 5 Çerāğ-ı ehl-i dīn olmuşdı muṭlaḳ hādī-i ʿālem
Ḥudā'ya reh-nümā erbāb-ı dil ʿuşşāḳ-ı hemrāha

¹⁹¹ Yetişir dergāhından Hazret-i Mürşit'ten her ne istersen; Süleymān mülkü de olsa kibriyā hazinesi İşmet.

¹⁹² Efendi hazretleri (Şeyh Abdullāh) öylesine itā buyurmuş ki; ledün ilim ahlakını ḳ.. takva ehli için İşmet.

¹⁹³ Bu dergahta Nakşibendi şahı Halid'dir ayna; Allāh ile bir sırrım var (nüktelerini), enbiya kalbinden verir İşmet.

- 6 Nola çend sāl daḥi ārām edip miḥmānımız olsa
Koyup gitdi bizi feryād u nāle girye u vāha
- 7 Taḥassür āteşiyle yaz oḳu **Mirātnümā** tārīḥ
Bu Seyyid ‘İşmet’im şimdi beḳāya uçdı Allāh’a

Sene 1289

81

Ġazel

Mefā‘lün/ Mefā‘lün/ Mefā‘lün/Mefā‘lün

- 1 Senin ‘aşkıñla ben eğri ṭarīḳi rāst-ı rāh etdim
Dönüp egri dīnimden ṭoḡrı dīne ‘azm-i rāh etdim
- 2 Koyup zāhidleriñ dīn rāhını buldım güzel bir dīn
Bu dīnden dönmezem ister sevāb ister günāh etdim
- 3 ‘Azīzim ‘İşmet’im şāhım imāmım kible-gāhımsın
Delīlim mürşidim şeyḫım seni öz kible-gāh etdim
- 4 Seniñ aḥvāliñi taḥḳīḳe ḥācet yok bilir ehli
Seniñ ḡavṣ-ı mu‘azzam olduḡuñ ‘arz-ı penāh etdim
- 5 Seniñ kuvvetde a‘zam bir velī az geldi ‘ālemde
İçip dergāh-ı feyziñden nice zevḳ-i ilāh etdim

- 6 Nuķūş-ı kaçlarıñ resmi hayāl-i dilde mahfūzum
Hilāl ebrūlarıñ mihrābını ben secde-gāh etdim
- 7 Ne mümkündür beni men° eylemek zāhid melāmetden
Melāmet kūşesin ben kendime bir °izz ü cāh etdim
- 37^b8 Olup **Mirātnümā**-yı hāk pāy-ı °işmet'e bir kul
Anıñ dergāh-ı luṭfundan ne hikmetler nigāh etdim

82

Ġazel

Fā°ilātün/ Fā°ilātün/ Fā°ilātün/ Fā°ilün

- 1 Nuṭķ-ı pāk-ı hāzretim °ālemden aķdemdir bana
Öyle bir hüccet benim destimde muḥkemdir baña
- 2 Levḥa-i sīnemde yāriñ tır-i zaḥmı tiĝ-i dost
Böyle mecrūḥ etmeden öldürse in°āmdır baña
- 3 Ben ne mūcib bī-ḥaber zāhide esrārım diyem
Ol bilir derd-i derūnum ol ki mahremdir baña
- 4 Neyleyim şimden gerü Mekke Medīne °azm edem
Merķad-ı pāk-i nigārım beyt-i a°zamdır baña
- 5 Bende-i dergāh-ı şāh-ı °işmet'im **Mirātnümā**
Çün gönül taḥtında ol şāh-ı mu°azzamdır baña

قال سبحانه وتعالى ﷺ¹⁹⁴ انى جاعل فى الارض خليفة قال عليه (السلام¹⁹⁵ علماء امةى كانبياء بنى اسرائيل وقال عليه السلام¹⁹⁶ العلماء ورثة الا نبياء وقال عليه السلام¹⁹⁷ ما صب الله تعالى شيئا فى صدرى الا وصيبة فى صدر ابى بكر وقال عليه السلام¹⁹⁸ لا يفضلكم ابو بكر بكثرة صيام ولا صلوة وانما يفضلكم بشئ وقر فى صدره صدق رسول الله)

83

Gazel

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

- 1 Tîg-i müjgānîñ okundan zahmetim var sînde
Çāk-i bağrîmda devâsîz 'illetim var sînde
 - 2 Artmada dilde taḥassür âteşi endûh u gam
‘Âleme ta‘rîfî müşkil ḥasretim var sînde
 - 3 Gezmege yokdur mecâlim ğayre ammâ neyleyim
Halk içinde ‘âr u ğayret kuvvetim var sînde
 - 4 Hep de izhâr-ı kemâl etmekdesiñ nâşih baña
Öyle nâ-ḥaḫ sözleriñden nefretim var sînde
- 38^a5 Bir diyârda iki ḥükm-i pâdişâh olmaz aḥî
Çün ‘azîzim pâdişâh-ı ‘Îşmet’im var sînde

¹⁹⁴ “Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım.”, Bakara 2/30.

¹⁹⁵ Hadis-i şerif: “ Ümmetimin ulemaları, beni İsrâil’in peygamberleri gibidir.”

¹⁹⁶ Hadis-i şerif : “ Ulemalar peygamberlerin vârisleridir

¹⁹⁷ Hadis-i şerif: “ Allâhu teala, kalbime (göğsüme) ne döktü ise Ebubekir’in kalbine de dökmüştür.”

¹⁹⁸ Hadis-i şerif: “ Ebubekir; namazı, orucu ile sizden daha hayırlı olmamıştır. Ancak o, göğsünde bulunandan ötürü sizden daha hayırlı olmuştur.”

- 6 Bakma şüretde beni seyret de gör **Mirātnümā**
Bende-i bir pādişāhım devletim var sīnede

84

Der-Münācāt-ı Kādī'l-Hācāt**Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilün**

- 1 Ben de yok yā Rab saña lāyık umūr
Fısk u 'ısyān içreyim hem pür kuşūr
- 2 Bende bī-hadd cürm ü 'ısyān bī-şümār
'Afvıña kalmış işim ey Kirdigār
- 3 Yok yüzüm rüy-ı siyāhımdan saña
Ağlarım her dem günāhımdan saña
- 4 Muẓtarib hālim bu hālimden celīl
Sen ğanī bir Pādişāh'sıñ ben zelīl
- 5 Bī-nihāyet rahmet ü 'afvıñ füzün
Cürm ü 'ısyān içre bu 'abd-i cünün
- 6 Var ümīdim 'afv-ı bī-pāyānıña
Nokşān olmaz hāşelillāh şānıña
- 7 Sen beni 'afv et be-ḥaqq-ı enbiyā
Enbiyālar pādişāhı Muştafā

- 8 Ey Hudā taḳlīd işim taḥḳīḳ buyur
Her ne işlesem ḥaṭā ‘işyān kuşūr
- 9 Kıl muvāfıḳ bu risālem tām ola
Baḥr-ı ‘aşkıñla hemān itmām ola
- 10 Hem ‘azīzim ğavṣ-ı a‘zam ‘İşmet’i
Ver aña fevḳe’t-tecellī ni‘meti
- 11 Hem de evlādı Behāeddīn için
Raḥmet ü şefḳat buyur anıñ için
- 12 Şimdi gelmez böyle bir ‘āşık civān
On beşinde tām velāyet buldı cān
- 13 Eyledi on altıda dār-ı beḳā
Böyle bir aḥsen meḥāsin mehlīkā
- 14 Hāḳḳ’a ‘āşık olmasa ger bir kişi
Muṭlaḳā beyhūdedir ancaḳ işi
- 38^b15 Yā ilāhī kim saña ‘āşık olur
Her işinde ‘āḳıbet şādık olur
- 16 Cümle aḳṭāb ‘āşıkān u mürşidān¹⁹⁹
Oldılar sāyeñde dāim sāyebān

¹⁹⁹ aḳṭāb: aḳṭāb u.

Tārīḫ-i Vefāt-ı Şeyḫzāde ʿAbdullāh Bahāeddīn
ḫuddise sirruhu

Fāʿilātün/ Fāʿilātün/ Fāʿilātün/ Fāʿilün

- 1 Ḳahramān ol nefsiñe meyl etme cāh-ı devlete
 Faḫr-ı ḥālī ihtiyār et raġbet eyle ḥalvete
- 2 Bil bu dünyānıñ beḳāsın bak ki bizden ʿibrete
 Eylediñ on altı itmām senemizde rıḥlete
- 3 Eylemez taġyīr u taḳdīrin Ḥudā yok şübhemiz
 Bi't-temām olduḳda evḳāt emr olundu hicrete
- 4 Ey meded yā Rab ki senden merḥamet şefḳat kerem
 Sen Kerīm Ekrem Rahīm'siñ kıl vesīle raḥmete
- 5 Ey beni ʿarz eyleyen iḥvān u yārān bā-şafā
 Her ne kılsa rāzı ol fermān-ı Rabb-i ʿizzete
- 6 Āh edip ḳan ağlar idim ḥasretiñden ey ata
 Şükr kim kıldıñ ḳabūl dergāh-ı ḥāk-ı ʿİsmet'e
- 7 Düşdi tām tārīḫ Bahāeddīn'e **Mirāt** etdi āh
 Gitdi yaz güzden Bahāeddīn maḳām-ı cennete

Sene

1292

Der Beyān-ı Ahvāl-i Murākebāt

Kalb-ı rūh u sır u hafî vü ahfâ ve latîfe-i nefis u letâif-iküll ki mecmûc-ı bedenden ‘ibâretdir bu latîfeleriñ her birerleriniñ başka başka ahvâlleri müşâhede olunduğdan sonra sâlike nefy ü işbât ta‘lîm ederler âdâb u uşûlüne ğâyet riâyetle vukûf-ı kalbi üzre sa‘y u ğayret etmek lâzımdır bu tarîkat-ı ‘aliye-i Nakşibendiye’de vukûf-ı kalbiyeyi şart-ı a‘zam

39^a

tutmuşlardır zîrâ keşret-i ezkâr-ı Hudâ celle şānuhudan cem‘iyet-i kalb u huzûr-ı āgāhī a‘lâdır bu nefy ü işbât u muḳaddime-i cezbe-i ilāhī celle şānuhu ve ‘aşḳ-ı ḥaḳīḳī ibtidāsıdır nefy ü işbât ve murāḳabe-i eḥadiyet u murāḳabe-i ma‘iyet u murāḳabe-i akrebiyet ğāyet-i cezebāt ve müşâhede-i hālāt u bī-keyfiyyāt mücellīdir ‘aşḳ u şevḳ u istiğrāk u bī-hodī vü tevhīd-i vucūdī ve ğalebāt-ı hālāt u müşâhedesinden ‘ibâretdir

86

Gazel

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

- 1 Ḥasret-i dildār ile hūndur ciger ḳan aĝlarız
Kimse bilmez yāremizden zaḥm-ı pinhān aĝlarız
- 2 Geceler feryād u efgān eylemek mu‘tādımız
Ḳılmadı dermān bize ol şāh-ı hūbān aĝlarız

- 3 Ger bizi bezminde mahrem etmese ol Pādişāh
Tā kıyāmet haşre dek kūyunda nālān ağlarız
- 4 Yār vaşl eylerdi amma qoymadı reşk-i hasūd
Anıñ için bağıımız yanmağda giryān ağlarız
- 5 Sīne-i sūzānımız zāhid görüp ‘ayb etmeñiz
Bunca yıldır yanmışız ‘aşk içre sūzān ağlarız
- 6 Baş açık yalın ayak **Mirātnümā** ağlar meded
Biz gedāyız şāhımız bābında ihsān ağlarız

Murāqabe-i ma‘iyetden soñra murāqabe-i aķrebiyet ta‘līm olunur *naħnu aķrebu ileyhi min ħabli’l-verīd*²⁰⁰ mezkūr āyet-i kerīmeniñ mefhūmunu mulāhaza edip ol cenāb-ı aķdesden feyz-i aķrebiyetiñ vurūduna muntaẓır olmağdır bu murāqabede murād feyz-i laṭife-i nefis ve leṭāif-i ħamsedir bu maķāmlarda sālīk evvellerden ziyāde zevķ-yāb

39^b

u sermest ve medhūş-ı ‘aşk ve şevķ-i bī- nihāye ve ezvāķ-ı ķulūb ve müşāhede-i envār-ı bütūn ve istihlāk u izmihlāl olup sekr-i haķīķī mertebesine vāşıl olur islām-ı haķīķī ile müşerref olup velāyet-i kübrāya nāil olmuş olur bu velāyet-i kübrā velāyet-i enbiyā-ı ‘izāmdır ‘aleyhimü’s-selātü ve’s-selām bu maķāmlarda tilāvet-i Qur‘ān-ı mecīd ve şalāt-ı nāfile ve keşret-i

²⁰⁰ “And olsun ki insanı Biz yarattık; nefsinin kendisine fısıldadıklarını biliriz; Biz ona şahdamarından daha yakınız.”, Kāf 50/16.

murākabe ve tehlil-i lisānı mūcib-i terakķīdır herkes bu devlete nāil olamaz bil ki Allāh u te‘ālā celle şānuhu hāzretleriniñ luţf u keremi olmaķ gerekdir. Bu tāife-i ‘aliye sālīkānı mutābi‘at-ı Resūlullāh sallallāhu‘aleyhiveselleme kemāliyle ittibā‘ etmekdir zira hāzret-i hoca şāh-ı Nakşibend ve sāir ekābir-i evliyāullāh ve şeyh İmām-ı Rabbānī müceddīd-i elf-i şānī kaddesallāhu te‘ālā esrārehüm bā-sened-i şāhīh hadīs ile bid‘at-ı haseneyi seyyieden ‘addetmişdir *kül bid‘ate delālete ve min ehādīs fī dinenā hāze fehuve red*²⁰¹ şadaķa Resūlullāh herkesiñ kārı bu rāha resīde ola kendi nebīsine mutābi‘atı miķdarıncadır ve’s-selāmü ‘alā min etbe‘u’l-hadī

87

Bu maķāma münāsib ğazel

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Turma var bād-ı şabā arz ede gör yāre beni
Hasret-i dāğ-ı niğār eyledi bīmāre beni
- 2 Tiğ-ı ebrūları sīnemde açıp yāreler āh
Merhem urmazsa eğer öldürür ol yare beni
- 3 Ben anıñ emrine dilbeste faķīr bende ķulum
Dönmezem çekse şatıp bir pula bāzāre beni

²⁰¹ *kül bid‘ate delālete ve min ehādīs fī dinenā hāze fehuve red*: “Bidatların hepsi dalalettir, bunu dinden saymak reddedilmiştir.”

40^a4 Gülşen-i hüsnüne hayrân edip ol rûz-ı ezel
Ne revâdır ki giriftâr ede ol hâre beni

5 Yakıp ‘aşk odlarına teşne gönül ravzasını
‘Âkıbet döndürüp ol bir şusuz eşcâre beni

6 Reh-i ‘aşkıñ yolu evvel baña âsân görünüp
Şoñradan şaldı beter derd ile düşvâre beni

7 Etme Mecnûn ile Ferhâd’a kıyâs derd-i dilim
Şanma beyhûde emek ‘aşk ede âvâre beni

8 Yâr için herkes ‘adû oldığü **Mirâte nümâ**
Dönmezem billâh eğer çekse ‘adû dâre beni

Bundan şoñra murâkabe-i muhabbet ta‘lîm olunur
*yuhıbbuhum ve yuhıbbühühü*²⁰² murâkabe mefhûm
âyeti mulâhaza edip ol cenâb-ı feyyâz-ı muṭlaḳdan
feyz-i muhabbetin vurûdına muntazır ola bu
murâkabe murâd feyz-i laṭife-i nefstir şalât-i nâfile ve
tilâvet-i Kırân-ı mecîd ve tehlîl-i lisânî mûcib-i
terâkķidir sâlik bu maķâmda aḳlâķ-ı ilâhî celle şânuhu
ḳâzretleri ile aḳlâķlanıp *taḳallukū bi-aḳlâķallâhu ve bi-*
*aḳlâķe Resûlullâh*²⁰³ olur bu velâyet velâyet-i ‘ulyâ
teşmiye olunur ya‘ni melâike-i meleü’l-a‘lânîñ

²⁰² *yuhıbbuhum ve yuhıbbühühü*: “‘Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse (bilsin ki) Allâh, **sevdiğı** ve **kendisini seven** müminlere karşı alçak gönüllü (şefkatli), kâfirlere karşı onurlu ve zorlu bir toplum getirecektir. (Bunlar) Allâh yolunda cihad ederler ve hiçbir kınayanın kınamasından korkmazlar (hiçbir kimsenin kınamasına aldırılmazlar). Bu, Allâh'ın, dilediğıne verdiği lütfudur. Allâh'ın lütfu ve ilmi geniştir.” Mâide 5/54 .

²⁰³ *taḳallukū bi-aḳlâķa’llâhu ve bi-aḳlâķe Resûlullâh*: “Allâh'ın ve resulünün aḳlakıyla aḳlaklanınız.”

velāyetidir ‘aleyhimü’ş-şelātü ve’s-selām

88

Gazel

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 ‘Aşk derdin işiden var olup ammā bilen az
İçmeyen ‘aşk meyini meslek-i ‘aşka varamaz
- 2 ‘Aşk baħrinden olup çok kişiler dem-zedegān
Rehnümün olsa o deryāya seni taldıramaz
- 3 Mürşid-i haķ mı olur gördüğün her sikke külāh²⁰⁴
Seni ihlāk edip ol menziline vardıramaz
- 4 ‘Aşk-ı şemşir-i Hudā lemyezel olmuş ezeli
Kim anın karşısına her kişi toğrı tıramaz
- 40^b5 Etme ‘aşk odlarını āteş-i dūzaħa kıyās
Nār-ı ‘aşka yanarı başka āteş yandıramaz
- 6 Āteş-i ‘aşkıla dīdemden akan kanlu yaşıñ
Şad hezār tağları koysañ önüne tırdıramaz
- 7 ‘Aşk olup sırr-ı Hudā kudret-i kuvvetde girān
Kūh-ı Kāf billāh anın zerresini kaldıramaz

²⁰⁴ Bu haliyle mısra vezin bakımından kusurludur.

- 8 ‘Āşıkānlıkda eden kendini ‘uşşāka kıyās
Tıfl-ı ebced gibi esbe biner ammā tıramaz
- 9 Gerçi Mecnūn ile Ferhād’a da ‘āşık denilir
Öyle bī-hāşıl-ı ‘aşk sālīk-i Hakk’a yaramaz
- 10 Bu harāret odu ‘aşk **Mirāt** olup sende **nümā**
Nīçe biñ baħr-i muhīt teşne dilim kıandıramaz

Kemālāt-ı nübüvvet ve kemālāt-ı risālet ve kemālāt-ı ulu’l-‘azm bu hākāyık-ı selāse de nevāfile dikkat ve halkdan ‘uzlet terakkiye müfiddir. Cezbetün min cezebātü’l-Hak tüvāzī ‘amelü’s-sekaleyn muktezāsınca her dü ‘ālemden nefret ve Hakk’a muhabbet ve cenāb-ı Hak’dan da‘vet makāmıdır.

89

Beyt

Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilātün/ Fā‘ilün

Ġam deġil billāh harāb olsa bu cerh-i āsiyāb
Çün derūnunda bizim yok habbe vāhid dānemiz

Hākāyık-ı selāsedan soñra hākīkat-ı İbrāhimiye ve hākīkat-ı Mūseviye ve hākīkat-ı Muħammediye ve hākīkat-ı Ahmediye ve hākīkat-ı Ka’be-i Rabbānī ve hākīkat-ı Kūrān ve hākīkat-ı şalātdır ki ‘aleyhimü’s-şelātü ve’s- selām bu beyān olunan murākebāt ve

ḥaḳāyıkıñ iḥbār u izhārına bādī hiçbir ʿurefā-yı
evliyādan mervī olmayıp ve bir ekābir-i evliyāullāh
bunuñ ile süḥan-bāz u leb-güşāde ve belki ağız daḥı
açmamışlardır Muḥaḳḳıkın-i müteahḥırın ve ser-efrāz-ı
müteḳaddimīn ḥazret-i imām-ı Rabbānī müceddīd-i elf-
i s̄anī ḳaddesallāhü Teʿālā bi-sırrehü'l-ʿālī efendimize
ināyet-i Sübhānī ve ilhām-ı Rabbānī olup ṭalībān-ı
Ḥudā sālīkân-ı Kibriyā'yı bu ḥaḳāyık ile

41^a

müteḥaḳḳık buyurmuşlar ve ḥulefā vü kirāmına
nihāyetü'n-nihāye sülūk etdirip lā taʿayyün maḳāmına
vāşıl ḳılmışlar ve ḥavārık ü kerāmetden menʿ edip
mütābaʿat-ı seyyidü'l-mürselīne terḡīb ve teşvīḳ
etmişler bilā-mütābaʿat olan ʿibādāt ve mücāhedātı bilā-
mütābaʿat şaymışlar vaḳfullāha mütābaʿat seyyidine
Muḥammed ve ālā ālihi ve aşḫābihi ecmaʿīn ve's-
sellevātü ve's-selām ālā min etbeʿü'l-hediyi

90

Gazel

Mefʿülü/Mefāʿilü/Mefāʿilü/Feʿülün

- 1 Bir kâra yapış toḡruca bir rāhlān olasıñ
Allāh'a şıḡın olmaya gümrāhlān olasıñ
- 2 Avāre gezip dehrde beyhūde tolaşma
Ezḳār-ı Ḥudā ḥidmet-i dergāhlān olasıñ
- 3 Bir pīre şarıl himmet-i pīrānıla pīr ol

Maķşūda vuşūl nuşret-i ber-şāhlan olasıñ

- 4 Ger şāh-ı cihān olsa kişi cümlesi boşdur
‘Ālemde hüner zıkr ile fillāhlan olasıñ
- 5 Ferhād’a kıyās etme şaķın kābil-i ‘aşķım
Sā‘atde hezār tağ delübem āhlan olasıñ
- 6 **Mirāt**’a nażar eyle Hūdā anda nümādır
Hāķķānī gerek göz göre Allāh’lan olasıñ

91

سلسله منظومه طریقت علیہ نقشبندیہ مجددیہ خالیدیہ رفع اللہ
درجاتہم وقدسنا اللہ برارہم²⁰⁵

Mefā‘lün/Mefā‘lün/Mefā‘lün/ Mefā‘lün

- 1 ²⁰⁶مجد شاه صدیق است بسلمان نور اهل اللہ
²⁰⁷جناب قاسم و جعفر بطیفور سر ذات اللہ
- 2 ²⁰⁸ابی سید حسن امد علی و یوسف اش داخل
²⁰⁹شد عبدا لخالق و عارف محمود فیض بحر اللہ
- 41^{b3} ²¹⁰علی با با امیر و نقشبند و شیخ علاءالدین

²⁰⁵Yüce tarikatı Nakşibendiye-i Halidiye-i Müceddidiye silsilesinin, Allāh dercelerini yüceltsin ve onların sırlarıyla bizleri kutsasın, manzumesidir.

²⁰⁶ Muhammed sıddıklar şeyhidir, Selman ehlullāh nurudur.

²⁰⁷ Kasım, Cafer, Tayfur zatullāh sırrıdır.

²⁰⁸ Seyyid Hasan babasıyla Ali ve Yusuf da dahil

²⁰⁹ Abdulhalık ve Arif Mahmūd Allāh’ın feyz denizi oldu

²¹⁰ Alī Baba Emīr, Nakşibend ve Şeyh Alaeddin

که از انوار یعقوب و خواجه احرار عبید الله²¹¹

4 بزاهد داخل است درویش و شیخ و خواجه کیز باقی²¹²

مجدد احمد است معصوم و سیف الدین و نور الله²¹³

5 حبیب الله شاه دهلوی است خالد ضیا ء الدین²¹⁴

ز عبدالله عصمت غوث اعظام شد ولی الله²¹⁵

92

Bu Bâb Tercüme-i Hâl-i Müellif-i Fakîr eş-Şeyh

Süleymân Mîrâtullâh Beyânındadır.

Mefâ'îlün/Mefâ'îlün/Mefâ'îlün

1 Bi-ḥamdillâh temâm oldı bu telîfât

Cenâb-ı Hâk baña kîm verdi teshîlât

2 'Ulûm-ı zâhirîden ben ki âzâdım

Velî yok mürşidimden ğayrı üstâdım

3 Muvaffâk olmadım ben ḥüsn-i taḥrîre

Liyâkat bende yok bir ḥoşça taḥrîre

4 Çü men taḥsîl-i 'ilme etmedim devrân

Müyesser olmadı bir ḥatm ile Kır'ân

5 Oğudum pür ğalaṭ bir iki cüz taḥkîk

²¹¹ Ki Yakub'un nurlarındandır ve Hâce-i Ahrar Ubeydullâh

²¹² Zahidler zümresindendir derviş, Şeyh ve Hâcegiz Baki

²¹³ Müceddid Ahmed'dir Masum ve Seyfeddin ve Nurullâh

²¹⁴ Habibullâh Şâh-ı Dîhlevî'dir, Halid Ziyaeddîn

²¹⁵ İsmet oğlu Abdullâh ile gavs-ı azâm veliyullâh oldu

Ki ٲođrı tecvıde hem etmedim tatbıķ

6 Kitābetde eķalli eyledim taḥṣıl
Kemāliyle anı hem etmedim tekmıl

7 Eḥibbāya eğer yazmıṣ isem nāme
Oķunmaķdan mūberrā naķṣ olup ḥāme

8 Ki yaʿni eylerim ben cehlimi iẓhār
Ḥaṭādır eylemek noķṣānımı inkār

9 Ricādır oķuyan iḥvān u yārānım
Beni maʿzūr tıttup ʿafv ede noķṣānım

10 İlāhı var ķuṣūrum ḥadd-i bı pāyān
Saña lāyık ʿamel yok bende hep ʿiṣyān

42^a11 Yüzüm tıttım saña yā Rabbı giryānım
ʿİnāyet eyle kim gāyet perıṣānım

12 Ne mūṣķıldır edem ben ʿālemi irṣād
Hemān sendendir ancaķ ey Ğanı imdād

13 Meṣīḥat kim ʿaceb ben kim edem daʿvā
Ķamu aʿlā vü ednādan benim ednā

14 Ğurūr hem ʿucb olursa bende enfüsden
Sığındım zātına ol ṣerr-i İblıs'den

- 15 Hāḳīkatde bilübem bir avuc ḥākim
Olup ḳatre menīden ben ki nā-pākim
- 16 Eger çı bende olsa tā ki bir ḳuvvet
Hāḳīkatde seniñdir ḳuvvet ü ḳudret
- 17 ʿAṭā vü luṭf u iḥsānıñla ḳıl tevḳīḳ
Cemīʿ taḳlīdimi yā Rabbī ḳıl taḥḳīḳ
- 18 Rızā-yı bābıña bend eyle kim Ğaffār
İki ʿālemde tā ki ḳılma ṣermendār
- 19 Ḥabībīñ Ahmed'i rāzı ḳılıp ver yol
Anıñ ṣerʿ-i ṣerīfi üzre ḳıl maḳbūl
- 20 Anıñ aṣḥāb u ezvācın bize yār et
Cemīʿ evlādınıñ elṭāfın izhār et

93

Ġazel

Mefāʿlün/Mefāʿlün/Mefāʿlün/Mefāʿlün

- 1 Ḥaṭā ḳıldım ṭarīḳ-i zāt-ı Ḥaḳ'dan ğayra rāh etdim
ʿAbeṣ ḳıldım ʿabeṣ yā Rab ğünāh içre ğünāh etdim
- 2 Hesāb olmaz ilāhī etdiğim ʿiṣyān ḥuzūruñda
Ğünāh içre siyāh rüyum siyāh etdim siyāh etdim

- 3 Peşimānım velī şimdi ümīdim var Hudā ‘afv et
Yüzüm tutdum saña ben ‘azm-i dergāh-ı ilāh etdim
- 4 Penāhım pādīşāhım sen olupsuñ bilmezem gayrı
Saña bir ‘abd-i nāçārım seni öz Pādīşāh etdim
- 5 Geçip **Mīrātnümā** dünyā vü māfihā ümīdinden
Dü ‘ālemden çevirdim yüz seni püşt ü penāh etdim

İhtār

42^b

İhvān-ı bā-şafāya iḥbār ederim ki bilād-ı Türk’de dīvān-ı ḥazret-i şāh-ı Nakşibend ḳuddise sırıruhu nāmıyla lisān-ı Türkī üzre tertīb olunmuş meşḥūr ve ma‘rūf bir dīvān olup ekserī ‘āşıkān ve şādīḳān ḥazret-i pīrīn kelāmı zannıyla muḥabbet ederler ḥāşā müşārün ileyhiñ öyle müretteb dīvānı olmayıp Fārisī lisānıyla ba‘zı beytleri olduğunu ve bir de Evrād-ı Behāiyye denilen evrād daḥı kendileriniñ olmadığını ‘arz u ihtār ve dīvān-ı mezkūr müellifiniñ ismi Nakşī olmaḡıla müşārün ileyh ḥazretleriniñ nāmıyla ṭab‘ edildiḡi müstebān olduğunu tezkār ederim

94

Sebeb-i Telīf-i Risāle vü Ḥitāmuhu Misk

Fā‘ilātün/Fā‘ilātün/Fā‘ilün

- 1 Oldı *Adābū’l-Müeddeb* çün temām

Baħr-ı ‘aşkıñlan vücūd buldı ħitām

2 Mevc edip ‘aşkıñ gönülde ihtimām
Hep seniñ feyziñle naql oldı kelām

3 Yā ilāhī kıl qabūl dergāhıña
Sen refīk eyle Ĥabībullahıña

4 Sen bizi dost eyle zātullāhıña
Kıl hemān da‘vet cemālullāhıña

5 Çokdur ‘işıyanım yüzüm yokdur saña
Etme yā Rab sen bizi senden cüdā

6 Merḥamet şefkat buyur zāt-ı Ĥudā
Zü’l-Kerīm Ekrem ‘atāsıñ Kibriyā

7 Baħr-ı luṭfuñ bī-nihāyet Pādişāh
Sen bizi ġarķ et Ĥudā bī-iştibāh

8 Kıl Ĥudā tevfiķ hidāyet üzre rāh
Hep saña muḥtāc gedā ger cümle şāh

9 Muştafā ‘İsmet benim şeyḫim Ĥudā
Sen beni ḥaşr et anıñla Kibriyā

43^a10 Ol vesīledir benim-çün kim saña
Kıl aña bī-ḥadd tecellī sen sezā

- 11 Bā-ḥuṣūṣ evlādı ‘Abdullāh Behā
Ver aña ‘ālī maḳām-ı intihā
- 12 Dāimā terfī‘-i ḥāl et sen aña
Zātiña maḳbūl u maḥbūb eyle tā
- 13 ‘Afviña muḥtāc atam ve anam Kerīm
Merḥamet kıl anlara dāim Raḥīm
- 14 Hep saña müştāk idi anlar muḳīm
Eyle sen maḳbūl-i ‘indallāh ‘Alīm
- 15 Tā bize tābi‘ olan iḥvān-ı dīn
Sen ḳarīn dost et saña yā Ḥaḳ Mu‘īn
- 16 Eyleme senden uzak bir dem hemīn
Cümlesin kıl ‘ārifān-ı vāṣılīn
- 17 Bu kitābıñ bu sebeb telīfine
Ḥaḳ diyen sālīk ere Ḥaḳ zevḳine
- 18 Emr olup kemter Amasya şehrine
Ḥalkı terḡīb ede Ḥaḳ teşvīḳine
- 19 Oḳuyan bulsun ḥayāt-ı cāvidān
Zevḳ-yāb olsun Ḥudā’ya ṭālibān
- 20 Behre-mend olsun mürīd ü sālīkān
Bī-keder bulsun Ḥudā’yı dervīṣān

- 21 Kıoymadım rāh-ı tarīkte şübhe cān
Hep beyān etdim haqīkatden ‘ayān
- 22 Var naşīhat nādirātdan der-cihān
Hişşedār olsun mürīd ü mürşidān
- 23 Hamdülillāh bu risāle oldu tām
Okuyan etsin sülūkün ihtimām
- 24 Şad selām olsun habībine mūdām
Āline aşhābına hem ve’s-selām

95

Tārīḥ

Mefā‘ılün/Mefā‘ılün/Mefā‘ılün/Mefā‘ılün

- 1 Cihānda yādigār u bergüzārım olsun iḥvāna
‘İnāyetler edip zāt-ı Ḥudā pek hoş temām oldu
- 43^b2 Bi-‘avn-i Ḥaḳ ilen itmām edip **Mirāt** dedim tārīḥ
Bu *Ādābü’l-Müeddeb* eñ güzel zībā ḥitām oldu

1296

96

Dīger

Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilün

- 1 Ĥamdülillāh oldı *Ādābü'l-Müeddeb* ihtimām
Oğuyan ihvānımız olsun hemīşe feyz-yāb
- 2 Baş koyup meyḥāne-i taḥḳīke telīf eyledim
Sālikānı baḥr-ı aşḳa eyler elbet incizāb
- 3 İnşirāḥ ırās eder dāim kulüb-ı aşıḳa
Bī-keder eyler sülūk erbābın eyler neşe-yāb
- 4 Müddeī eylerse rāḥ-ı Ḥaḳḳ'a ger kim i'tirāz
Var derūnunda mufaşşal münkire ḥāzır cevāb
- 5 'Āşıḳāne diñle tārīḥ söyledim **Mirātnümā**
Oğı *Ādābü'l-Müeddeb* elde zībā ḥüb kitāb

SONUÇ

Süleyman Miratullāh'ın *Ādābü'l-Müeddeb*'i tasavvuf geleneğinin önemli tarikatlerinden biri olan Nakşibendilik açısından önemli bir eser konumundadır.

Tespit edilebilen tek nüsha üzerinden neşre hazırlanan eserin incelenmesi iki bölüm halinde yapılmıştır. İlk bölümde eserin müellifi hakkında eserden hareketle ipuçlarına ulaşılmıştır. 19. yüzyıl şairlerinden olan Süleyman Miratullāh'ın, Nakşibendi şeyhlerinden Mustafa İsmet Efendi'ye intisab ettiği ve Amasya'da irşad faaliyetinde bulunduğu tespit edilmiştir. Toplumun dejenere olmuş yönlerini çok iyi bir şekilde gözlemleyip bağlı bulunduğu tasavvufi gelenekle bu bozulmaya çareler aramıştır. Müellif, eserini bu sebeple vücuda getirdiğini dile getirmiştir. Bu nedenle *Ādābü'l-Müeddeb*'in dönemin, özellikle de toplumun manevi hastalıklarına bir reçete hükmünde olduğu söylenebilir. Tasavvufun ana esalarını oluşturan şariat, tarikat, hakikat ve marifet hususlarından hepsinin önemsendiği eserde özellikle şariat temelli bir tasavvuf modeli tavsiye edilmiştir. Eserde ele alınan konuların ayet ve hadislerle etrafında işlenmesi bu yüzdendir.

Eser, ikinci bölümde şekil ve muhteva yönüyle incelenmiştir. Eserde kullanılan nazım biçimleri, aruz kalıpları tespit edilmiştir. Bu bölümde eserde dikkat çeken bazı tasavvufi terimler manzum bölümlerden seçilen örneklerle kısaca açıklanmıştır.

Ādābü'l-Müeddeb'de Nakşibendilikle ilgili birçok hususu bir arada görmek mümkündür. Tarikatin usul ve adabı, mürid-mürşid ilişkisi, manevi haller ve makamlar, tarikat silsilesi gibi tasavvuf ve tarikatler açısından önemli konular eserin baştan sona üzerinde durduğu hususlardır.

Ādābü'l-Müeddeb, Eski Türk Edebiyatı'nın diğer örnekleri dikkate alındığında öğretici yönü ağır basan bir eserdir. Müellifin düşünce dünyası ve bağlı bulunduğu tasavvufi gelenek göz önünde bulundurulduğunda eserin öğretici yönünün mantıklı ve geçerli sebeplere dayandığı görülmektedir.

SÖZLÜK

A

abeş: saçma, abes.
 ābid: ibadet eden.
 ādāb: edepler, terbiyeler.
 adāvet: düşmanlık.
 adū: düşman.
 āferīn: yaratma, yaratılmış.
 āgāh: haberdar, bilen, bilgili.
 aġrāz: maksatlar.
 aġyār: yabancılar.
 aḥbār: haberler.
 aḥed : bir.
 āḥir: son, en son.
 aḥrār: özgürler.
 aḥsen: en güzel.
 aḥāid: inançlar, akideler.
 aḥdem: önce, önceki.
 āḳil: akıllı, akıl sahibi.
 aḳreb: en yakın.
 aḳṭāb: kutuplar. 2.azizler. 3.efendiler.
 ālāt: aletler.
 allāme: büyük bilgin.
 amīḳ: derin.
 āmil: yapan, işleyen.
 āmirzikār: 1. affeden, Tanrı.
 andelīb: bülbül.
 anḳa: zümrütüanka,
 ārām: dinlenme. 2.yerleşme.

aref: çok anlayışlı ve bilgili.
 āsān: kolay.
 aṣfiyā saf, içi temiz, tuttuğu yol doğru
 olan kimseler.
 aṣḥāb: dostlar, arkadaşlar.
 āsitān: eşik.
 āsiyāb: değirmen.
 āsiyān: yuva, ev.
 ʿaṭā: bağış, ihsan, bahış.
 avārif: bilginler, arifler.
 avdet: geri dönüş.
 avn: yardım.
 āzād: özgür.
 azīmet: gitme, yola çıkma.

B

Bāb: kapı; konu; bölüm.
 bādi: sebep olan, yol açan.
 baḥr: deniz.
 baḥr-i ʿamīḳ : derin deniz
 baʿid: uzak.
 bālā: yukarı, üst. 2.boy.
 baṣar: görme; görme yetisi.
 bātınen : işin iç yüzünde.
 behā: değer, kıymet.
 berd: soğuk.
 beṣāret: müjde.
 biʿāt: kabul ve tasdik muamelesi.

bid'at: sonradan ortaya çıkma. 2.dinde
yeni getirilmiş şey.

bidāyet: başlangıç.

bigāne: yabancı.

bī-ğarāz: garezsiz; tarafsız, taraf
tutmayan.

bī-ḥad: sınırsız.

bihter: daha, en, pek iyi.

bī-kes: kimsesiz.

bilād: beldeler, emleketler.

bīmār: hasta.

bīzār: bıkmış, usanmış.

buğz: kin, nefret, sevmeme.

burhān: kanıt, delil.

bühtān: iftira.

büt: put, put gibi güzel sevgili.

C

cāh: makam, mevki.

cālis: cülus eden, oturan, tahta geçen.

cānib: taraf.

cāsūs: casusluk, ajanlık.

cāvidān: kalıcı, sonsuz, ebedi.

cāy: yer.

cebbār: zorba, güçlü; Tanrı.

cedīd: yeni.

cehr: açık.

celāl: ululuk.

cidāl: mücadele.

cīfe: leş.

cilve: görünm; kendini gösterme, tecelli.

cüdā: ayrı.

cünun: delirme, çıldırma, delilik.

cürm: suç.

Ç

çār-yār: dört halife, Ebubekir, Ömer,
Osman ve Ali.

çend: kaç; birkaç; ne zamana kadar.

çerāğ: mum. 2.kandil.

D

daḳīk: ince, hassas. 2.dakika şaşmayan.

dalālet: sapkınlık.

dāmen: etek.

dānā: bilgili, iyi bilen.

dārū: ilaç.

dār'ül-emān: korunulacak, sığınılacak
yer.

dehān: ağız.

dehr: dünya; devir, zamane.

daḳāyīk: incelikler. .

derbān: kapıcı.

derecāt: dereceler.

derk: anlama, idrak etme. 2.alma.

derün: iç, içerisi; gönül.

dest-gīr: elden tutan, yardım eden,
mürşid.

dīdār: görüşme, buluşma. 2.yüz.

dilbeste: gönlü bağlanmış, aşık.

dildār: gönül tutan, sevgili.

dūçār: uğramış, yakalanmış, maruz kalmış.

dūn: aşağı, alt; aşağılık, adi.

duzāḥ: cehennem.

düirdāne: inci tanesi. .

düşvār: güç.

E

ebced: sayısal değer verilmiş arap alfabesi.

ebdān: bedenler.

echel: zırcahil.

ednā: en aşağı; alçak mı alçak.

efḏāl: en üstün, en faziletli.

efgān: feryat etme, figan etme.

efrāz: kaldıran, yükselten.

efşah: fasih, uzdilli.

efzār: alet, araç gereç.

efzūn: fazla.

ekābir: büyükler, ileri gelenler.

eḳall : en az.

ekl: yeme.

ekmel: mükemmel, tam.

ekrem: çok cömert.

elest: Allāh'ın ruhları yarattıktan sonra:

“elestü bi-rabbiküm” ben sizin rabbiniz değil miyim? dediği zaman, insanların yaradılış başlangıcı.

elfāz: sözler, lafızlar.

elvān: renkler.

elzem: çok gerekli.

enām: canlılar; insanlar.

enaniyet: kendini beğenme

enbiyā: peygamberler.

enfes: çok nefis.

envār: ışıklar.

enver : çok parlak.

erbāb: sahip. 2.başkan. 3.usta.

erbaʿin: kırk. hadīs-i Ş kırk hadis.

erḥam: çok rahīm, pek merhametli.

erkān: temeller, esaslar.

ervāḥ: ruhlar.

esbāb: sebepler.

eshel: en kolay.

esrār: sırlar, gizler.

eşcār: ağaçlar.

eşvāḳ: şiddetli arzular, istekler, neşveler.

etḳiyā: Allāh korkusuyla günah işlemekten çekinenler.

evlā: en iyi, en uygun.

evrād: dualar.

evvāb : Allāh'a sınıksız bağlı, sofu, zāhid.

evzān : ölçüler. 2.vezinler. 3.ağırlıklar.

eyyām: günler.

ezkār: zikirler. 2.anmalar.

ezvāc: çiftler.

ezvāḳ: zevkler.

F

fāsīk: kötülük düşünen.

fāsiḥ: güzel konuşan.

fazīlet: erdem.

fedā: yoluna can koyma. 2.kurban.

3.uğruna verme.

fehm: anlama.

ferāḡat: bırakma, terketme.

ferdā: yarın.

fesād: bozukluk, kötülük.

fevk: üst, üstü.

feyz: bereket, bolluk.

fısq: kötülük, sefihlik, Tanrı'ya karşı
isyan.

furḡān: Kur'an.; yi ile kötünün ayrıldığı
yerleri gösteren.

fütür: gevşeklik; bıkkınlık.

füzün: fazla.

G

gadr : haksızlık, zulüm

gaffār: bağışlayıcı Tanrı.

ḡaflet: habersizlik, dikkatsizlik,
dalgınlık; din konusunda
vurdumduymazlık.

gafūr: bağışlayıcı.

ḡalaṭ: yanlış.

ganī: zengin.

gār : mağara.

ḡaraż: maksat.

garḡ: boğulma, suda boğulma.
2.batırma.

ḡassāl: ölü yıkayıcı.

ḡavvās : dalgıç.

gedā: dilenci, yoksul.

germ: sıcak.

ḡillüḡış : kin.

ḡilmān: köle; enç, yeni yetme.

ḡiriftār: yakalanmış, tutulmuş, müptela.

ḡirye: ağlama, ağlayış.

ḡubār: toz.

ḡufrān: bağışlama.

ḡuyūb: kayıplar,

ḡüftār: söz.

ḡümān: zan, sanı.

ḡümrah: yoldan çıkmış.

ḡüniz: güneş gibi aydınlık bırakan ize
sahip kimse.

ḡürīzān: kaçan.

ḡüzāf: saçma sapan, ipe sapa gelmez,
boş, beyhude.

ḡüzār: geçme, geçiş.

ḡüzīde: seçkin.

ḡüzīn: seçen, seçilmiş.

H

ḡvāb: uyku, rüya.

ḡabīb: sevgili, dost; Hz. Muhammed

ḡabīr: haberli.

ḡabl: ip, urgan, halat,

ḡācāt: ihtiyaçlar. 2.istekler.

ḡādī: doğru yolu gösteren.

ḡafī : gizli

ḥā'il: korkunç.

ḥaḳāyık: gerçekler.

ḥalāş: kurtuluş, kurtulma.

ḥālāt: haller.

ḥalāyık: mahlûklar, yaratıklar, insanlar.

ḥālî: boş.

ḥandān: güleç, gülen.

ḥānikāh: tekke.

ḥārā: pek katı taş, mermer.

ḥarābāt: meyhane.

ḥarık: yangın.

ḥaşlet: tabiat, yaratılıştan gelen huy.

ḥasūd: kıskanç.

ḥātem: mühür; yüzük.

ḥavārik: harikalar.

ḥavf: korku.

ḥayr-ḥāh: iyiliksever.

ḥāzık: usta, yetenekli, ehil.

ḥāzık: işinin ehli, usta, eli uz.

hemīşe: daima, her zaman.

hezār: bin; bülbül

ḥırīdār: müşteri, satın alan.

ḥicāb: perde; utanma.

ḥil'at: kaftan.

ḥimār: eşek.

ḥubb: sevgi.

ḥulefā: halifeler.

ḥurūf: harfler,

ḥüccet: delil, belge.

ḥüccet: delil, belge.

hüveydā: açık, aşikār, besbelli.

hüviyet : asıl, kimlik.

I

ittilā: bilgi sahibi olma.

ıyāl: eş, hanım.

İ

ibād: kullar.

ibādet: klluk, tapınma.

ibtida: ilkin, önce.; başlangıç. başlama.

ibtilā: tutkunluk, müptelalık,
düşkünlük.

īcāb: gerekme, gerek.

icābet: kabul edilme; uyma.

icāzet: izin; mezuniyet belgesi, diploma.

İctihād: çalışma, çabalama; dini
kaynaklar ışığında görüş
bildirme.

ifnā: yok etme.

ifsād : bozma; bozgunculuk yapma.

iftihār: övünme, kıvanma, kıvanç.

ihdā: hediye etme.

iḥdās: kurma, oluşturma, meydana
getirme.

iḥfā: gizleme, saklama.

iḥlāş: içtenlik, dürüstlük.

iḥtilāt: karışma; görüşme, kaynaşma.

iḥvān: dostlar.

iḥyā: diriltme, yaşatma; geceyi ibadet
ederek geçirme.

ikdām: girişim.

ikrār: itiraf; dile getirme; kabullenme.

iktidā: uyma.

iktizā: gerekme; ihtiyaç.

imtizāc: uyuşma, uzlaşma.

in‘ām: bağış, ihsan, bahşış.

ināyet: iyilik.

İnbisāt: yayılma, açılma, genişleme.

incizāb: cazibeye kapılma.

İndirāc: içine konma; arasına sıkıştırma.

in‘ikās: yansıma, aks etme.

inķiyād: bağlanma, boyun eğme.

İnşirāh: açılma, ferahlama.

İntihā: son; sona erme.

intisāb: bir yere mensup olma; bir şeyhe
veya tarikate bağlılık.

inzivā: köşesine çekilme, tek başına
yaşama.

irās: verme, verilme.

irsāl: gönderme.

irşād: hidayete erdirme, doğru yolu
gösterme.

irtikāb: suç işleme.

isti‘āne: yardım isteme.

istibşār: müjde alma, hayırlı bir haber
alıp sevinme, ferahlama.

isticābet: kabul edilme.

isti‘dād: yetenek.

istifāza: feyizlenme, feyiz alma, feyiz
bulma.

istiğrāk: dalma, gömülme; boğulma,
kendinden geçme.

istiḥāre: bir işin nasıl sonuçlanacağını
anlamak için ibadetten
sonra uykuya yatma.

istiḥkāk : hak etme, hak edilmiş şey.

istiḥkām: sağlamlık, siper.

istihlāk: tüketim, helak etme.

istiḥlās: bir şeyi kendine mahsus
kılmaya çalışma;

kurtarma, kurtarılma.

istiḥvāz: zafer kazanma, galib gelme.

işrāk: doğma; aydınlatma.

iştibāh: kuşkuya düşme.

itmām : tamamlama, bitirme.

ittibā: uyma, izleme.

ittiḥāz: alma. 2.kabul etme. 3.kullanma.
4.değerlendirme.

izāf: zayıflatma.

iẓhār: gösterme.

izmihlāl: yok olma.

‘izz: değer; izzet, yücelik.

K

ḳadīm: eski.

ḳahr: yok etme; çok üzülme.

ḳā’il: söyleyen, razı olan.

ḳāmet: boy.

kamil: tam, olgun, bilgili.

kāmyāb: mutlu.

ḡarīn: yakın, eş dost.

ḡāsem : yemin.

ḡāşir : kısa.

ḡatre: damla.

kāzib: yalancı.

kelb : köpek.

kem: az, eksik.

kemter: daha az, değersiz.

kenz: hazine.

kesb: çalışarak kazanma.

keşir: çok, bol.

keşret: çokluk, bolluk.

keşf: keşif, bulma, ortaya çıkarma.

keşide: çekilmiş, çekiliş.

keyfiyet: nitelik

ḡıbāb: kubbeler.

ḡillet: azlık.

ḡīl u ḡāl: Dedikodu.

ḡıtmīr : Ashāb-ı Kehf'in köpeğinin adı.

ḡıyām: kalkma. 2.ayaklanma.

ḡıyās: karşılaştırma, mukayese.

kıbriyā : Azamet, büyüklük, ululuk,
celāl; Cenāb-ı Allāh'ın azameti
ve kudreti, her cihetle
büyüklüğü.

kilāb: köpekler.

kilk: kamış kalem.

kimyā: Maddelerin temel yapılarının
dönüşümlerini sağlama, iksir.

kirām: yüce kişiler, cömertler.

kirdigār (f.b.s.) Allāh.

kūh: dağ.

ḡulūb: kalpler.

ḡurb: yakınlık. 2.yakın.

kuşūf : Güneşin tutulması, ayın
dünyamız ile güneş arasına
girerek gölgesiyle güneşi
kısmen veya tamamen örtmesi.

küşād: açma. 2.açılma, açılış.

kūşe: köşe.

kūy: köy. 2.sokak. 3.sevgilinin evinin
bulunduğu yer.

külhān : Hamam ocağı, hamamda su
ısıtmak için ateş yakılan yer.

L

laḡn: lanetlenmiş.

leb: dudak.

ledünni: tanrı sırlarıyla ilgili.

leḡā'if: şakalar, fıkralar, latifeler.

M

ma'ārif: bilimler, marifetler.

ma'dūm: yok olmuş.

māfihā: öteki dünyā, āhiret

mağrib: batı.

mahsūb: hesap edilen.

maḡzen: içinde eşya saklanacak yer;
yer altı, bodrum.

mā'il: eğilimli, istekli.

maḡāmāt: makamlar.

maḡḡūr: kahrolmuş, .gazaba uğramış.

maḵsūd: istenilen, maksat.

mānend : gibi.

māsivā: Tanrı'nın dışındaki varlıklar.

ma'ṣiyet: günah, isyan.

maṭlūb: istenilen, aranan.

maṭrūd: kovulmuş.

ma'tūf: yönelik, çevrili.

maẓbūt: zaptedilmiş, kayda geçirilmiş.

ma'zūr: özürlü.

me'ād: dönüş yeri, ahiret.

mebde: başlangıç noktası.

mecālis: meclisler.

mecīd: ulu.

mecmū: toplam, tümü.

mecnūn: delice seven, deli.

mecrūḥ: yaralı.

meczūb: cezbedilmiş, tanrı sevgisiyle

cezbeye kapılan.

meded: yardım, medet.

medhūṣ: dehşete kapılmış.

meḥḥar: övünç kaynağı.

meḥhūm: kavram.

meḥrūz: ayrılmış.

meḥāsin: güzellikler, hüsinler, iyilikler.

Mehcūr: hecro lunmuş, terk olunmuş,

bırakılmış.

mekr: hile.

mekṣūf: keşfedilmiş.

mektūm: gizli.

Melāmet: kınama, suçlama, ayıplama.

melce': sığınak, sığınacak yer.

menābi': kaynaklar.

menfūr: nefret edilen.

menkūṣ: küpe.

merātib: rütbeler, mertebeler.

merbūt: bağlı.

mervī: rivayet olunan, birinden işiterek

söylenen, sağlam olarak

bilinmeyen

mesācid: mescitler.

mesrūr: sevinçli.

mestūr: örtülü, gizli, kapalı.

meṣāyih: şeyhler.

meṣhūd: görülmüş, gözlenmiş.

meṣīḥat: şeyhlik, şeyhlik makamı.

meṣrūt: koşullu.

mevc: dalga.

mevhibe: bağış.

mevḥūf: vakfedilmiş.

mevrūs: miras kalmış, ana babadan

geçmiş.

mevṣūf: vasf olunmuş, vasıflanmış.

mevtā: ölümler.

mevzū: konu.

mezāhib: mezhepler.

mezheb: 1.yol. 2.mezhep. 3.ekol.

mezḥūr: zikredilen, belirtilen, adı geçen.

mezmūm: kötülenmiş, ayıplanmış.

mi'ād: buluşma yeri.

miftāḥ : anahtar.

mihmān: konuk

miḥnet: sıkıntı, acı, dert.

mikrāz: makas.

mirāt: ayna.

mīzān: mahşer günü, kıyamet günü.

mu‘allā: yüce, yüksek.

mu‘arrā: arınmış.

mu‘ārīz: karşıt, itirazcı.

mu‘ayyen: belirli.

mu’tād : alışılmış.

mufaşşal: ayrıntılı.

muḥaddiṣ: hadis bilgini.

muḥāl: imkansız.

muḥālīf: karşıt düşüncede olan.

muḥassin: güzelleştiren, güzellik veren,
güzel kılan.

muḥaddem: önde, önce, önceki.

muḥallid: taklitçi.

muḥayyed: bağlı, zincire vurulmuş,
kayıtlı.

muḥīm: oturan, yerleşik.

muḥtezā: gereken.

mūnis: cana yakın, alışılmış.

muntazır: bekleyen.

murābıṭ: İbadete düşkün, vaktini
ibadetle geçiren zahit kimse,
derviş

muşāffā: tasfiye edilmiş, süzölmüş,
yabancı maddelerden ayrılmış

muşāhib: arkadaş, sohbet arkadaşı.

mutāba‘at: İttiba etme, birine tâbi olma,
birinin arkasından getme,
uyuma.

muṭṭali: bir işten haberli, haber almış,
öğrenmiş, bilgili, haberdar.

muvāfıḳ: başarılı.

müberrā: berī kılınmış, temize çıkmış,
aklanmış.

mübīn: açıklayan, açıklayıcı.

mübtedī: başlayan, tasavvuf yolunun
başında olan.

mübtıl: iptal eden, hükümsüz bırakan,
bozan.

mücāhede: -Nefis ile savaşıma, nefsi
yenmek için verilen uğraş.

mücāhid: mücahede eden, nefesine karşı
savaşan.

müceddid: yenilikçi

mücellā: cilalı.

müctehid: āyet ve hadislerden şer‘ī
hükümler çıkarabilen, gerekli
bütün ehillik şartlarına sahip
olan, geniş ve derin bilgili din
ālimi.

müdām: durmadan şarap içen.

müdde‘ī: davacı, inatçı.

müdebbir: tedbir alan, tedbirli, herşeyi
önceden düşünen.

müeddeb: te'dīb edilmiş,
edeplendirilmiş, edepli,
terbiyeli.

müfessir: Kur'ān'ı yorumlayan din ālimi.

müfid: yararlı.

müflis: iflas etmiş, sefil

müfsid: bozucu.

mülāhaza: iyicedüşünme, düşünce.

mülevves: kirli.

mülhid: Allāh'ı inkār eden, dinsiz,
imansız.

müntehā: son.

mürdegān: ölümler, ölmüşler,

müretteb: düzenlenmiş, tertip edilmiş.
2.dizilmiş.

mürselin: peygamberler.

mürür: geçme, geçip getme, geçiş.

müsemma: adlandırılmış.

müstaḥlif: Kendi yerine geçiren,
başkasının yerine koyan.

müstaḥsen: istihsan edilmiş, herkesin
güzel bulup beğendiği,
beğenilmiş, güzel, makbul.

müstebān: meydanda, açık olan.

müstehab: beğenilen, sevilen, rağbet
gören, makbul; farz ve vacip
dışında kalan sevaplı iş,
işlendiğinde sevap kazandıran,
işlenmediğinde günah
getirmeyen davranış.

müsteṭāb: hoş, güzel bulunan.

müşṭāk: çok isteyen, can atan.

müte'aḥḥirīn: son zamanlarda gelenler,
yetişenler.

müteḳaddim: geçmiş, eski.

müttefīk: birlik olmuş, ittifak yapmış.

müyesser: kolayı bulunup yapılan;
kolay gelen, kolaylıkla olan.

N

nādān: cahil.

nādir: az bulunur.

nā'ib: vekil.

nā'il: erişen, kavuşan, murada eren.

nālān: inleyen.

nāle: inilti.

nāṣih: nasihat eden, kaba sofu.

naṣīḥat: öğüt.

nāṭīk: konuşan.

naẓīr: benzer.

necāt : kurtuluş, kurtulma, halās,
selāmet.

neṣāṭ: sevinç.

nevāfil: farz ve vācib'den māda yapılan
ibādetler.

nigāh: bakış.

nigār: sevgili, resim gibi güzel sevgili.

nīran: cehennem, tamu.

nuṣḥ: öğüt, nasihat.

nuṣret: Tanrı'nın yardımı, üstünlük.

nūṣ etmek: içmek.

P

pā-māl: ezilmek, çiğnenmek.

pāyān: son.

penāh: sığınma.

perest: tapan.

perhīz: dince yasak edilen şeylerden

tamamıyla uzak kalma. 3.

incitici sözlerden kaçınma.

pertev: ışık.

pervāne: pervane böceği; aşık.

perverdigār: tanrı.

peşīmān: pişman.

peyker: yüz.

peyrev: arkası sıra giden; izinden giden,
uyan.

pezīr: "kabul eden, edici, alan; kabul
edebilir" mānālarıyla arapça ve
farsça kelimelere eklenerek
birleşik kelimeler yapar.

pinhān: gizli, saklı.

pīş: ön, yan; huzur.

R

raʿnā : güzel, hoş.

rabṭ: bağlama.

rāfīzū: Hz. Ali'ye ve çocuklarına şariat
ve tarihī gerçeklere aykırı
şekilde ifrat ve uydurmalarla
bağlı olan batıl bir şiī grubu.

rāhle: üzerinde kitap okumak, yazı
yazmak için yapılmış küçük ve
dar masa.

rāst: doğru; düz.

rāşid: doğru yola giden, hak yolunu
kabul etmiş olan.

rāz: sır.

refʿ: kaldırma, iderme.

refīk : arkadaş, yoldaş.

reh-nümā: yol gösterici.

reşide: erişmiş, yetişmiş.

reşād: manevī doğru yolu bulup o yola
girme, hak yolunda yürüme.

reşk: kıskançlık.

reviş: tarz, yöntem.

rıhlet: göç etme; ölme.

ricāl: erkekler, üst düzeyde bulunanlar.

riḳḳat: kalp inceliği, hassaslık.

rind: dünyayı umursamayan.

riyāzet: nefsinin isteklerine boyun
eğmeden yaşama.

ruḥsār: yüz.

rūy: yüz.

rū'yet : görme.

S

saʿy: çalışma, çaba gösterme.

sābıḳ: Geçen, geçmiş, olmuş; önceki,
evvelki, geçmişteki.

sādāt: seyyitler.

şahbā: şarap.

şaḥīḥ: doğru, gerçek.

şaḥt: çok kat, .şiddetli.

sā'il: dilenci, soran, isteyen.

şāim: oruçlu.

şaḳaleyn: insan ve cin.

sālik: tarikat mensubu.

şavt: ses.

şayḳal: cila.

sehī: fidan gibi düz, doğru.

sehv: yanlış.

şelāşe: üç.

.

serā : toprak.

serā : saray.

serfirāz: başı yüce.

serkeş : dik kafalı, inatçı.

server: önder, lider, baş.

setr: örtme, gizleme.

settār: örten, günahları örten tanrı.

seyyi'āt: günahlar, kötülükler.

şıklet: ağırlık; sıkıntı.

şıyām: oruç.

şikāl: ağır şeyler.

suḥen: söz.

şūret-perest: surete tapan, surete
ehemmiyet veren.

sūzān: yakıcı; yanıcı.

sūz: yanma.

süfliyet: süflülük, alçaklık, bayağılık.

sürḥ-ser: kızılbaş

sürūr: sevinç.

Ş

şādmān: sevinçli.

şākir: şükr eden.

şāyān: layık, yaraşır, yakışık alır.

şeb: gece.

şedīd: şiddetli.

şekāvet: haydutluk.

şem': mum.

şem'a: mumlu fitil, muma batırılmış
fitil.

şemşīr : kılıç.

şerīk: ortak.

şerm: utanç, utanma.

şermendār: utangaç.

şermsār: utangaç.

şikeste: kırık, kırılmış; yenik, mağlup.

şemşīr: kılıç.

şirār: şerler, kötülükler, fesatlar.

şuḡl: iş, uğraş.

şürb: içme.

T

ta'alluḳ: ilişgi, ilgisi olma; sevmek;
dünyā ilgisi.

ta'ayyūş: yaşama.

tafşīl: ayrıntılı açıklama.

taḡyīr: deḡiştirme, başkalaştırma.

taḥassūr: özleme, hasret içinde olma.

tāḥir: temiz.

taḥḳīḳ: araştırma, gerçeḡi arama.

taḥrīr: kitap yazma.

taḥt: alt, aşağı.

taḥvīl: değiştirme. .

taḳayyūd: baęlanma, esir olma.

taām : yemek.

te'lifāt: kaleme alınmış eserler.

tebşir: muijdeleme.

tecellī: gürinme, ortaya çıkma.

tefhīm: anlatma.

tefrīḳ: ayırma, ayırdetme.

tefsīr: yorum.

teęāfūl: bilmezlikten gelme,
anlamazlıktan gelme.

tehī: boş; anlamsız, yararsız.

tehlīl: İslām dīninin tevhit akidesini
hulāsa eden "lāilaheillAllāh"
sözünü tekrarlama.

tekmīl: tamamlama.

tekye: tekke.

televvün: yanardönerlik.

temevvüc: dalgalanma.

tenezzül: alçalma; alçakgönüllülük.

teraḥḥüm : acıma, merhamet etme.

teraḳḳī: ilerleme, gelişme.

terehhüm: Merhamet etme, acıma.

teręīb: rağbet ettirme, istek uyandırma.

terhīb: birine "merhaba" deme, hal ve
hatır sorma.

teshilāt: kolaylıklar.

teşmiye: adlandırma.

teřdīd : şiddetlendirme, arttırma,
çoğaltma.

teşne: susuz,susamış.

teřvīḳ: şevklendirme.

teřvīkāt : teşvikler.

tevāzu : alçakgönüllülük.

tevāzī: iki çizginin birbirine değmemek
üzere sonuna kadar yanyana
uzanıp getmesi.

tevfīḳ: başarı, muvaffakiyet, İlahi
yardım

tezāyūd: artma, çoęalma.

tīg: kılıç.

tīh: çöl.

tilāvet: güzel Kur'an okuma.

tīře: keser, balta.

tīz : keskin.

tuęyān: taşkınlık, azgınlık, taşkın.

tulū : doęuř.

tul-i emel: emelin uzunluğu; uzun emel,
arzu, istek; dünya hayatının
kısa ve geçiciliğine rağmen
dünyaya ait işlere karşı
gösterilen aşırı arzu, istek.

tūtī: papaęan, dudu kuřu.

U

ubūr: geçiř.

ucb: kendini beğenme.

uhuvvet : kardeşlik

ukbā : ahiret.

ukūbet : ceza.

uḳūl: akıllar.

ulūm: ilimler.

ulüvv : yücelik.

ulviyet: ulvîlik, yücelik, yükseklik,
ululuk.

ulyā: çok yüce, yukarı, üst

ummān: okyanus.

umūr: işler.

uṣūl: 1.asıllar. 2.yöntem, yol yordam,
metod.

uṣṣāḳ: aşıklar.

Uzlet: köşesine çekilme.

Ü

üftāde: düşmüş, düşkün; aşık.

ülfet: dostluk, kaynaşma, görüşme,
konuşma.

V

vācib: gerekli.

vāḥid: tek, biricik.

vāḳıf: vakfeden; anlayan, bilen.

vāridāt: kalbe gelen his.

vāsi': geniş, yaygın.

vaṣṣāf: öven, anlatan, tavsif eden.

velāyet: velilik, Allāh'a yakın olma
durumu.

vezāret: vezirlik.

viḳāye: koruma.

viṣāl: ulaşma, varma, kavuşma, vuslat.

vuṣlat: 1 .ulaşma. 2.kavuşma.

vürūd : giriş, geliş.

Y

yaḳīn: kesin bilgi.

yār-ı ḡār: mağara arkadaşı, Hicret
esnasında Hz. Muhammed'e
mağarada arkadaşlık etmiş olan
Hz. Ebubekir.

yektā: tek, eşsiz, benzersiz.

yevm: gün.

Yezdān: Tanrı.

Z

za'f : zayıflık, zaaf.

za'fiyet : zayıflık, zafiyet.

zāhib: giden, bir yol tutup ilerleyen.

zāhid: aşırı dindar, zühd ile uğraşan,
kaba sofu.

zahm : yara.

za'f: zayıf, güçsüz.

zā'il: yok olan, yok olucu.

zālām: karanlık.

zār: perişan, ağlayan, inleyen. 2.inilti.

zebān: dil.

zeheb:: altın.

zelīl: düşkün, zavallı.

zem: yerme, kınama; ayıplama.

zerrāt: zerreler.

zēvāt : kişiler.

zıll : gölge.

zibā: güzel.

zīr: alt, aşağı.

zīşan : şerefli.

ziyād: fazlalık, çokluk.

zuhūr: ortaya çıkma, görünme.

zulmet: karanlık.

zübde: öz.

KAYNAKÇA

Aclunī, *Keşfu'l Hāfā*, Kahire 1351.

Algar, Hamid, “Nakşibendiye”, *DİA*, C. 32, İstanbul 2006.

_____, “*Nakşibendilik*”, İnsan Yayınları, İstanbul 2007.

Arslan, Mehmet, *Antepli Aynī Divānı*, Kitabevi, İstanbul 2004.

Ateş, Süleyman, “Zikir”, *AÜİFD*, S. XIV.

Aynī, Mehmet Ali, *İslām Tasavvufu Tarih'i*, Akabe Yayınları, İstanbul 1985.

Cebecioğlu, Ethem, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, İstanbul 2005.

Chittick, William, *Tasavvuf Kısa Bir Giriş*, (Çev.: Turan Koç), İz Yayınları, İstanbul 2003.

El-Kaşānī, Abdürrezzak, *Tasavvuf Sözlüğü*, (Terc.: Ekrem Demirli), İz Yayınları, İstanbul 2004.

Es-Seyyid, Abdülhâkim Arvasī, *Rābita-i Şerīfe, Mübtediler için tarikat-i āliye-i Nakşibendīye'nin ādābını mübeyyin bir mektûp sûreti*, (İstanbul 1342-1923), s. 14'ün arkasında basılmıştır.

Gündüz, İrfan, *Osmanlılarda Devlet-Tekke Münasebetleri*, Seha Neşriyat, İstanbul 1984.

_____, *Tasavvufî Bir Terim Olarak Rābita*, *MÜİFD*, Yıl: 1989-1992, S. 7-10.

Haksever, Ahmet Cahid, “Çorum'da Nakşibendiliğin Tarihi Süreci ve Temsilcileri”, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2008/1, 7(13).

İpekten, Haluk, *Eski Türk Edebiyatı-Nazım Şekilleri ve Aruz*, İstanbul 2002.

Kara, Mustafa, *Dervişin Hayatı Sūfînin Kelâmı*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2005.

_____, “Madalyonun Bir Yüzü; Tekkeler Kapandı İyi Oldu”, *Dergâh, Edebiyat, Sanat, Kültür Dergisi*, S. 10.

_____, *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2010.

Kufralı, Kasım, *Nakşibendiliğin Kuruluş ve Yayılışı*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırma Merkezi Kütüphane, no 337, İstanbul 1949.

Mardin, Şerif, *Türkiyede Din ve Siyaset*, (2. Baskı), İletişim Yayınları, İstanbul 1993.

Memiş, Abdurrahman, *Hâlidî Bağdadi ve Anadolu'da Hâlidilik*, Kitapevi Yayınları, İstanbul 2000.

Özköse, Kadir, "Nakşibendiye Tarikatı'nın Temel İlkeleri", *Keşkül Dergisi*, Yıl: 2011, S. 20.

Rābıta-i Şerīfe, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, No. 243435.

Özşimşekler, Mustafa, *Altın Silsile (Silsile-i Zeheb)*, (Takriz/Ahmed Mahmud Ünlü-Cübbeli Ahmed Hoca), Yasin Yayınları, İstanbul.

Sıbgatullına, Elfine, "İdil-Ural Bölgesinde Hâlidilik", *Moskova Rusya Federasyonu, Uluslararası Mevlana Hâlid-i Bağdadi Sempozyumu Bildirileri Kitabı*, Ankara 2010.

Sunar, Cavit, *Ana Hatlarıyla İslâm Tasavvufu Tarihi*, AÜİF Yayınları, Ankara 1978.

Şapolyo, Enver Behnan, *Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi*, İstanbul 1964.

Türer, Osman, *Ana Hatlarıyla Tasavvuf Tarihi*, Ataç Yayınları, İstanbul 2011.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı-Türkiye Yazmaları
(http://www.yazmalar.gov.tr/detay_goster.php?k=4742)

Uludağ, Süleyman, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2001.

_____, *Dört Kapı Kırk Eşik*, Dergah Yayınları, İstanbul 2009.

Ülken, Hilmi Ziya, *İslâm Düşüncesi*, Rıza Koşkun Matbaası, İstanbul 1946.

Vassâf, Hüseyin, *Sefîne-i Evliyâ II*, (Haz.: Mehmet Akkuş- Ali Yılmaz), Kitabevi Yayınları, İstanbul 2006.

Yılmaz, H. Kamil, *Ana Hatları İle Tasavvuf ve Tarikatlar*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2013.

Yücekök, Ahmet, *Türkiye’de Din ve Siyaset*, İstanbul 1976.

Yücer, Hür Mahmut, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (19. Yüzyıl)*, İnsan Yayınları, İstanbul 2004.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Mehmet ŞAHİN
Doğum Yeri ve Tarihi	Nizip – 25.12.1975
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Doğu Akdeniz Üniversitesi
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	MEB
İletişim	
E-Posta Adresi	mehmetsahin0027@hotmail.com
Tarih	26.01.2016

